

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1916.

Första kammaren.

Nr 64.

Lördagen den 6 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet friherre *Beck-Friis* avlämnade Kungl. Maj:ts nedannämnda nådiga propositioner:

nr 229, med förslag till förordning angående skattefrihet för ersättning eller understöd, som av staten utgives enligt förordningen den 15 december 1914 om vad iakttagas skall i avseende å införande av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket m. m.;

nr 230, angående årligt understöd till förre korpralen *A. Persson*;

nr 233, angående höjning av räntan å lån från fonden för rederi-näringsens understödjande;

nr 234, angående ändrade bestämmelser för lån från fonden för befrämjande av hantverk och därmed jämförlig mindre industri;

nr 235, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtelse av lägenheter från sådana egendomar;

nr 236, med tillkännagivande att i statsverkspropositionen under sjunde huvudtiteln bebadad framställning till riksdagen angående inredningsarbeten i det s. k. gamla kungshusets källarvåning icke kommer att föreläggas riksdagen;

nr 237, angående tillfälliga understöd åt vissa f. d. befattningshavare vid lotsverket;

nr 238, med förslag till förordning om spirituosaaccis m. m.;

nr 239, angående beräkningen av vissa inkomster i 1917 års riksstat m. m.;

nr 240, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 § 1 mom., 3 § 1 mom., 8 och 23 §§ samt 25 § 2 mom. i förordningen den 7 augusti 1907 angående tillverkning och beskattning av malt-drycker m. m.; samt

nr 241, med förslag till förordning om krigskonjunkturskatt.

Föredrogos och hänvisades till bevillningsutskottet följande nästlidna dag bordlagda kungl. propositioner:

nr 227, med förslag till förordning om ersättning till tobaksgrossister och hos dem anställda personer med anledning av införandet av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket;

Första kammarens protokoll 1916. Nr 64.

nr 228, med förslag till förordning om utvidgad rätt till ersättning i vissa fall i anledning av införandet av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket; samt

nr 232, med förslag till förordning om tonnageavgift.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts sistlidna dag bordlagda proposition nr 231, angående ytterligare anslag av lånemedel för gäldande av kostnader för införandet av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket.

Föredrogs den av herr *Ström* nästlidna dag avgivna och då bordlagda motion, nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående krigstidshjälp under år 1916 åt befattningshavare i statens tjänst.

Herr *Ström*: Då i föreliggande motion, nr 114, sammanförts ärenden, vilka höra under olika utskotts behandling, hemställer jag, att den måtte få delas i tre motioner, den första innehållande den del av motion, som angår pensionsväsendet, den andra upptagande den del, som rör under jordbruksdepartementet lydande ärenden, samt den tredje innehållande återstående delar av den ursprungliga motionen.

Efter härmed slutad överläggning bifölls herr *Ströms* berörda anhållan, varefter föreliggande motion i enlighet därmed fördelades i tre motioner:

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående krigstidshjälp under år 1916 åt befattningshavare i statens tjänst; nr 116, angående krigstidshjälp åt befattningshavare vid jordbruksdepartementet och därunder lydande statsinstitutioner; samt nr 117, angående krigstidshjälp åt befattningshavare vid flottans pensionskassa och folkskollärarnas pensionsinrättning.

Dessa motioner hänvisades, nr 114 till statsutskottet, nr 116 till jordbruksutskottet och nr 117 till bankoutskottet.

Föredrogs jordbruksutskottets nedannämnda, sistlidna dag bordlagda memorial:

nr 59, angående ersättning till notarien *Martin Seth* för biträde såsom sekreterare hos utskottet, innan ordinarie kanslipersonal blivit utsedd.

Utskottets hemställan bifölls.

Nr 60, angående ersättning till t. f. byråchefen *Berndt Forsgrén*, vilken såsom särskild sekreterare biträtt utskottet vid behandlingen av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t dels an-

gående åtgärder till varaktigt befrämjande av en planmässig nationell kraft- och bränslepolitik, dels angående utredning rörande frågan om torvens användande som bränsle m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

Nr 61, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående anläggande av transportabla sågverk å kronans domäner.

Lades till handlingarna.

Nr 62, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande punkt 18 i Kungl. Maj:ts proposition nr 65, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar.

Lades till handlingarna.

Vid föredragning av jordbruksutskottets under gårdagen bordlagda utlåtanden nr 63—69 ävensom första kammarens andra tillfälliga utskotts samma dag bordlagda utlåtande nr 12 blevo dessa utlåtanden på flera ledamöters begäran ånyo bordlagda.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets den 2 och 3 innevarande månad bordlagda memorial nr 20, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande nr 10 angående brännvins- samt vin- och ölhandels ordnande ävensom i samband därmed stående frågor.

Sammanjämningsförslag ang. brännvins- samt vin- och ölhandels ordnande m. m.

I betänkande nr 10 angående brännvins- samt vin- ölhandels ordnande, ävensom i samband därmed stående frågor hemställde bevillningsutskottet,

1) att riksdagen måtte i anledning av vissa i ämnet väckta motioner för sin del antaga vid betänkandet fogade förslag till

a) förordning angående försäljning av rusdrycker;

b) förordning om ändrad lydelse av 1—3, 6, 10, 11, 13 och 14 §§ i förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av tillagade alkoholfria drycker samt svagdricka;

c) förordning om ändrad lydelse av 7 § i förordningen den 18 juni 1864 angående utvidgad näringsfrihet;

d) förordning om ändrad lydelse av 13, 23 och 31 §§ i förordningen den 7 augusti 1907 angående tillverkning och beskattning av malt-drycker;

e) förordning om ändrad lydelse av 1 och 4 §§ i förordningen den 11 oktober 1907 angående tillverkning av brännvin; samt

f) förordning om ändrad lydelse av 1 § i förordningen den 18 juli 1913 angående statsverkets fond av rusdrycksmedel; samt

2) att riksdagen, under förutsättning att riksdagen antog ovanberörda författningsförslag, måtte,

Sammanjämkningsförslag ang. brännvins- samt viner- och ölhandelsordnande m. m.

(Forts.)

dels medgiva, att till sådan ägare av gästgiveri, vilken på grund av bestämmelserna i 10 § av förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av brännvin vid tiden för ikraftträdandet av förordningen angående försäljning av rusdrycker vore berättigad att utskänka brännvin, finge för rättighetens upphörande från och med år 1918 av staten utgivas ersättning med årligt belopp, som av Konungens befallningshavande fastställdes efter de grunder, vilka funnes angivna i kungörelsen den 12 juli 1907 angående ersättning till gästgivare, som avstår från dem jämlikt förstnämnda lagrum tillkommande rätt till utskänkning, ävensom att änka efter manlig ersättningstagare finge, därest äktenskapet blivit ingånget före den 1 maj 1907, efter mannens fränfalle under sin återstående livstid äga att uppbära den ersättning, vartill mannen, om han levat, varit berättigad,

samt bestämma, att gästgiveriägare, om han ville komma i åtnjutande av ifrågavarande ersättning, skulle därom före den 1 septem-ber 1917 till Konungens befallningshavande i det län, varest gästgiveriet vore beläget, ingiva ansökning och därvid styrka, att han i egenskap av gästgivare fortfarande vore till utskänkning berättigad;

dels ock medgiva, att erforderliga medel för gäldande av ersättningsbelopp, som enligt ovan angivna grunder skulle utbetalas, finge utgå ur statsverkets fond av rusdrycksmedel, och att gästgivare beviljad ersättning av Konungens befallningshavande finge utbetalas kvartalsvis vid början av varje kvartal från och med ingången av år 1918.

Vid betänkandet fanns fogad en av herrar Nilsson i Bonarp och von Hofsten avgiven reservation, i vilken hemställts om bifall till de uti motion II: 166, av herr von Hofsten m. fl., gjorda yrkanden.

De uti sistnämnda motion gjorda yrkandena innefattade:

att riksdagen måtte antaga vid motionen såsom bilagor A—E fogade förslag till

- a) förordning angående försäljning av alkoholhaltiga drycker;
- b) förordning angående försäljning av svagt alkoholhaltiga samt tillagade alkoholfria drycker;
- c) förordning om ändrad lydelse av 7 § i förordningen den 18 juni 1864 angående utvidgad näringsfrihet;
- d) förordning om ändrad lydelse av 3, 13, 23 och 31 §§ i förordningen den 7 augusti 1907 angående tillverkning och beskattning av maldrycker;
- e) förordning om ändrad lydelse av 1 och 4 §§ i förordningen den 11 oktober 1907 angående tillverkning av brännvin;

ävensom att, under förutsättning av bifall till ovannämnda förordning angående försäljning av alkoholhaltiga drycker m. m., riksdagen måtte

dels medgiva, att till sådan ägare av gästgiveri, vilken på grund av bestämmelserna i 10 § av förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av brännvin vid tiden för ikraftträdande av förordningen angående försäljning av alkoholhaltiga drycker vore berättigad att utskänka brännvin, finge för rättighetens upphörande från och

med år 1921 av staten utgivas ersättning med årligt belopp, som av Konungens befallningshavande fastställdes efter de grunder, vilka funnes angivna i kungörelsen den 12 juli 1907 angående ersättning till gästgivare, som avstode från dem jämlikt förstnämnda lagrum tillkommande rätt till utskänkning, ävensom att änka efter manlig ersättningstagare finge, därest äktenskapet blivit ingånget före den 1 maj 1907, efter mannens frånfälle under sin återstående livstid äga att uppbära den ersättning, vartill mannen, om han levat, varit berättigad,

Sammanjämningsförslag ang. brännvins- samt vin- och ölhandelsordnanden m. m.

(Forts.)

samt bestämma, att gästgiveriägare, om han ville komma i åtnjutande av ifrågavarande ersättning, skulle därom före den 1 september 1920 till Konungens befallningshavande i det län, varest gästgiveriet vore beläget, ingiva ansökning och därvid styrka, att han i egenskap av gästgivare fortfarande vore till utskänkning berättigad;

dels medgiva, att till den, vilken på grund av 2 mom. i övergångsstadgandena uti förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av vin och öl vid tiden för ikraftträdandet av förordningen angående försäljning av alkoholhaltiga drycker vore berättigad att utskänka vin eller maldrycker, finge för rättighetens upphörande utgivas ersättning en gång för alla med belopp, som bestämdes av Kungl. Maj:t, dock att sådan ersättning i intet fall finge beviljas till högre belopp än vad som skäligen kunde antagas motsvara sammanlagt den behållna inkomsten av utskänkingsrörelsen för åren 1915—1919,

samt bestämma, att den, som ville komma i åtnjutande av nu nämnd ersättning, därom skulle före den 1 september 1920 till Konungens befallningshavande ingiva till Kungl. Maj:t ställd ansökning och därvid såväl styrka, att han fortfarande vore till utskänkning berättigad, som ock förebringa den utredning, han för ersättningens bestämmande ville åberopa;

dels ock medgiva, att erforderliga medel för gäldande av ersättningsbelopp, som enligt ovan angivna grunder skulle utbetalas, finge utgå ur statsverkets fond av rusdrycksmedel, och att till gästgivare beviljad ersättning av Konungens befallningshavande finge utbetalas kvartalsvis vid början av varje kvartal från och med ingången av år 1921.

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag hade kamrarna i detta ärende fattat följande beslut.

Första kammaren hade i fråga om utskottets hemställan under punkten 1)

avslagit IV kap. i utskottets förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker och därpå antagit de författningsförslag, som innehölls i bil. A—E till herr von Hofstens m. fl. motion II: 166. samt

förklarad utskottets hemställan besvarad genom kammarens föregående beslut.

Beträffande utskottets hemställan under punkten 2) hade första kammaren med avslag å utskottets hemställan bifallit motsvarande del av herr von Hofstens m. fl. omförmälda motion.

*Kammanjämka-
nngs-förslag
ang. bränn-
vins- samt vin-
och ölhandels
ordnande m. m.*

(Forts.)

Andra kammaren hade ifråga om utskottets hemställan under punkten 1) godkänt de av utskottet framlagda författningsförslagen, och beträffande utskottets hemställan förklarar densamma vara besvarad genom kammarens beslut i fråga om författningsförslagen, samt i fråga om utskottets hemställan under punkten 2) bifallit denna hemställan.

Beträffande motiveringen hade andra kammaren bifallit det förslag, som innefattades i en av friherre Palmstierna m. fl. avgiven, vid betänkanudet fogad reservation.

Bevillningsutskottet, som sökt sammanjämka de skiljaktiga beslut, vari kamrarna sålunda stannat, hade i föreliggande memorial hemställt,

1:o) att riksdagen, vardera kammaren med ändring av sina förut fattade beslut, måtte för sin del antaga vid memorialet såsom bilagor fogade förslag till

a) förordning angående försäljning av alkoholhaltiga drycker,

b) förordning om ändrad lydelse av 1—3, 6, 10, 11, 13 och 14 §§ i förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av tillagade, alkoholfria drycker samt svagdricka,

c) förordning om ändrad lydelse av 7 § i förordningen den 18 juni 1864 angående utvidgad näringsfrihet,

d) förordning om ändrad lydelse av 3, 13, 23 och 31 §§ i förordningen den 7 augusti 1907 angående tillverkning och beskattning av maldrycker, samt

e) förordning om ändrad lydelse av 1 och 4 §§ i förordningen den 11 oktober 1907 angående tillverkning av brännvin;

2:o) att riksdagen, vardera kammaren med ändring av sina förut fattade beslut, måtte

dels medgiva, att till sådan ägare av gästgiveri, vilken på grund av bestämmelserna i 10 § av förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av brännvin vid tiden för ikraftträdandet av förordningen angående försäljning av alkoholhaltiga drycker vore berättigad att utskänka brännvin, finge för rättighetens upphörande från och med år 1919 av staten utgivas ersättning med årligt belopp, som av Konungens befallningshavande fastställdes efter de grunder, vilka funnes angivna i kungörelsen den 12 juli 1907 angående ersättning till gästgivare, som avstode från dem jämlikt förstnämnda lagrum tillkommande rätt till utskänkning, ävensom att änka efter manlig ersättningstagare finge, därest äktenskapet blivit ingånget före den 1 maj 1907, efter mannens frånfälle under sin återstående livstid äga att uppbära den ersättning, vartill mannen, om han levat, varit berättigad,

samt bestämma, att gästgiveriägare, om han ville komma i åtnjutande av ifrågavarande ersättning, skulle därom före den 1 september 1918 till Konungens befallningshavande i det län, varest gästgiveriet vore beläget, ingiva ansökning och därvid styrka, att han i egenskap av gästgivare fortfarande vore till utskänkning berättigad;

dels medgiva, att till den, vilken på grund av 2 mom. i övergångsstadgandena uti förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av vin och öl vid tiden för ikraftträdandet av förordningen angående försäljning av alkoholhaltiga drycker vore berättigad att utskänka vin eller maldrycker, finge för rättighetens upphörande utgivas ersättning en gång för alla med belopp, som bestämdes av Kungl. Maj:t, dock att sådan ersättning i intet fall finge beviljas till högre belopp än vad som skäligen kunde antagas motsvara sammanlagt den behållna inkomsten av utskänkingsrörelsen för åren 1913—1917,

samt bestämma, att den, som ville komma i åtnjutande av nu nämnd ersättning, därom skulle före den 1 september 1918 till Konungens befallningshavande ingiva till Kungl. Maj:t ställd ansökning och därvid såväl styrka, att han fortfarande vore till utskänkning berättigad, som ock förebringa den utredning, han för ersättningens bestämmande ville åberopa;

dels ock medgiva, att erforderliga medel för gäldande av ersättningsbelopp, som enligt ovan angivna grunder skulle utbetalas, finge utgå ur statsverkets fond av rusdrycksmedel, och att till gästgivare beviljad ersättning av Konungens befallningshavande finge utbetalas kvartalsvis vid början av varje kvartal från och med ingången av år 1919;

3:o att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till förordning angående försäljning av lagrat dricka, i huvudsak grundat på bestämmelserna angående försäljning av öl i gällande vin- och ölförsäljningsförordning; samt

4:o att riksdagen, vid antagande av det förslag till förordning angående försäljning av alkoholhaltiga drycker, som utskottet nu framlagt, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning av frågan, i vilken omfattning samt på vilket sätt ersättning finge på grund av det av riksdagen sålunda antagna förslaget böra utgå till sådana vinhandlare, som, efter överlåtelse enligt 17 § 2 mom. i förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av brännvin eller på grund av tillstånd, meddelat enligt 13 § i förordningen samma dag angående försäljning av vin och öl, vid tiden för ikraftträdandet av förordningen angående försäljning av alkoholhaltiga drycker idkade sådan försäljning av vin till avhämtning, som icke vore förenad med annan handel än med spritdrycker eller öl, ävensom förelägga riksdagen det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Reservationer hade avgivits

1:o av herrar *Nilsson* i Bonarp, friherre *C. J. Beck-Friis*, *Lyckholm*, *Antonsson*, friherre *Fleming*, *Jespersion*, *Forssman* och *von Hofsten*; samt

2:o av herrar *Ollas A. Ericsson* och *Jonsson* i Hökhult, vilka vid den slutliga omröstningen inom utskottet i valet mellan avslag å

Sammanjämningsförslag ang. brännvins- samt vinned och ölhandelsordnande m. m.
(Forts.)

Sammanjämningsförslag ang. brännvis- samt vin- och ölhandelsordnande m. m.

Sammanjämkning och det av utskottet framlagda sammanjämningsförslaget röstat för det senare, men under överläggningarna yrkat bifall till en annan sammanjämningslinje.

Herr Hammarström: Beklagligt nog torde icke heller denna riksdag kunna antagas hava fört nykterhetsfrågan närmare sin lösning. Snarare pekar väl det sammanjämningsförslag, som här föreligger, i motsatt riktning.

En jämförelse med 1914 och 1915 års sammanjämningsförslag, ger nämligen tydligt nog vid handen, att de organiserade nykterhetsvännernas krav, sådana de framträdde i dessa båda tidigare sammanjämningsförslag, här i det nu föreliggande blivit i sak ytterligare skärpta. För att klargöra detta förhållande ber jag att få erinra, att 1914 och 1915 års sinsemellan överensstämmande sammanjämningsförslag väsentligen anslöto sig vad de egentliga försäljningsbestämmelserna beträffar till den kungliga propositionen vid 1914 års senare riksdag, under det att det nu föreliggande förslaget i denna del mestadels ansluter sig till nykterhetskommitténs förslag.

Det kan säkerligen icke vara varken behövt eller lämpligt att nu uttömmande redogöra för skiljaktigheterna mellan dessa båda olika typer av försäljningslagar, Kungl. Maj:ts i 1914 års proposition å ena sidan och nykterhetskommitténs å andra sidan. Jag skall därför inskränka mig till att fästa uppmärksamheten på några få hithörande förhållanden, där olikheten framträder rätt påfallande.

Till en början må då erinras, att ett förslag i huvudsaklig överensstämmelse med 1914 års kungliga proposition blivit av denna kammare godtaget vid tre riksdagar, om än icke utan tvekan hos många av de kammarens ledamöter, som röstat därför, en tvekan som må vara förklarlig nog, då till och med en av nykterhetskommitténs ledamöter lärt hava betygat, att detta förslag går längre i restriktiv riktning än motsvarande lagstiftning i något annat europeiskt land, och då man ser att det förslaget upptager så vittgående bestämmelser som om vin- och ölhandels indragande under systembolagen.

Nykterhetskommitténs förslag åter eller det, vars antagande i huvudsak förordas i det nu föreliggande sammanjämningsförslaget, går vida längre i restriktiv riktning beträffande försäljningsbestämmelserna och upptager även sådana, som icke gärna kunna tillfredsställande förklaras ur denna synpunkt än syftet att förbereda en snar övergång till totalförbudet, eller som åtminstone måste sägas icke taga erforderlig hänsyn till nödvändigheten av att i en lagstiftning sådan som denna tillse, att utvecklingen uppbäres av en något så när utbredd opinion även utanför absolutisternas krets.

Såsom exempel på bestämmelser av denna art, i det föreliggande sammanjämningsförslaget vill jag endast hänvisa till några av de många nya svårigheter, förslaget avser att bereda

även för ett mycket måttligt bruk av alkoholhaltiga drycker, svårigheter ägnade icke allenast att hämma eljest lovlig samfärdsel, utan även att — åtminstone för den som ej är förbudsvivare — mer eller mindre framstå såsom trakasserier. Jag vill därvid särskilt framhålla de hinder förslaget söker lägga i vägen för personer i torrlagda kommuner att från annan kommun förskaffa sig så kallade spritdrycker. Ej nog med att kontant betalning skall på förhand insändas till den mer eller mindre avlägsna inköpsorten, alldeles oavsett köparens vederhäftighet, utan vad mer är, säljaren skall icke äga rätt att översända varan till köparen. Kommissionär eller annat betalt ombud får köparen icke heller anlita för att få varan sig tillsänd. Har han icke på platsen någon god vän, som åtar sig att utan ersättning översända varan till honom, återstår alltså ingenting annat för honom än att själv avhämta varan eller avstå från inköpet.

Hit höra vidare de bestämmelser, enligt vilka icke heller öl och vin skulle kunna få inköpas i annan ordning än som gäller för spritdrycker, låt oss alltså — för att hålla hos till stockholmsförhållandena — säga: på motbok. När man besinnar, i huru stor utsträckning ölet hos allmänheten förekommer såsom måltidsdryck, och när man vidare tar hänsyn till, huru svårt en stor del av allmänheten ännu har att förlika sig med motbokssystemet i fråga om spritdrycker, måste man väl säga sig, att det icke ens ur extrem nykterhetssynpunkt kan vara klokt att göra systemet ännu mera impopulärt genom ett brådstörtat utsträcka det även till maltdrycker och viner. Man torde därmed riskera, att en stor del av allmänheten skulle ställa sig oförstående till syftet med en sådan lagstiftning och komme att i denna lagstiftning se huvudsakligen ett utslag av trakasseringslusta, något som säkerligen kunde leda till betänkligt bakslag för nykterhetssaken själv.

Och hur skall man väl rent sakligt bedöma en sådan åtgärd som att ur förslaget utesluta medgivandet för Konungens befallningshavande att kunna tillåta servering av vin och öl vid måltid till gäster vid brunns- och kurorter? Vad gagn kan nykterheten hava av att personer, som i sina hem hava för sed att förtära ett glas öl eller vin till maten, skola hindras därifrån under uppehållet vid kurorten? Icke kan väl detta inverka på nykterhetstillståndet bland kommunens egna invånare, som ju i regel endast såsom inskrivna kurgäster hava tillträde till kurortens lokaler?

En följd skulle en sådan anordning nog komma att medföra, nämligen att bemedlade kurgäster komme att i större utsträckning än hittills besöka utländska kurorter i stället för svenska och att, om på detta sätt utskänkningsfrågan skulle bliva beroende på kommunalstämmas eller stadsfullmäktiges möjligen från tid till annan växlande och i varje fall oberäkneliga beslut, våra egna kurorter, som ingalunda alltid äro ekonomiskt vinstgivande företag, komme att i stor utsträckning nedläggas eller få svårt

Sammanjämningsförslag ang. brännvins- samt vin- och ölhandelsordnande m. m.
(Forts.)

Sammanjäkningsförslag ang. brännvins- samt vin- och ölhandelsordnande m. m. att bestå i konkurrensen med utländska anstalter, till skada för landets ekonomiska intressen och till skada för de mindre bemedlade patienterna, som icke hava råd att besöka utländska kuranstalter.

(Forts.)

Ännu en bestämmelse i denna del av sammanjäkningsförslaget nödgas jag beröra, närmast på grund av dess betydelse för vårt lands ekonomiska intressen i förhållande till utlandet. Denna bestämmelse gäller vininförseln från utlandet. Enligt sammanjäkningsförslaget skulle möjlighet till sådan införsel hädanefter vara den enskilde konsumenten betagen, och han skulle nödgas vända sig till bolagen för erhållande av det vin, han önskar inköpa. Jag skall alldeles lämna därhän, om ett sådant ingrepp i den enskildes handlingsfrihet kan vara ur nykterhets-synpunkt av något verkligt behov påkallat. Jag vill dock i detta sammanhang erinra om, att även det förslag till försäljningslag, som denna kammare antagit, upptager särskilda bestämmelser till förhindrande av att billiga och spritstarka vinsorter skulle kunna föras i handeln här i landet under andra villkor än som gälla för spritdrycker. Men det är eljest endast ur synpunkten av det internationella varuutbytets krav och vad därmed sammanhänger, som jag berör sammanjäkningsförslaget i denna del; och jag hemställer då, om man skäligen kan underlåta att räkna med repressalier utifrån gentemot ett sådant försvärande av de vinexporterande ländernas avsättningsmöjligheter på Sverige, ytterligare tillspetsat genom det förbud förslaget också innehåller för de utländska vinhandelshusens företrädare att här i landet upptaga försäljningsorder å viner hos enskilda avnämare.

Intet land torde kunna antagas vilja bestrida Sverige dess rätt att i sin lagstiftning införa och gentemot utlandet upprätthålla bestämmelser av denna art, men naturligtvis få vi därvid också vara beredda på, att med samma mått vi mäta åt utlandet, kommer utlandet också att mäta åt oss.

Hur skall man nu förklara, att bevillningsutskottet i år anser sig kunna inbjuda till antagande i sammanjäkningsväg av ett förslag till försäljningsförordning, som, jämfört med 1914 och 1915 års sammanjäkningsförslag går så väsentligt längre i restriktiv riktning som vad de nu anförda exemplen ge vid handen? Ja, förklaringen skall väl ligga i vad förslaget innehåller i fråga om det lokala vetot. Här inbjuder utskottet andra kammaren att frånträda kravet på lokalt veto i fråga om öl och vin, medan åter första kammaren skulle gå med på det lokala vetot i fråga om spritdrycker. Nu är det väl dock till en början tydligt att en sådan lösning av frågan icke gärna kan tänkas såsom definitiv, utan allenast såsom ett provisorium. Eller kan det verkligen för anhängare av det lokala vetot vara nog att få till stånd en sådan anordning för handeln med brännvin och andra spritdrycker? Själva vidgå de ju, att de icke vänta sig kunna med det lokala vetots tillhjälp avskaffa brännvinshandeln i de större och medelstora städerna. Landsbygden

är redan med nuvarande bestämmelser i det stora hela torrlagd. Likaså en och annan mindre stad. Och i den mån så icke är fallet torde redan det kommunala veto, som första kammaren godkänt, kunna väntas befordra utvecklingen i sådan riktning.

Men hur ställer det sig å andra sidan med ölhandeln? Olet medför ju, framhålles det, en ännu större fara för nykterheten än brännvinet, därför att det är mera allmänt åtkomligt även på landsbygden. Om nu det lokala vetot skulle äga en sådan betydelse för folknykterhetens främjande, som dess anhängare vilja göra gällande, är det icke då främst i fråga om ölhandeln, som det skulle äga denna betydelse? Och förhåller det sig så, att det lokala vetots anhängare följdriktigt borde hysa en sådan uppfattning, hur kunna de då vilja biträda det medlingsförslag utskottet nu inbjuder till? För min del kan jag ej finna mer än en förklaring härtill, den nämligen, att konsekvensen av en sådan sammanjämkning står klar för dem, den konsekvensen nämligen, att har denna kammare genom att godkänna det lokala vetot i fråga om brännvinshandeln väl en gång frångått de principiella betänkligheterna mot att gå med på lokalt veto överhuvud, så finnes icke längre någon bärande grund för att motsätta sig det lokala vetots utsträckande sedermera även till handeln med vin och öl.

Vad som nu bjudes såsom vederlag för en ytterligt gående restriktiv försäljningslag, kan sålunda icke gärna antagas vara ett definitivt uppgivande av kravet på lokalt veto för öl och vin, än mindre ett ställande på avskrivning av frågan om det lokala vetot i allmänhet utan allenast det lokala vetots genomförande i två olika avdelningar först för spritdryckerna och sedan för ölet och vinet.

Men även antaget — mot all sannolikhet — att vad utskottet nu i detta hänseende föreslår, bleve en definitiv anordning, att det sålunda komme att stanna vid ett sådant här brännvinsveto, så måste man väl fråga sig: Kunna de principiella betänkligheterna mot ett sådant lokalt veto verkligen vara mindre än mot ett lokalt veto, som avser alla alkoholhaltiga drycker? Denna fråga betingas därav, att det uteslutande är principiella betänkligheter, som hittills förmått kammaren att avvisa det lokala vetot; och att denna fråga måste besvaras nekande är tydligt nog, om man besinnar, att det undergrävande av grunden för den kommunala rösträtten, som vi förutse såsom oundgängligt förknippat med det lokala vetots införande, och åt vilket denna kammares majoritet hittills icke velat lämna sin medverkan — att det undergrävandet sker precis lika verkamt genom det nu föreslagna lokala vetot, som genom det tidigare ifrågasatta. Jag kan omöjligt finna, att i detta hänseende någon skillnad kan uppkonstrueras mellan ett lokalt veto, som avser ett mindre antal alkoholhaltiga drycker, och ett lokalt veto, som omfattar flera dylika drycker, utan vad som är det avgörande

Sammanjämningsförslag ang. brännvins- samt vin- och ölhandeln ordnande m. m.

(Forts.)

är, att man genom det ena så väl som genom det andra godkänner principen om allmän och lika rösträtt inom kommunen.

Med den ställning första kammaren hittills intagit i denna fråga — en ställning, som senast tagit sig uttryck i kammarens beslut den 15 sistlidne mars — torde det väl därför vara uteslutet, att kammaren skulle kunna gå med på ett sådant sammanjämningsförslag, som det nu föreliggande.

Emellertid tillkommer ännu en omständighet, som även den i sin mån talar emot förslaget, och det är att förslaget icke tager erforderlig hänsyn till de ekonomiska intressen inom landet, som äro förbundna med frågans lösning. Bryggeriindustriens och vinhandelns skäliga anspråk på hänsynstagande i detta avseende hade 1914 års k. proposition sökt tillmötesgå, vad vinhandeln beträffar genom en utsträckt övergångstid för den nya ordningens ikraftträdande och beträffande bryggerierna huvudsakligen genom frigivande från restriktiva bestämmelser om de mellanstarka maltdryckerna, det s. k. lagrade drickat.

Häröver stryker nu sammanjämningsförslaget helt enkelt ett streck genom borttagandet av den s. k. övergångstiden för vinhandlare och genom bibehållandet av nuvarande bestämmelser med avseende å lagrat dricka. I stället sättes allenast en begäran till Kungl. Maj:t om utredning och eventuellt förslag i fråga om i vilken omfattning samt på vilket sätt ersättning må på grund av det av riksdagen antagna förslaget till försäljningsförordning böra utgå till de ifrågavarande vinhandlarna.

Det är nu gott och väl att föreslå en sådan utredning. Men först och främst må anmärkas, att det icke ifrågasättes någon som helst ersättning åt bryggeriindustrien; och vidare vad garanti gives för att vinhandlarna i själva verket skulle bliva bättre tillgodosedda än bryggarna? Har lagen väl en gång antagits utan att ersättningsfrågan reglerats samtidigt, ligger nog ersättningen i vida fältet. Betecknande för utsikterna i detta hänseende torde kanske den omständigheten kunna anses, att såsom utskottets betänkande nr 10 utvisar samtliga i ärendets avgörande inom utskottet deltagande socialdemokrater reservationsvis yrkat uteslutande ur utskottets motivering av varje yttrande om sådan ersättning.

Den ställning sammanjämningsförslaget intar i ersättningsfrågan, för så vitt denna rör bryggeriindustrien, som numera synbarligen icke skulle få någon som helst gottgörelse, anser jag vara särskilt anmärkningsvärd, därför att nykterhetskommittén tagit vida mera hänsyn till denna industris intressen och vad billigheten därvidlag kunde anses kräva än vad utskottets majoritet nu gör. Nykterhetskommittén ansåg dock, att tillverkare av skattepliktiga maltdrycker borde erhålla ersättning av staten för ekonomisk förlust, som i form av värdeminskning å den för tillverkningen använda fasta och lösa egendomen vållades dem i anledning av den föreslagna försäljningsförordningens införande, och en ledamot av kommittén, bevillningsutskottets nuvarande

Sammanjämningsförslag ang. brännvins- samt vin- och ölhandelns ordnande m. m.
(Forts.)

ordförande gick ännu ett steg längre i tillmötesgående, i det han ansåg, att till de hithörande näringsidkare, vilkas näringsutövning försvårades i så hög grad att den måste nedläggas, ersättning borde lämnas även för mistad s. k. handelsvinst.

Den ståndpunkt, som utskottsmajoriteten nu i denna fråga företräder, den hade inom nykterhetskommittén endast en före-
språkare, kommitténs socialdemokratiska ledamot.

Med dessa fakta för ögonen torde man väl knappast behöva tolka det som någon särskild mänhet om det s. k. rusdrycksintresset, därest det här framhålles, att det nu gäller att genom ny lagstiftning beröva många personer deras hittillsvarande levebröd — ty de i denna näring sysselsatta äro ju dock icke alla välsituerade — och att det svårligen kan vara med billighet överensstämmande eller staten värdigt att i en sådan situation undandraga sig all ersättningsskyldighet.

Av vad jag sålunda anfört, torde framgå, att jag finner den eftergift, sammanjämningsförslaget ifrågasätter i andra kammarens ståndpunkt beträffande det lokala vetot, betydelselös och icke i någon mån uppvägende de skärpningar, som skulle äga rum här, jämfört med de två tidigare sammanjämningsförslagen; att dessa skärpningar i allt fall äro av allt för betänklig art för att kunna tillrädas; samt *shutligen* att förslaget icke erfordrligen tager hänsyn till vissa med denna lagstiftning sammanhängande ekonomiska intressen, som beröra landet i dess helhet eller enskilda medborgare. Och kan jag under sådana omständigheter, herr talman — med beaktande av nödvändigheten att av två onda ting välja det minst onda — icke annat än yrka avslag å det föreliggande sammanjämningsförslaget.

Herr Karlsson, K. G.: Herr talman, mina herrar! Det var verkligen en oväntat hård dom, som ifrån den föregående talarens sida mötte det nu föreliggande förslaget. Jag ber emellertid att här få framhålla, att då det åligger ett utskott att framkomma med ett sammanjämningsförslag, så torde utskottet icke kunna taga hänsyn enbart till de åskådningar, som förefinnas i den ena kammaren, utan utskottet har väl skyldighet att se till vad man tänker i båda kamrarna, och det är detta som bevillningsutskottet i detta fall har försökt att göra.

Jag skall be att först få litet närmare skissera det sammanjämningsförslag, som här är framlagt. Det torde nog vara behöfligt, då man väl kan tänka sig, att icke samtliga ledamöter i kammaren hava haft tillfälle att i detalj pröva det föreliggande förslaget, som ju, det måste erkännas, innehåller så många punkter, att det icke är alltför lätt att få överskådlig-
het över detsamma.

Såsom kammarens ledamöter hava observerat av handlingarna och även förnummit genom det nyss hållna anförandet, så har utskottet utgått ifrån, att man skulle kunna få en sammanjämkning på den linjen, att man slog itu det lokala vetot å ena

Sammanjämningsförslag ang. brännvins- samt vins- och ölhandelns ordnande m. m.
(Forts.)

Sammanjämningsförslag ang. brännvins- samt vinned och ölhandelsordnande m. m.

(Forts.)

sidan och att man sammanjämkade de ståndpunkter i försäljningsförordningen, som kamrarna intaga till olika bestämmelser i denna fråga.

Beträffande det kommunala vetot har alltså utskottet föreslagit, att båda kamrarna skulle frånträda sina förut intagna ståndpunkter och besluta ett lokalt veto eller en kommunal folkomröstning, som endast omfattade spritdryckerna.

Beträffande försäljningsförordningen skall jag be att få framhålla de viktigare bestämmelserna, rörande vilka utskottet här inlämnat förslag. Det är då så, att utskottet föreslår, att första kammaren skulle utsträcka bestämmelserna angående utbudande och import av spritdrycker till att omfatta alla alkoholhaltiga drycker, mot att andra kammaren frånträder sitt beslut om särskilda detaljerade kontrollföreskrifter och avstängningsgrunder för att i denna punkt i stället ingå på vad första kammaren beslutat. Det har nämligen, detta vill jag säga med anledning av den föregående talarens yttrande, anförts mycket starkt klander emot den form, som andra kammaren givit sitt beslut angående kontrollföreskrifter och avstängningsgrund, emedan man menat dem vara alltför detaljerade. I detta sammanjämningsförslag har man tillgodosett den kritik, som riktats mot den sidan av saken.

Vidare föreslås, att första kammaren skulle biträda andra kammarens beslut angående försändning av alkoholhaltiga drycker, under det att andra kammaren skulle frånträda sitt beslut om särskild, fixerad maximigräns vid utminuterung av spritdrycker. Det är nämligen så, att även mot denna maximigräns har riktats skarpa anmärkningar, och då har man tyckt riktigt vara att, mot att första kammaren beträffande försändningen biträde andra kammarens beslut, andra kammaren frånträde det beslut den fattat angående maximigränsen. Såsom kammaren behagar erinra sig, var det nämligen så, att i andra kammarens beslut ingick att med visst undantag icke större mängd än en liter spritdrycker per vecka skulle få försäljas till samma person.

Sedan är det en hel mängd smärre bestämmelser, bestämmelser av mindre viktig beskaffenhet, där än den ena, än den andra kammaren uppmanats att uppgiva sin ståndpunkt och förena sig med medkammaren. Emellertid ber jag att få framhålla, att det icke är tillräckligt här att bara *räkna* punkterna, utan att man också får tillse vad punkterna *innehålla* för att man skall kunna bedöma vilka eftergifter man fordrar av den ena eller den andra kammaren. Jag vill såsom exempel på detta framhålla, att på sidan 10 under rubriken »beträffande förordningen i övrigt», förekomma fem punkter, där man uppmanar första kammaren att förena sig om andra kammarens beslut, och fem punkter, där man uppmanar andra kammaren att förena sig om första kammarens beslut. Då skulle man kunna tro, att dessa fem punkter, där man uppmanar första kammaren att föga sig

efter andra kammarens beslut, vore av den beskaffenhet, att de innebure en skärpning av de i dessa punkter omhandlade restriktioner; så är emellertid icke fallet, i det att åtminstone i tre punkter motsatsen är förhållandet. Första kammaren har exempelvis beslutat, att försäljningsminimum för *alkoholhaltiga drycker* skulle vara $\frac{3}{10}$ liter. Där hemställer utskottet, att bestämmelsen om detta försäljningsminimum endast skall gälla *sprildrycker*. Enligt första kammarens beslut skulle man exempelvis icke längre få lov att sälja en sådan dryck som porter i kvartersbuteljer. Jag antar, att det är på grund av ett förbi-seende, som detta kommit in, men i alla fall är det så, att första kammaren har beslutat detta. Detta förslag, att första kammaren här skulle förena sig om andra kammarens beslut, går alltså egentligen i den anda, som första kammaren helst ser denna lagstiftning lagd.

På samma sätt förhåller det sig med nästa punkt, där det står att första kammaren skulle frånträda sitt förut fattade beslut att inskränka förbudet för försäljare att avhända sig alkoholhaltiga drycker till att avse endast tillverkare och parti-handlare. Där har första kammaren beslutat, att detta förbud skulle gälla för samtliga försäljare. Även här är det alltså en begränsning i den riktning, som man har skäl antaga, att första kammaren önskar.

På samma sätt förhåller det sig även med den tredje punkten.

Bland viktigare punkter i förslaget har man vidare att bemärka den som innehåller bestämmelser angående maldrycker. Här skall jag be att få taga upp den anmärkning, som den förre talaren gjorde, om att detta förslag skulle innebära en skärpning beträffande ersättningsfrågan, jämfört med den ståndpunkt, som utskottets två tidigare sammanjämningsförslag intagit. Jag vågar säga, att det yttrande, som den förre talaren därvidlag fällde, nog innebär en misstyding. Han pointerade i alla hän-delser icke tillräckligt starkt, att man här har frångått yrkan-det på det lokala vetot angående vin och öl. Särskilt vad ölet beträffar, är det givet, att detta har en synnerligen stor betydelse; och det var just det lokala vetot — det kan jag våga omtala — som gjorde att man inom nykterhetskommittén an-såg sig böra taga hänsyn till ersättningskrav från bryggerierna. Men när man nu har släppt det lokala vetot på detta område, föreligger icke längre samma krav. Dessutom vågar jag verkligen tro, att bryggerinäringen, med den smidighet som i all-mänhet utmärker industrin och icke minst denna gren av den-samma, skulle förstå att begagna sig av den friare ställning, som det s. k. lagrade drickat skulle få i och med det skrivelse-förslag, som sammanjämningsförslaget innehåller, så att de skul-le överflytta en del av den verksamhet, som nu ägnas åt öl-bryggning till framställning av ifrågavarande mindre alkohol-starka drycker. Jag tror med ett ord, att man mycket väl inom

Sammanjämningsförslag ang. brännvins- samt vin- och ölhandelns ordnande m. m.
(Forts.)

Sammanjäkningsförslag ang. brännvins- samt vin- och ölhandelsordnande m. m. denna industri skulle förstå att ackommodera sig efter det läge, som den nya lagstiftningen skulle medföra.

Första kammarens beslut innehåller emellertid, som sagt, i denna punkt, att dessa drycker med en alkoholhalt av 3,6 volympcent och därunder skulle likställas med svagdricka. Sammanjäkningsförslaget innebär, att endast maldrycker av 2 ¼ volympcent och därunder skulle likställas med svagdricka. Där emot skulle riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:ts anhålla om förordning med bestämmelser angående maldrycker emellan 2 ¼ och 3,6 % — de s. k. drickorna — som likna dem, vilka nu gälla för öl. Det vill med andra ord säga, att dessa drycker skulle fortfarande intaga en ställning motsvarande den som nu pilsnerdrickat intager.

Så hava vi övergångsbestämmelserna. Där hade första kammaren fattat beslut om att lagen skulle träda i kraft 1921. Andra kammaren fattade sitt beslut om ikraftträdande 1917. Sammanjäkningsförslaget har, såsom jag anser vara riktigt, föreslagit 1919 såsom övergångsår. Då kommer jag till den omständighet, som den förre talaren framhöll som en särskild stor svaghet i sammanjäkningsförslaget, nämligen att vi icke skulle hava tagit tillräcklig hänsyn till vinhandlarnas intressen. Det var ju så, att första kammaren har i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts förslag vid 1914 års riksdag velat hava en övergångstid till 1939 för vinhandlarna. Emellertid har man ansett och väl ändå med fog alltifrån det Kungl. Maj:ts förslag framkom angående en övergångstid till 1939, att detta skulle vara en alltför stor lucka i ett försäljningssystem, som eljest erbjöde mycket stora fördelar, då det gällde att bekämpa missbruk av de alkoholhaltiga dryckerna. För min del har jag hört även från deras håll som icke äro så synnerligen livade att få ett förslag sådant som detta igenom, dock medgivas, att denna övergångstid är allt för lång. Då har utskottet ansett lämpligt hemställa om en skrivelse om ersättning till vinhandlarna. Nu har den föregående talaren velat göra troligt att en sådan skrivelse just icke skulle hava så synnerligen stor betydelse. För min del vågar jag verkligen dock tro, att, om riksdagen väl beslutar i överensstämmelse med detta förslag och följaktligen en sådan skrivelse kommer till stånd, riksdagen även skall hålla det ord, som en sådan skrivelse innebär. Jag tror icke, att man har någon anledning att på grund av förra tiders erfarenhet antaga, att så icke skulle vara förhållandet.

Jag tror mig härmed hava framhållit det väsentliga i sammanjäkningsförslaget, och min avsikt är icke att här riva upp en lång debatt angående nykterhetsfrågan. En sådan hava vi haft så nyss, att jag icke tror, att man skulle vinna något på det, utan det bleve egentligen endast en tidsförlust att taga upp den diskussionen återigen. Men jag vågar, mina herrar, framhålla, och detta vågar jag göra trots den förre talarens yttrande, att detta sammanjäkningsförslag innehåller ett uppriktigt och ett

ärligt försök att vad jag skulle vilja kalla »ställa kyrkan mitt i byn».

Man kan visserligen säga, att det är en principalsak i fråga om vilken första kammaren här skulle få göra ett medgivande. Men då vill jag fråga om det icke å andra sidan är en principalsak, som det gäller för andra kammaren att få genomförd. Man skulle kunna fråga, hur länge det är meningen att denna principstrid skall fortfara och ställa sig i vägen för en lagstiftning, som man ifrån olika håll dock anser vara önskvärd, ja till och med nödvändig. Det är ju sant, att detta förslag innebär, att första kammaren skulle anamma den ifrågavarande principen, men förslaget innebär på samma gång en hemställan till andra kammaren att högst väsentligt begränsa principens verksamhetsområde. Det må vara sant, att detta förslag liksom så många andra kan inbjuda till angrepp både ifrån höger och ifrån vänster, men jag skulle vilja fråga herrarna, när vi hava sett en stor fråga löst endast efter önskningsfrågor ifrån den ena sidan. Det är väl nödvändigt att man tillmötesgår varannan och något prutar på kraven på båda sidorna.

Det är ju så, herr talman, att alltsedan den tid ett sammanjämningsförslag första gången framlades i denna fråga — det var nämligen samma dag som 1914 års härordningsförslag antogs — jag säger alltifrån den tiden har det ställts oerhörda krav på vårt folks tålamod och offervilja och detta icke minst på de bredare samhällslagrens. Jag vill fråga, om det icke skulle kunna vara tid att statsmakterna och i detta fall första kammaren nu ginge dessa folklagers ivriga önskningsfrågor till mötes genom att antaga det föreliggande förslaget.

Det har icke minst i denna kammare, men kanske ännu mer i pressen talats så mycket om samlings. Tro herrarna, att en sådan samlingskommission kommer till stånd genom ett ensidigt fasthållande vid principer, i vilka de bredare lagren, dessa lagren som man enligt min tanke skulle söka vinna genom en klok och vidsynt politik, egentligen icke se annat än de oöfvervinnliga förhinderna. Om det vore något dåligt, om det vore något landsfördärvt som denna folkrörelse, som står bakom kravet på en nykterhetsreform: i samband med lokalt veto, ville arbeta för, skulle jag förstå motståndet. Men denna folkrörelse, vad har den till sitt mål, denna rörelse som har sina trognaste och mest hängivna kämpar ibland dem som man kan säga leva på livets skuggsida? Jo, den har ett mål, som varje tänkande människa, alltså varje ledamot av denna kammare, borde sätta högt, det målet nämligen att vårt folk skall bliva ett nyktert folk. Ett nyktert folk är även ett folk, som är starkt både i fredliga värv och även, om så erfordrades, starkt om det gällde att försvara våra gränser mot en infallande fiende.

Jag tror, herr talman, att det föreligger synnerligen starka skäl för denna kammare att besinna, om det ändå icke kunde vara anledning och stor anledning att under förhållanden sådana som

Sammanjämningsförslag ang. brännvins- samt vin- och ölhandelsordnande m. m. (Forts.)

de nu rådande tillmötesgå det krav, som reses ifrån de breda folklagrens sida. Det må vara sant, att ett förslag sådant som det föreliggande ställer krav på överklassen att i någon mån offra vissa vanor, som blivit dem kära. Dessa vanor synas dock vara av ringa samhälligt värde och ett sådant tillmötesgående skulle dock säkerligen på de håll jag här talat om skattas synnerligen högt och verka i hög grad välgörande.

(Forts.)

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till sammanjämningsförslaget.

Herr Thyren: Herr greve och talman! Då jag begärt ordet i denna efter min mening icke alldeles slutdebatterade fråga, ber jag först få göra en rent personlig föränmärkning, egentligen en erinran, nämligen, att det utredningsbeslut, som andra kammaren fattade år 1910, och det yttrande av mig, som föregick detta beslut, endast gick ut på brännvinsförsäljning och icke hade att göra med vin och öl — någonting, som man, tror jag, vid de senaste årens diskussion emellanåt tappat bort; liksom ock att den motion, jag tillät mig väcka 1914, fortfarande gick ut endast på brännvinsförsäljning. Nu, men först nu, sedan utskottsmajoriteten vidtagit samma inskränkning, kan jag för min personliga del anse konsekvensen av dessa föregående kräva, att jag mera ingående för kamraren framlägger mina skäl.

Är nu än icke denna fråga slutdebatterad, så finnes det i alla fall en sak, som — det har åtminstone varit så ända till den förste ärade talarens anförande i dag, vilket möjligen kan förstås såsom inaugurerande en ny riktning — det är i alla fall en sak, som av alla föregående debatter torde stå ganska klar både för oss och landet i sin helhet, nämligen att kärnan i motståndet, själva huvudtvistepunkten mellan partierna, rör det lokala vetot eller, korrekterare uttryckt, den *personliga omröstningen* om lokalt veto. Ty vi böra i allt detta aldrig glömma, att vi faktiskt redan ha lokalt veto så till vida, som frånvaron av tillstånd enligt 11 och 13 §§ i brännvinsförsäljningsförordningen innebär ett ipso jure förbud mot brännvinsförsäljning.

En annan sak, som är lika klar efter vad förut hänt, om man nämligen vill vara rättvis, vilket man kanske icke alltid är, är att orsaken till högerns motstånd mot detta lokala veto för ingen del kan sägas ligga — i varje fall ej har visats ligga — i likgiltighet för nykterhetssaken, utan beror på ett politiskt-taktiskt skäl, åtminstone i första hand, nämligen de konsekvenser man fruktar av det nya valsättet. Den personliga omröstningen i kommunala frågor betyder, menar man, att gärdet är uppgivet; därav måste följa personlig omröstning över hela linjen i kommunerna med alla *därav* följande konsekvenser *in specie*: första kammarens demokratisering genom basens undanryckande.

Här måste jag nu för min personliga del göra högern två väsentliga medgivanden. För det första i det avseendet, att man naturligtvis är fullt berättigad att spela ut ett sådant taktiskt skäl.

Det belöper sig i sista hand blott på, att man är både berättigad och skyldig att väga även det intresse, som icke direkt, men på en omväg, är hotat. För det andra får jag också medge, att om den verkan är att befara, som högern tror, särskilt första kammarens demokratisering, då visar förvisso vägen, att nykterhetsintresset av det lokala vetot, hur högt man än vill anslå det, är långt ifrån att kunna väga upp den risk för andra stora intressen, som därav skulle följa, sådan vår politiska utvecklingsståndpunkt är. För att nu icke tala om möjligheten, att kanske så gott som hela statsmakten skulle koncentreras hos en ledare för ett majoritetsblock, så är det ju nog att nämna ett ord: försvaret. Tyvärr är, inom vårt folk kanske mer än något annat, massornas jag vill icke säga enfald men idealism i form av förväxling mellan dröm och verklighet så ohjälplig, att man får bereda sig på, att de till och med skulle kunna kullkasta redan vunna försvarsresultat, enligt formeln: Krig borde icke inträffa, alltså inträffar det icke — eller i en variant: Om alla stater avrusta, försvinna krigen. Om Sverige börjar att avrusta, följa alla andra stater efter. *Ergo* bör Sverige börja att avrusta.

Sammanjämningsförslag
ang. brännvins samt vin- och ölhandelns
ordnande m. m.

(Forts.)

Men allt detta medgivet utan reservation — det gäller nu, huruvida fundamentalsatsen verkligen håller stånd, den om gärdets uppgivande. Är det så, att dessa konsekvenser äro oundvikliga eller är det ens någon nämnvärd reson i att förvänta dem? Tillåt mig anticipera ett sakläge, som om några år lätt kan bli verklighet. En vänsterregering framlägger år efter år en proposition om den kommunala rösträttens egalisering. Då ett av två. Antingen är den reform, varom vi nu tala, rörande brännvinsförsäljningen, redan gjord, omröstningen är personlig på denna punkt, eller ock icke: allt är som nu. I förra fallet — utbrytningen är redan gjord på denna punkt — vad säger vänsterregeringen? Jo: »eftersom högern redan förut måst medge, att brännvinsförsäljningen inom kommunerna bör regleras genom personlig omröstning, följer som oavvislig konsekvens, att detsamma bör ske i alla andra frågor; har det skett på en punkt, måste det ske på alla». Och vad svarar högern, oppositionen? Jag förmodar, att den svarar så här: »Vi ha funnit rättvisan kräva att i denna särskilda fråga medgiva personlig omröstning, liksom vi förut gjort vid prästval och pensionsnämndsval, men vi anse icke, att detta innebär något skäl att göra på samma sätt i frågor, som äro av ekonomisk eller rent av politisk innebörd, eller där vi eljest ha reella skäl att neka den personliga omröstningen. Vi tillåta oss skilja på tingen. Vi neka, när vi ha skäl att neka och neka icke, när vi icke ha skäl.»

Detta var i det fall, att reformen var vidtagen. Men i det andra fallet, att reformen icke är vidtagen, vad säger då vänsterregeringen? Jag antager, att den säger så här: »Högern har själv förklarat upprepade gånger i långa tider, att något särskiljande av denna lokala vetofråga från andra kommunala frågor är orimligt och otänkbart. Alltså kräver bland annat detta nykterhetsintresse, om det skall komma fram, att den kommunala rösträtten i sin helhet

Sommanjämk
ningsförslag
ang. bränn-
vins- samt vin-
och ölhandels
ordnande m. m.

(Forts.)

egaliseras. Graderingen måste, enligt högern själv, antingen helt stå kvar eller helt bort. Alltså bort!» — Vad svarar då högern, oppositionen? Ja, vad annat egentligen än detta: »Vi ha fullgoda skäl för att icke medgiva personlig omröstning i ekonomiska eller politiska frågor, och som vi icke tilltrött oss att säga nej i dessa frågor, om vi förut sagt ja i någon annan fråga, ha vi måst säga nej över en bank.» — Skulle verkligen detta senare svar, denna senare position, vara den starkare för högern? Vi skola här icke glömma, vad jag redan påpekat, att en utbrytning redan har skett vid prästval och pensionsnämndsval. Det är således icke ens någon metod i det. Om man svarar, att det därvidlag gäller val, så duger icke den skiljelinjen; landstingsmannaval äro också val — den öm-maste punkten av alla. Och om man åter vid val skiljer efter ärendenas olika innebörd och räckvidd, varför i allt sunt förnufts namn icke också i andra frågor än val?

»Men», replikerar kanske mer än en av de ärade motståndarna, »det är då icke tänkbart, att en så fast och allmän mening inom hela högern och högerns press skulle kunnat uppstå, om det icke varit bättre grund härför, än vad som nu anförts.» — Nej, kanske det. Saken är nämligen den, att, *då* den uppstod, hade den verkligen en grund och en mycket god sådan. Ända till år 1913, då § 25 i brännvinsförsäljningsförordningen ändrades, var förbudet, som vi alla veta, en i högsta grad ekonomiskt betydelsefull fråga för kommunerna. Ingenting var naturligare än att man då fruktade analogien från denna eminent ekonomiska fråga till alla andra ekonomiska frågor inom kommunerna; ingenting är — jag ber om ursäkt för ordet — besynnerligare än att nu, sedan ändringen skett, fasthålla denna åskådning, som om ingenting hänt.

Jag erinrar mig en annan reflexion som också på sin tid gjorts. Man sade, att om det liberala partiet finge bloda tand så tillvida, att man beviljade den personliga omröstningen i detta fall, vad gör detta parti sedan? Jo, för att vara en god hästlängd före högern i kommunalradikalism sätta de naturligtvis på programmet fullständig egaliserings av den kommunala rösträtten. Ja, då var detta reson. Men nu är även det bekymret förbi, ty partiet har nu, utan sådan uppmantran, tagit steget fullt ut. Men den politiska etiketten har en gång blivit ditsatt, och sedan kan ingen mänsklig makt få den bort: den verkar utan tvivel icke endast till att hos högern väcka obefogad fruktan, utan uppenbarligen minst lika mycket hos vänstern till väckande av oberättigade förhoppningar på, att detta lokala veto skall kunna användas som en murbräcka på det politiska området. — Vill man äntligen resonera så, att valmännen kunna förargas genom medgörlighet från högerns sida så att en förskjutning på vägen därigenom kan äga rum till skada för högern, skulle jag vilja säga allenast, att man får väl hoppas, att det är mycket få valmän vare sig av vänstern eller högern, som skulle helt bestämma sin politiska ståndpunkt efter en detalj, sådan som nykterhetsfrågan. Men till den del sådant skulle förekomma, behöves det icke mycken eftertanke för att säga sig, att medgörlighet från högerns sida i detta fall väl icke

lätt driver högervalmän över till vänsterns sida eller ens gör dem passiva. Ty dessa förbudsmotståndare böra väl med litet eftertanke kunna säga sig: Öka vi vänsterns makt genom aktivitet eller passivitet, komma vi ifråga om vårt huvudintresse ur askan i elden.

Emellertid, med vederläggande av det politiskt-taktiska skälet äro vi långt ifrån färdiga med saken. Ty bakom denna första försvarslinje ha de ärade motståndarna en *andra* linje: de sätta frågetecken för eller rent av bestrida nykterhetsvärdet av detta lokala veto, om det ginge igenom. Man resonerar så: Vad skulle det praktiska resultatet egentligen bli med hänsyn till brännvinsförsäljningen? Jo, i bästa fall det, att i vissa kommuner, där det för närvarande icke finnes förbud, skulle nu förbud inträda. Men, säger man, samma fördel för nykterheten skulle vinnas just genom sådana restriktioner, som vi bjuda. *Missbruket* bekämpas därigenom, och vad tvång därutöver är, är av ondo. Alltså det verkliga nykterhetsvärdet kan bättre vinnas på annat sätt; det lokala vetot är icke av nöden. — Men vore det så, skulle tankegången kunna fortsättas sålunda: I den mångfald av kommuner i riket, det överväldigande flertalet landskommuner, där, såsom jag i början erinrade, ipso jure förbud existerar, där måste det då också vara så, att förbudet icke har något nykterhetsvärde; fastmera skulle man även där kunna uppnå samma resultat med lagom avpassade restriktioner. Därför kan man turnera frågan i följande form: Vore det för nykterheten likgiltigt, om i de många hundra kommuner i Sveriges rike, där nu faktiskt brännvinsförsäljningsförbud finnes, om i dessa kommuner förbudet försvunne, krogar åter infördes och i deras sällskap restriktioner? En talares argumentering må vara misstänkt; förstår han sin konst, så kan han, medvetet eller omedvetet, förstärka vissa synpunkter och försvaga andra, och få till stånd en skev totalbild, som för ögonblicket kunde förvilla. Men det finnes hos människan något, som ser intuitivt, som icke låter sig ledas steg för steg med argumentering, som därför icke lätt ledes vilse, nämligen instinkten. Det är till denna, till varje erfaren mans instinkt jag nu vill vädja, utan alla argument. Skulle någon ledamot av denna kammare, om han vore enväldshärskare, och genom ett penndrag i samtliga rikets kommuner kunde införa krogar, där de försvunnit, skulle han göra det, tröstande sitt samvete med att införa motbok, tre-smörgås-system och andra mer eller mindre lyckligt funna grepp, vilkas värde jag härmed icke alls vill förringa? Visserligen kunde man säga sig, att krogens återkomst skulle betyda mången angenäm sällskapsstund för mången individ, som helt säkert icke skulle taga den ringaste nämnvärda skada därav. Men ändå påstår jag — och jag undrar, om icke de flesta hålla med mig — att han i avgörandets ögonblick skulle rygga för att sätta dit sitt namn. Han skulle icke ens krypa bakom en förevändning och säga: Vi införa som prov krogar med restriktioner; vi skola se, om icke motboken är tillräcklig, och skulle det visa sig, att den icke räcker, à la bonne heure — då återvända vi till förbudet. Nej, icke ens detta. — Är man nu först säker, att instinkten så reagerar så kan man sedan fråga efter orsaken. *Varför* gör den det? *Varför* säger den icke, nöjande

Sammanjämningsföreläsning. Brännvins- samt vin- och öhandelns ordnande m. m.
(Forts.)

Sammanjämkningsförslag ang. brännvins- samt vins- och ölhandelsordnande m. m.

(Forts.)

sig med det evigt hörda argumentet, att man måste skilja mellan missbruk och bruk, så här: Missbruket stävja vi genom motboken etc.; bruket, som varit borta, införa vi åter. Ja, varför ryggar instinkten här? Svaret ger sig bäst genom en motfråga. Huru ofta förekomma i en given kommun fall av följande typ? En arbetare har 1,000 kronor i årsinkomst. Han är icke alkoholist, begär icke brott under alkoholens inflytande, går icke överlastad på gatan, vårdslösar icke sin familj så, att den lever i ren misär eller svält. Men av veckans sju kvällar är han kanske flertalet på krogen, efter att hela dagen på grund av sitt arbete hava varit borta från sin familj. Och av sina tusen kronor använder han kanske de tvåhundra, trehundra, fyrahundra på krogen. Det betyder, att hans familj emellanåt, kanske ständigt, balanserar på nödens gräns. Det betyder, att det icke kan vara tal om någon egentlig hemtrevnad eller något lyckligt familjeliv för honom och hustrun, samt att denna vantrevnad mer eller mindre, förr eller senare, kommer att påverka hans barns uppfostran. Nu må man här alldeles efter behag inränga fallet under »bruk» eller »missbruk»; jag överlåter fullständigt åt de ärade motståndarna att välja det ord, som bäst passar dem. Men vad jag påstår, är, att detta bruk eller missbruk är oåtkomligt för några praktiskt genomförbara restriktioner. Även om vi dreve restriktionerna till rent spionage, är det ändå oåtkomligt. Och lika klart är, att, om frekvensen, inom en kommun, av sådana fall skulle gå öfver en viss siffra, så betyder detta, att i den kommunen restriktionerna endast äro en puts på ytan. Färdiga alkoholister, som äro samhällsvådliga, vilkas yttre uppträdande är förargelseväckande, vilka bringa sin familj ren misär o. s. v., eller under utveckling varande, »angehende» alkoholister, som uppföra sig på samma sätt, oskadliggöras visserligen mer eller mindre fullständigt. Men under denna yta finnes en djupt liggande sfär av alkoholskadliga verkningar, dit restriktionerna aldrig nå. Och som sagt, restriktionerna bliva under sådana förhållanden föga mer än ett vitmenande av griften.

Men vi äro ännu icke framme. Det är sålunda *tänkbart*, att uti en kommun restriktionerna icke nå ned till det väsentliga av skadan. Men det är också *tänkbart*, att det ligger så till i en kommun, att restriktionerna göra tillräckligt. Då säga naturligtvis de ärade motståndarna: Således är det nykterhetsvärde ni nu vindicerat fram åt det lokala vetot icke annat än en teoretisk konstruktion; allting beror ju på huru ofta den där djupliggande skadan inträffar, och därom säga edra resonemanger ingenting. Nej, det är alldeles riktigt, därom säga de ingenting. Och därmed hava vi hunnit fram till de ärade motståndarnas *tredje* försvarslinje. Ty nu visar det sig, att till slut kommer det hela an på denna fråga: Vilket är det säkraste och lämpligaste sättet att i en given kommun utreda, huru det verkliga förhåller sig med frekvensen av dessa fall: huruvida den huvudsakliga skadan kan hjälpas enbart genom restriktioner eller det kräves även förbud? Vem skall ge besked därom? — Ja, vem annan än kommunen själv. — Men, i så fall, varför icke gå den vanliga vägen, med graderad, eventuellt medelbar omröstning? Skulle man icke

rent av kunna antaga, att man just med nuvarande omröstningsmetod redan har fått det rätta svaret på frågan? Att de kommuner, där ipso jure förbud icke redan existerar, äro just sådana, där det antingen icke behöves eller praktiska hinder finnas för detsamma. Och kan man icke fortsätta samma tankegång? Betyder icke införandet av det lokala vetot, att, även om nykterhetstillståndet i en kommun är i det hela tolerabelt, en ursinnig agitation framkallas, som icke gör någon nytta, och dessutom risken uppstår av besinningslösa beslut, som äro skadliga kanske även för nykterhetsintresset, men i alla händelser för andra intressen. Jag får medge, att denna invändning för ingen del är vederlagd med vad jag först yttrade om det politiskt-taktiska hindret. Det innebar endast, att inga politiska hinder finnas för utbrytningen. Men det återstår frågan, huruvida *positiva skäl* finnas för utbrytningen, för att i denna sak göra omröstningen personlig. Det har ju under debatten här sagts, att vill man vinna ett i möjligaste mån *objektivt* avgörande inom kommunen, då skall man just akta sig för den personliga omröstningen om förbud och i stället bibehålla den graderade omröstningen. Jag vill för min del gärna medgiva, att detta svar icke kan utan vidare avvisas, såsom många nykterhetsvänner vid första påseendet kanske skulle vilja. Ty här är det verkligen fråga om avvägande av motsatta, var för sig berättigade intressen. Det finnes en grupp av befolkningen, som kanske har övervägande skador av krogarna och en annan grupp, som har ringa skada, men som skulle bli ganska störd i sin frihet och sina vanor, om förbud infördes. Jag upprepar, att man måste *väga* båda dessa intressen mot varandra; intetdera gäller absolut; intetdera får gå fram och trampa ned det andra. Det kan icke gå an, att för en enstaka slarvig eller halvslarvig människas skull många tusen människor skulle underkastas betydliga inskränkningar i sina vanor. Om man stundom från extremt nykterhetshåll säger motsatsen, så måste det bero på, att man har för liten överblick av lagstiftning; att man icke gjort klart för sig, vilka oerhörda, orimliga konsekvenser en sådan ståndpunkt skulle föra med sig på andra områden. Än vidare kan man icke bestrida, att den befolkningsgrupp, som representerar krogarnas skador, icke är den rätta att fullt taga vederbörlig hänsyn till vanor och friheter hos den andra gruppen. Men, omvänt, äro då de, som utgöra sistnämnda grupp, de, som icke skadas utan blott vilja hava sin frihet och sina vanor i fred, äro då de kompetenta att fullt uppskatta skadan på den förra sidan? Nej, lika litet. Och häri ligger icke någon beskyllning för hjärtlöshet; det är helt naturligt, att så måste vara. Om vi jämföra två poler, å ena sidan fattiga arbetarhustrur, å andra sidan välbärgade män, kommer motsatsen mellan dessa grupperns olika bedömande av frågan: krog eller icke krog visserligen till en god del an på de välbärgade männens obenägenhet att låta kommendera över sina vanor, men i främsta rummet på alldeles olika livserfarenhet. Är det illa ställt i en kommun i detta avseende, så kan man vara viss om, att först och främst mångfaldiga sådana arbetarhustrur ha en livserfarenhet, djupt inristad dag för dag, vecka för vecka, år för år: en man, en far, en son, en bror eller

Sammanjämningsförslag ang. brännvins- samt vin- och ölhandelsordnande m m.

(Forts.)

Sammanjämningsförslag ang. brännvins- samt vin- och ölhandelsordnandem.m.

(Forts.)

annan nära anhörig såsom levande ständigt åskådningsmaterial. Och i själva verket ha i sådana kommuner de fattigare klasserna som ett helt denna erfarenhet sig nära. Det är alldeles uppenbart, att det är något himmelsvitt annat att låta dessa människor omrösta om restriktioner utan förbud och restriktioner med förbud än att t. ex. låta dem omrösta om torpedfartyg ensamma eller torpedfartyg jämte pansarbåtar. I sistnämnda fall äro de papegojor som upprepa sin tidnings votum, i förstnämnda fallet är det de som ha erfarenheten, som äro de sakkunnige. Inom de välbärgade klasserna finnes sällan, det torde icke kunna bestridas, en erfarenhet som på detta sätt kan verka med det upplevdas styrka. Naturligtvis finnes det icke så få välbärgade män, som varit med om litet av varje och sett även dessa förhållanden på nära håll, men det har i alla fall varit endast övergående episoder, som utplånas, draga sig tillsammans perspektiviskt ungefär som lountainerna i ett landskap. Och i det stora hela hava de förmögnare klasserna ej ens en erfarenhet av detta slag. De ekonomiska verkningarna äro för deras del helt naturligt sällan jämförliga. Deras hustrur och barn hava icke den känsla av vantrevnad, som då mannen hela dagen genom sitt arbete hålles borta från hemmet; och det finnes ju här många medel att kompensera vantrevnaden. Att söner av förmögnare personer råka illa ut genom ett uteliv, som icke nås genom restriktioner förekommer ju, men endast undantagsvis. Och den svåraste punkten av alkoholens indirekta verkan på dessa klasser — visserligen så svår, att den innehåller en ofattbar summa av olyckor och lidanden — könssjukdomarna, spelar ju sin huvudsakliga roll i de större städerna, där det finnes särskilda praktiska svårigheter för förbud; dessutom hava även de förmögnare klasserna gjort sig rätt liten reda för dessa sjukdomars frekvens och betydelse eller för deras sammanhang med alkoholbruket — *bruket*, icke missbruket! Det ena med det andra — någon särskild förmåga av objektivitet hos de förmögnare klasserna tror jag icke man kan få fram. Snarare förhåller det sig så, att de förmögnare klasserna representera en — till en viss grad fullkomligt berättigad — strävan att sätta sig mot varje tyranniserande av människor i deras dagliga vanor; och vad särskilt beträffar förbuds rörelsen, även den blott lokala, ter den sig för dem mestadels som en oresonlig fanatism, för det första, när den är det, och för det andra, när den icke är det. För min del kan jag icke fiinna — och det är efter ganska lång prövning som jag bildat min uppfattning — att lagstiftaren har tillräcklig grund att uti denna strid mellan intressen handicapa förbudsintresset gent emot »frihetsintresset». Jag kan icke nämna ordet frihetsintresse utan att i förbigående göra en reservation av hänsyn till språkets makt över tanken. Vi böra göra klart för oss, att »friheten» i detta sammanhang icke alltid står på den höga sedliga nivå, som man stundom inlägger i ordet. Frihet betyder här, mycket ofta åtminstone, endast frihet från yttre tvång. De 18 och 19 års pojkar som driva in på krogarna i kraft av sin frihet, äro i själva verket hjordmänniskor och följa drevet; de driva dit därför att andra göra så och vilja visa sig som karlar. Om någon högre frihet är det här lika litet tal som

ifråga om den medelålders man, som varenda gång tvekar, om han skall följa sin plikt mot sin familj eller sitt njutningsbegär och gå på krogen; väljer han det sista, så följer han sin frihet, i betydelsen av frihet från yttre tvång. Jag vill emellertid icke förneka, att ju även frihet från yttre tvång är en värdefull sak. Men vi böra låta detta vara detta och icke i det vackra ordet frihet oberättigat smuggla in mera etik än som i detsamma finnes.

Sammanjäkningsförslag ang. brännvins- samt vin- och ölhandelsordnanden. m.

(Forts.)

Ja, som sagt, jag kan icke gå med på handicapandet och detta så mycket mindre, som om man ser noga på saken, de fattigare klasserna för ingen del äro enhälliga mot de förmögnare, långt därifrån. Bortsett ifrån dem, som ha sin berättigade utkomst av brännvinsförsäljning, finnes det tillräckligt många även bland dem, som icke vilja bli störda i sina dagliga vanor, och ganska många kvinnor, som icke skulle vilja eller våga sätta sig mot männens önskan vid en dylik personlig omröstning. Läger man allt tillsammans, tror jag sålunda, att man träffar det rätta, om man stryker ut förmögenheten som grund för omröstningen och låter den ena vuxna människan gälla varken mer eller mindre än den andra vuxna människan och den ena ensidigheten så gott sig göra låter taga ut den andra; jag tror, att lagstiftarens samvete, om det är känsligt och han lyder dess röst, i längden skall finna sig bäst till rätta på detta sätt.

Nu vill jag emellertid här göra ett påpekande, som jag visserligen gjorde strax i början men som kanske i hastigheten undfallit mina ärade åhörare, och det är, att jag endast talar om lokalt veto beträffande brännvin och icke beträffande vin och öl. För min del har jag försiktigtvis från första stunden hållit mig fullständigt neutral i fråga om det senare. Jag kan icke gå in på vad den förste ärade talaren sade, att, om vi skulle bifalla sammanjäkningsförslaget, detta med nödvändighet skulle föra med sig lokalt veto även beträffande vin och öl. I mina ögon är detta icke mera rimligt, än om man den gången, då brännvinsförsäljningsförordningen kom till stånd, skulle sagt: det går icke an att antaga denna förordning, ty det kommer ovillkorligen att föra till den konsekvensen att man blir tvungen att medtaga även vin och öl. Lagstiftaren måste säga sig, att han går så långt han vill och icke längre. Skall han vid varje steg frukta att viljelös drivas vidare, blir det aldrig någon reda i lagstiftningen. Varje reform utan undantag kan tänkas i någon riktning för långt driven och konsekvensen skulle således bli, att man av fruktan härför skulle säga obesett nej till alla reformer. Och huru orimligt vore icke särskilt i detta fall ett argumenterande, som löpte därpå ut, att eftersom lagstiftaren icke tilltrorde sig själv nog hållning och viljestyrka att stanha, där han borde, så finge hellre olyckan i otaliga familjer förbliva permanent.

Om nu detta får anses utgöra de ärade motståndarnes sammanhängande försvarsverk finnes det emellertid också vissa mera spridda positioner, som jag icke heller anser mig böra lämna alldeles obeaktade. Sålunda hör man från skilda håll ofta ett argument, som är något besläktat med det nyssnämnda frihetsargumentet. Man säger: begriper ni icke, att detta eviga tillrättaliggande för människorna,

Sammanjäkningsförslag ang. brännvins- samt vin- och ölhandelsordnande m. m.

detta ständiga undanrödjande av stenar från fötterna, förr eller senare skall taga bort initiativet från människorna, minska deras viljekraft och skapa svaga karaktärer. Härpå skulle jag kunna nöja mig med att svara, att det gäller väl då förbudet precis lika bra, om det tillkommit genom personlig omröstning eller genom omröstning efter en graderad skala, vadan konsekvensen skulle bli, att i varje kommun borde finnas en krog, som förrättade detta uppfostrarevärv. Jag vill dock icke giva mig min av att underskatta argumentet, ty även det innehåller en riktig och viktig sanning. En ärad ledamot av denna kammare, världserfaren man *dans la force du mot*, sade till mig häromdagen: »för att göra människor lyckliga är icke rätta sättet att taga fatt dem, öppna munnen och stoppa in; man matar icke in lyckan i människorna». Detta är en blott alltför aktuell sanning. Men den måste som alla andra sanningar tolkas med förstånd. Den som tror sig garantera sin son lyckan livet igenom genom att livet igenom garantera honom en stor årsinkomst, huru han än bär sig åt, han är för visso ingen världserfaren man. Men den är en ännu större narr, som för att härda honom mot frestelserna enkom släpper ut honom i dåligt umgänge. Om samhället gäller något liknande. Att taga bort utvecklingens drivkraft, individernas initiativ och själtvillit vore det farligaste, samhället kunde göra. Men därav följer icke, att samhället bör hänsynslöst hoppa frestelser för individerna. Att för en arbetare, som efter dagens arbete trött och utsliten går från fabriken till sitt hem, lägga en krog i vägen för att härda honom är betänkligt, och, märk väl, *lägga* är här fullständigt identiskt med att *läta lägga*, ty det är ju på samhället det kommer an, huruvida den ligger där eller icke.

(Forts.)

Det finnes en annan vanlig invändning: att vi med lokalt veto hava att förvänta en mycket våldsamt agitation. Jag kan ej heller bestrida riktigheten härav. En våldsamt agitation är att förvänta, i synnerhet i början. Men det synes mig, som om våldsamt agitation dock icke lätt skulle kunna upphinna den grad, som vi redan känna från nuvarande politiska valagitationer. Ty i detta fall är det endast fråga om principen: förbud eller icke, men i de andra står, förutom denna och många andra principer, framför allt person mot person, Andersson mot Pettersson, vardera av motpartiet framställd såsom ett särdeles rekord av enfald eller vrånghet. Därtill kan läggas, att dessa skiljelinjer icke alldeles sammanfalla med partilinjerna: partierna komma att omskakas en smula, och det kanske de ha gott av. Dessutom är det kanske för en sangviniker ursäktligt, om han gärna vill inbilla sig, att det någon gång kunde inträffa, att människorna, med energiska advokater på båda sidor, dreves att tänka sig in i saken något bättre än de hittills gjort och kanske hjälptes åt att få fram sanningen liksom vid en grundlig process inför domstol.

Ytterligare har man talat om grannkommunerna och de vådor som för dem skulle följa, ifall vi finge lokalt veto. Härtill vill jag i största korthet anmärka, att detta måste bero på något missförstånd. Ty slitningar mellan en kommun, som är »torrlagd», och en som icke är torrlagd, kunna uppstå precis lika bra under nuvarande förhållan-

den. Och det skulle ju kunna hända åtminstone i en del fall, att just vetot torrlägger en sådan där grannkommun, som för närvarande ställer till oreða.

Men det finnes något anuåt, ett av de farligaste argument och likväl egentligen intet argument alls; i varje fall någonting, som på mången god medborgare verkar som ett synnerligen kraftigt argument. Det är den mycket angripliga, stundom grovt ridikyla form, vari nykterhetsrörelsen på många håll framträder, erbjödande ett »Gefundenes Fressen» för en hel del fackspirituella. Emellertid torde jag knappast behöva säga, att lagstiftaren måste hålla sig kemiskt ren från sådana skämttidsningspolitiska synpunkter. Han får icke se till ytan utan till djupet. Han måste säga sig, att om ytan är pueril för att icke säga barock, så kan det icke vara annorlunda. Då dessa fattiga människor, om vilka jag talar, spela ut sina anspråkslösa lockelser mot fienden, den store frestarän så ha de icke mycken förfining eller uppfinningsförmåga att stödja sig på. Men under den löjliga ytan ligger en allt annat än föraktlig yttring av en förmåga, som i alla tider av alla förståndiga människor satts mycket högt, nämligen förmågan av självdisciplin och självövertvinnelse, en djup och seg instinkt att avsäga sig en stor njutning — så ser det ut för dem, allt är ju relativt — för att därigenom komma den verkliga lyckan närmare, såsom de tro, helt visst icke utan grund.

Den instinkten har hos vårt folk icke alltid varit vaken och den kan åter slumra in — efter min mening till ringa båtnad för land och folk. Och håller man på med att, såsom det nu tycks hava kommit i gång, mobiliserad »frihet», »manlighet» och andra vackra ord i förbund med icke endast njutningsbegäret utan även den mänskliga fåfängan, som gör människorna obenägna att taga plats bland de förlöjligade, och driver de fattigare klasserna att så långt som möjligt efterapa de rikare, så är det icke gott att veta, huru länge rörelsen står emot denna förenade chock. Om nu ett tusental unga män av denna klass, som stå vid skiljevägen mellan måttlighet eller abstinens, välja måttlighetens något bredare väg, medger jag för min del, i motsats till flera nykterhetsvänner, att sannolikt en del, säg ett eller annat hundratal, icke taga den ringaste skada, att sålunda alkoholbruket för dessa betyder ett rent och klart plus i livet. Men det finnes en annan del, för vilken det betyder åtminstone ekonomiskt missbruk; åter en annan, för vilken det betyder den vantrevnad i familjelivet, om vilken jag talat; äntligen en del — vi få ju hoppas en mycket ringa del — för vilken alkoholismen leder till ett förfelat liv, i bästa fall till korrektion på alkoholistanstalten — en smula *post festum*.

Nu är frågan, vad kan första kammarens år efter år upprepade och fast vidhållna ståndpunkt betyda i detta avseende. Man får icke vänta för mycket logik av massorna, det ha vi förut lärt oss. Det är således icke fråga om det är en logiskt nödvändig tolkning av kammarens avslag, att första kammaren härmed avvisar abstinensen och pekar på måttligheten. Men så kommer det att upp-

Sammanjämningsförslag ang. brännvins- samt vinn- och ölhandelsordnande m. m.
(Forts.)

Sammanjämningsförslag ang. brännvins- samt vinsk- och ölhandelsordnande m. m. fattas. Och massorna må säga och höra huru många fula ord om första kammaren som helst, så är det dock icke säkert, att det icke på djupet rör sig en dunkel känsla av, att här och icke annorstädes landets verkligt mogna och upplysta opinion finnes samlad. Om denna kammare år efter år upprepar sin allvarliga förkastelsedom och därtill sälla sig förhånande, eggande röster ur djupet, från de egna leden — kanske från renegater, som utnyttja sin kännedom om de svaga sidorna — så är det tämligen möjligt, minst sagt, att rörelsen förr eller senare slutar med att få ett löjligt skimmer över sig, blir *omodern* och att instinkten slumrar in som så länge förut. Det kan då hända, att skribenterna få sin vilja fram, och att det kommer en verkligt *glad* period i stället för den dystra förbudsvirande. Visst bör man ju unna människorna ju mer glädje dess hellre. Men samhället måste anpassa sig efter tiden, och fråga är, om icke denna tid med sin hastiga industrialisering och sin tävlan på liv och död mellan både stora och små nationer icke alltmer ställer upp den yttersta sparsamhet med livskraft, tid och pengar såsom ett lika bistert som absolut nödvändigt villkor för ett folk, om det vill känna sig säkert — såvitt något mänskligt är säkert — på att fortfarande få leva ett självständigt liv — i varje fall för ett *litet* folk, vars yttre makredel icke äro oändliga.

Det finnes i nykterhetsrörelsen en annan och *inre* brist, nära besläktad med den nu påpekade, yttre. Var och en kan i detta nu säga sig, huru ofantligt annorlunda frågan om lokalt veto i detta ögonblick skulle legat, om den från första stund stått såsom ett led i en sammanhängande och väl genomtänkt politik. Nykterhetslagstiftningen måste ju ha en förnuftig grund och denna kan endast vara strävan efter en lagstiftning, så effektiv som möjligt för kroppslig och andlig hygien, för sparsamhetens höjande, för befastande av familjelivet o. s. v., vartill kommer, att beständet av en sådan lagstiftning alldeles oundgängligen förutsätter, att den nation som givit sig densamma, också har rimliga utsikter att för framtiden själv bestämma om sina lagar. Därförutan är allt reformerande rent nonsens. Men det vore synd att säga, att det är i denna konstellation nykterhetsfrågan framträtt på den politiska horisonten. Man behöver icke vara någon illvillig motståndare — det är åtminstone icke jag — för att tvärtom i förbuds-rörelsen spåra tron på ett slags arcanum, ett elixir, i stånd att ensam för sig »mata in lyckan» i individerna och garantera folken ett evigt liv. Men även här böra vi ju vara rättvisa och erinra oss, att massorna härvid handla efter sitt förstånd och sin erfarenhet. Nykterhetsfrågan, alkoholens skadlighet, står så absolut i centrum av deras egen erfarenhet, att den ofta utgör, beklagligtvis, deras huvudsakliga livsinnehåll, medan exempelvis all utrikespolitik är dem en sluten värld. Det de erfarit, det begripa de och ingenting annat, liksom människor över huvud taget icke begripa, vad de icke själva till fullo upplevat. Och går man nu till partipolitiken, så utgöra parti-programmen ju ett försök att avlyssna valmansmassorna deras ungefärliga vilja; ingenting är då naturligare, än att nykterhetsfrågans

ologiska osammanhängande, isolerade ställning på partiprogrammen svarar mot de bakom liggande massornas bristfälliga vyer och insikter. Men felet må ligga var som helst, — för min del tillåter jag mig den fåfängan att fritaga mig, ty jag har från första stunden, ehuru med beklagligen ringa effekt, försökt att bibringa vederbörande en annan åskådning — felet må ligga var det vill, man bör dock icke låta personliga fel, beroende på personernas mer eller mindre ursäktliga begränsning, gå ut över den i sig själv behjärtansvärda saken. Jag vill i alla fall, såsom testamente till nykterhetsvännerna, tillåta mig att för tredje, fjärde eller femte, jag vet icke vilken, men i alla fall för *sista* gången enträget lägga dem på hjärtat att lära sig, och *snart*, innan det blir för sent, lära sig, att det är det logiska sammanhanget, den motsägelsefria tanken, som övertygar människorna och övervinner motståndet — om något kan göra det — *samt* att dessa mina ord icke betyda en uppmaning till kompromiss. Man kompromissar icke mellan försvar och nykterhet, ej heller mellan nykterhet och sedlighet, men man inser sammanhanget mellan dessa frågor och handlar därefter. För uppnående av verkligt tillfredsställande resultat kräves en snar och genomgripande reformation, icke endast av rörelsens yttre form utan även, och ännu mer, till inre genomtänkthet; och målet vinnes icke med att endast ropa på första kammarens avskaffande.

Förutom dessa av mig nu anförda synpunkter ber jag att få besvara kammaren med ännu ett sista skäl. Det har för mig länge varit, jag säger icke avgörande — jag hade kanhända haft samma ståndpunkt ändå — men säkerligen det mest bestämmande. Det är, att man, sådant tidsläget nu är, icke bör utan aldeles säkra och fullgoda skäl fasthålla en position som genom utvecklingens gång fått den betydelse, att den är ägnad att skärpa motsatserna mellan partierna — samma synpunkt alltså, som på sin tid bestämde min mening i den en gång aktuella men numera lyckligtvis åtminstone tillsvidare ur världen bragta åkarpsfrågan. Ingen kan profetera om, vad nuvarande utomordentliga tid är havande med. Men vare sig Europa förblöder, till profit för främmande världsdelar och raser, eller det stannar på halva vägen, tror jag, att vi hava bruk icke blott, som nyss nämnt, för det mesta möjliga av livskraft och pengar, utan väl så mycket för all den sammanhållning och enighet som någonsin står att uppbringa. Möjligheten till allvarliga händelser kan ju onekligen i denna stund skönjas framför oss, om och ännu i obestämda konturer. Den inrepolitiska svårslitna fråga, som hos oss närmast föregick världskriget, undgick icke att göra klyftan mellan partierna bra mycket djupare än önskligt varit — jag skall icke inlåta mig på skuldfrågan. Men emellertid, sedan nu motspänstigheten åtminstone i första hand givit med sig — låt vara därigenom, att ett finger av ödets hand i rätta ögonblicket rörde vid tygeln — så synes det angelägnaste av allt vara att söka utfylla klyftan, så att icke den oundvikliga meningsskiljaktigheten i inrepolitiska frågor skärpes till snart sagt en fiendskap på liv och död, vartill den varit på god väg. Jag menar för ingen del, att man

Sammanjämningsförslag ang. brännvins- samt vin- och ölhandelsordnande m. m
(Forts.)

Sammanjämningsförslag ang. brännvins- samt vin- och ölhandelns ordnande m. m.

(Forts.)

skulle ge efter för vilka partikrav som helst i en förment enighets intresse. Att exempelvis taga från monarken hans fulla frihet att utse regeringsmedlemmar och sålunda riskera att lägga en despotisk makt i händerna på en folkledare, om vilken man på förhand icke vet, huruvida han är en uppfostrare, som sätter in sin person för idéer, eller en avlyssnare, som opererar med idéer för sin person — det vore att i en förment enighets namn öppna en källa till evinnerliga strider. Men här är det icke fråga om någonting dylikt. I det stora hela taget kommer det vi här tala om, det lokala brännvinsvetot, praktiskt ut på, huruvida kvinnorna i en kommun böra hava ett ord med i laget angående brännvinskrogars inrättande i samma kommun. Och det medgivandet är, som demokrati betraktat, en ganska måttlig sådan. Man har, och efter min mening med skäl, framhållit som ett huvudargument mot kvinnornas politiska rösträtt, att den skulle förrycka deras centrum, som bör vara hemmet; i hemmets namn har man satt sig emot deras rösträttskrav. Detta skäl *emot* vänder sig här till ett skäl *för*, ty det är just i hemmets namn, det är för att föra talan för hemmet och hemlivet gentemot krogen, som vi vilja, att kvinnorna som vuxna kommunmedlemmar också skola ha ett ord. Ett annat ävenledes befogat skäl emot deras politiska rösträtt har varit, att deras erfarenhet är så ringa, att det skulle betyda inkastandet på valmarknaden av halvannan eller ett par miljoner valmän till ett lättvunnet rov för agitatorer. Men även detta motskäl förvandlas här till ett skäl *för*, ty om någon i första hand har erfarenhet i denna fråga, så är det tyvärr arbetareklassens kvinna. Sålunda, det här är, som jag säger, en ganska ofarlig demokrati. Det är dessutom en demokrati, som icke vänder sig till massornas strävan efter ökade materiella njutningar eller fördelar eller till ledarnas strävan efter ökad makt, utan bottnar i den för samhället värdefulla egenskapen att kunna underordna sitt jag under samhällssolidariteten. Den egenskapen är ett frö, som vi böra värda och icke kväva. Och skulle, det Gud förbjude, den stund komma, då vi få taga på oss offer av samma slag, som i denna stund påvila flertalet medlemmar av den europeiska civilisationen, så undrar jag, om det icke kan komma oss till godo, att vi genom medgörlighet i en sådan punkt som denna, som ju har med rätt eller orätt blivit en ögonsten för de bredare lagren, vinna ökat förtroende hos dem. Offervillighet föder offervillighet. Jag vill ju icke bestrida, att vi utsätta oss för att, genom denna lag, på grund av ett mindre juste avvägande av förut omnämnda intressen, i ett och annat fall få göra uppoffringar, som kanske egentligen icke hade behövts. Men vi böra kanske taga på oss denna jämförelsevis ringa gård i kvittning mot vad vi därigenom vinna.

Då jag således, herr greve och talman, icke kan finna några avgörande skäl *mot* men väl *för* ett bifall till förslaget om lokalt veto rörande brännvinsförsäljning inom kommunerna, och då jag beträffande sammanjäkningsförslaget övriga punkter, i det läge som saken har kommit, icke kan anse, att de betänkligheter, som här i dag av den förste ärade talaren framställdes — ehuruval jag

för sanningens skull icke vill neka till, att jag ju i vissa punkter rätt mycket delar dem, även om han i ett eller annat något överdrev — kunna betyda så mycket, att de böra bestämma oss till ett nej, måste jag således instämma i utskottets utlåtande.

Sammanjäkningsförslag ang. brännvins- samt vins- och ölhandelns ordnande m. m.

(Forts.)

Herr Meurling: Herr talman! Ja, det är nog så, som den föregående ärade talaren framhöll, att det lokala vetot är själva kärnan i den fråga, som i dag föreligger till avgörande, och den svåraste stötstenen, som mest bidrager till att frågan i dag kommer att falla. Då det visat sig, att de politiska partierna intagit en skiljaktig ställning till de motioner, som vid denna och föregående riksdagar väckts rörande ändring av den kommunala rösträtten, har denna fråga för närvarande faktiskt blivit en partipolitisk fråga. Det är också anmärkningsvärt, att från den utredning rörande nykterhetsfrågan, som begärdes år 1910, och som även den föregående ärade talaren omnämnde, det lokala vetot avsåndrades. Det utskott, som då behandlade frågan anförde därvid som skäl, att det lokala vetot huvudsakligen rör den kommunala självstyrelsen och det skälet godkändes då av andra kammaren. När nu en del av denna partipolitiska rösträttsfråga har vidfästats nykterhetsfrågan, är det helt naturligt, att de, som av princip icke vilja införa den allmänna rösträtten i kommunala frågor, känna sig förhindrade att bifalla ett sådant sammanjäkningsförslag som det, som i dag föreligger, även om de eljest icke äro obenägna att bifalla övriga i förslaget upptagna nykterhetsreformer.

Att det lokala vetot haft ett nykterhetsvärde, kan icke bestridas, nämligen under den tid, då den kommunala röstskalan var obegränsad, och då inkomsten av brännvinsförsäljningen utgjorde många kommuners främsta ekonomiska stöd. Men när nu så icke längre är fallet, har det lokala vetot icke längre sådant nykterhetsvärde. Jag kunde icke fatta, att de skäl, som den föregående ärade talaren anförde mot denna uppfattning, voro starkare än de skäl, som han anförde för denna uppfattning.

Emellertid är det ju betecknande, att utskottet har offrat sådana delar av nykterhetskommitténs förslag, vilka ha obestridligt nykterhetsvärde, men däremot omsorgsfullt bevarat själva stötstenen, det partipolitiska momentet i kommitténs förslag.

Nu hysa nog många den tanken, som stod att läsa i en nykterhetstidning för några dagar sedan, där man antog, att sammanjäkningsförslaget skulle förkastas. Det sades där, att man nog skulle veta att inhösta vinsten av förkastandet. Den kan utnyttjas närmast år 1917. Ja, det är ju klart besked från det hållet. Men det *kan* hända, att den beräknade vinsten uteblir. Jag vill inte upptaga tiden med att anförda de tecken, som tyda på att så kan bli fallet. Men när nykterhetsvännerna ute i landet få se nykterhetsfrågans verkliga läge och få se, att det är det envisa fasthållandet vid det lokala vetot, som hindrar

Sammanjämningsförslag ang. brännvins- samt vins- och ölkondestns ordnande m. m. alla framsteg på nykterhetslagstiftningens område, så tror jag förvisso, att det blir ganska många, som, hellre än att man skall stå och stampa på samma ställe år efter år, vilja samla sig omkring sådana nykterhetsreformer, som äro genomförbara, för att på den vägen kunna alltmer närma sig det mål, som är alla verkliga nykterhetsvänners ideal.

(Forts.)

Herr Trygger: Herr greve och talman! Jag skall endast säga några ord med anledning särskilt av herr Thyréns anförande. Herr Thyren har här erkänt, att vi i själva verket ha ett lokalt veto, och att frågan endast gäller, huruvida därvidlag skall komma till användning den vanliga kommunala rösträtten eller den föreslagna folkomröstningen. Han har likaledes erkänt, att det är fullt berättigat från vår sida, som ha satt oss emot det lokala vetot, att åberopa vårt principiella skäl emot detsamma, nämligen att här i själva verket föreligger en kommunal rösträttsfråga, som i vissa fall skulle kunna medföra farliga konsekvenser, detta sett från den politiska ståndpunkt, som vi anse vara riktig. Han anser emellertid, att dessa våra farhågor äro överdrivna. Han menar således, att även om vi i detta fall skulle jämka på den kommunala rösträtten, ställningen för oss, som hålla på de nuvarande bestämmelserna, därigenom icke skulle i framtiden bli i någon väsentlig mån rubbad.

Han uppställer två alternativ såsom möjliga. Först det alternativet, att vi gå med på folkomröstning i nykterhetsfrågan. Om sedermera detta skulle åberopas såsom skäl för en allmän kommunal rösträtt även i andra frågor, skulle vi enligt hans mening därpå kunna svara: vi ansågo rättvisan kräva, att ett undantag gjordes i nämnda fall, och vi äro följaktligen oförhindrade att säga nej, då man vill utsträcka denna folkomröstning till frågor, där en dylik rättvisa enligt vår åsikt icke förefinnes. Men det var väl bra svårt för oss att säga detta, om vi, såsom fallet är, hysa den uppfattningen, att någon rättvisa icke kräver en modifikation för detta fall av de allmänna kommunala rösträttsbestämmelserna. Och det är ganska märkvärdigt, att herr Thyren trots sin argumentation i övrigt själv kom att åberopa de bägge fall, där det finns allmän folkomröstning, nämligen vid prästval och pensionsnämndsval, såsom skäl för att vi även i detta fall borde underkasta oss denna modifikation med avseende på de kommunala rösträttsbestämmelserna.

Det andra alternativet är, att vi säga nej till detta förslag. När den kommunala rösträttsfrågan kommer fram, skulle man då från våra motståndares sida kunna säga: ni ha åberopat den kommunala rösträtten såsom ett hinder för er att vara med om folkomröstning i nykterhetsfrågan. Då denna folkomröstning enligt vår åsikt är det enda medlet till en lycklig lösning av nykterhetsfrågan, är detta för oss, som vilja driva fram denna fråga, ett alldeles särskilt skäl att numera rikta vår strävan på

att få allmän kommunal rösträtt och icke längre endast folkomröstning i nykterhetsfrågan. Och så frågade herr Thyren: vad skall då denna kammarens majoritet svara på detta argument? Dess ställning blir betydligt sämre än med det förra alternativet. För min del får jag säga, att denna argumentation är sådan, att den kan användas på vilken fråga som helst. Närhelst man från något håll uppställer en fordran på folkomröstning med avseende på en särskild fråga, och vi motsätta oss detta krav, så kan motsidan säga: ja, eftersom ni sätta er emot folkomröstning i denna fråga, måste vi arbeta för allmän kommunal rösträtt. Vi ha nu ett ytterligare skäl därtill, ty vi anse, att denna fråga är så viktig, och att folkomröstningen är det enda sättet att få den löst. Vad herr Thyren anfört, är sålunda i själva verket ett argument, som bevisar för mycket och följaktligen enligt min åsikt icke någonting alls.

Sedan upptog herr Thyren en annan invändning från vår sida mot det lokala vetot. Han sade, att högern bestrider det avgörande nykterhetsvärdet av det lokala vetot. Det är ju en invändning, som han icke kunde undgå att tillerkänna en ganska stor betydelse, men den invändningen sökte han vederlägga på det sättet, att han visade, att om den vore berättigad, den skulle medföra en konsekvens, som vi själva icke gärna skulle vilja vara med om. Han sade, att om vad sålunda inväntas vore riktigt, så gällde precis detsamma om det s. k. kommunala vetot eller det lokala veto, som åstadkommes genom tillämpning av den nu gällande kommunala rösträtten, ty har icke förbudet något nykterhetsvärde, när det genomföres genom folkomröstning, har det icke heller något nykterhetsvärde, när det genomföres genom vanlig kommunal omröstning. Och då, menade herr Thyren, borde väl konsekvensen vara, att överallt, där man nu har kommunalt förbud och där således försäljning av spritdrycker icke är tillåten, man borde upphäva detta förbud och inrätta krogar. Jag kan icke hjälpa, att jag icke förstår denna konsekvens. Jag undrar, om icke riktigheten av herr Thyrens anmärkning förutsätter, att herr Thyren kunde visa, att det på de ställen, där man för närvarande icke har förbud, skulle vara av nykterhetsvärde att få förbud. Det vore väl den riktiga konsekvensen av hans resonemang. Och jag är övertygad om att många med mig äro av den bestämda uppfattningen, att t. ex. ett förbud i en stad som Stockholm säkerligen icke skulle verka till nykterhetens befrämjande, utan snarare tvärtom. Om det nu för övrigt vore riktigt, att det lokala vetot är nödvändigt för befrämjande av nykterheten, så kan jag icke förstå annat än, att den yttersta konsekvensen då skulle vara allmänt förbud. Kan nykterheten icke tillfredsställande främjas på något annat sätt än genom förbud, då får man icke överlåta den frågan åt den ena eller den andra kommunala myndigheten, utan då måste man genom lagstiftning stadga förbud över hela landet.

Sammanjäkningsförslag ang. brännvins- samt vins- och ölhandelsordnande m. m.

(Forts.)

Sedan bemötte herr Thyren en annan invändning, som kunde göras från vår sida. Högern kan, sade han, göra den invändningen och gör den också, att innan man bestämmer förbud inom en kommun, det naturligtvis bör noggrant utredas, vilket som är gagneligast för kommunen, förbud eller restriktioner. Detta bemötte herr Thyren så, att han sade, att i denna fråga olika klasser av befolkningen stå emot varandra och se saken olika och att var och en är tämligen partisk för en viss uppfattning. Följaktligen vore det orätt att låta denna sak avgöras av dem, som med de nuvarande kommunala rösträttsbestämmelserna ha avgöranderätten. Däremot skulle det vara riktigare att låta avgörandet ligga hos alla medborgare, män och kvinnor, genom folkomröstning. Jag kan icke finna annat, än att om man har den uppfattningen, att dessa olika grupper av medborgare inom kommunen se saken olika och partiskt, det vore riktigt, att icke låta avgörandet vila hos kommunen, utan hos någon annan, och med den ståndpunkt herr Thyren i övrigt iakttagit, kommer man då även på den vägen, synes det mig, förr eller senare till totalförbudet.

Det mest egendomliga i herr Thyrens argumentation är emellertid enligt min mening den begränsning, som av honom gjorts i det lokala vetot, att detta endast bör gälla spritdrycker. Äro herr Thyrens argument över huvud taget riktiga, kan jag icke finna, hur man kan komma därhän, att man gör skillnad mellan spritdrycker och t. ex. ölet. Den begränsning, som herr Thyren i detta avseende har gjort, är, såvitt jag förstår, omotiverad. Jag har icke hört honom anföra något annat verkligt skäl för denna begränsning, än att då vetokravet först framställdes, det gällde blott spritdrycker. Men alla de skäl, som han anförde, kunna lika väl tillämpas med avseende på öl och vin, framför allt öl, som med avseende på spritdrycker. Och därför tror jag, att det var alltför lättvindigt som herr Thyren avvisade den invändning, som herr Hammarström gjorde, att i fall man i dag skulle medgiva det lokala vetot i fråga om spritdrycker, man i morgon skulle få höra fordran på samma veto i fråga om de övriga alkoholhaltiga dryckerna. Härpå svarade visserligen herr Thyren, att lagstiftaren kan taga, vilka konsekvenser han vill och icke behöver taga alla konsekvenser av sitt beslut. Ja, det är nog sant, men lagstiftaren får väl icke heller göra till norm för sitt handlande att vara inkonsekvent, och det vore han, om han på herr Thyrens argument skulle införa lokalt veto med avseende på spritdrycker och sedermera avvisa kravet på samma veto i fråga om andra alkoholhaltiga drycker.

Då denna kammars majoritet avvisat kravet på lokalt veto, har den sannerligen icke gjort detta av bristande intresse för nykterheten. De beslut, som första kammaren fattat, ha varit präglade av det mest varma intresse för nykterhetens befrämjande. Men vi ha en annan uppfattning av vad som gagnar nykter-

heten. Herr Thyren gjorde gällande, att om vi i dag skulle säga nej, följden skulle bli, att nykterhetsintresset i landet skulle minskas, ja, rörelsen skulle bli omodern. En vacker dag skulle hela denna vackra, för landet lyckliga rörelse upphöra. Vi däremot ha den uppfattningen, att om vi skulle säga ja till detta förslag och de vittgående krav, som dess antagande komme att ytterligare föra med sig och som vi i så fall skulle få svårt att avvisa, vi just därigenom skulle föranleda ett avstannande av nykterhetsrörelsen. Vi skulle skada nykterheten, vi skulle ge anledning till en reaktion, som skulle förstöra frukterna av det stora arbete, som redan är undångjort.

Till sist hade herr Thyren ett argument, som ju visserligen har en synnerligen stor betydelse. Han sade, att tidsläget är sådant, att vi icke böra fasthålla en position, som skärper motsatsförhållandet mellan partierna. För min del skulle jag härpå vilja svara, att vad vi först och främst ha att göra, vad som först och främst är vår plikt som riksdagsmän, det är att följa vår övertygelse. Och då vi nu i denna fråga ha en bestämd övertygelse, den må av våra motståndare anses riktig eller icke, måste vi ovillkorligen handla därefter. Det är därför, herr greve och talman, som jag för min del anser mig böra yrka avslag å det föreliggande sammanjäkningsförslaget.

Herr Thyren: Herr greve och talman! Jag skall endast i korthet replikera herr Tryggers yttrande. Herr Trygger anmärkte mot den första delen av mitt anförande, att de två situationer, som jag tänkt mig såsom möjliga inför en blivande radikal regeringsproposition, icke kunde betyda något i detta fall, ty vi anse icke, sade herr Trygger, att rättvisan över huvud taget kräver ett undantag, och vi kunna alltså aldrig komma i det läget, att vi måste erkänna, att vi skulle göra det, om icke andra frågor hindrade. Men jag skall be att få göra herrarne och närmast herr Trygger uppmärksamma på, att jag uppdelade frågan så, att jag först talade endast om själva konsekvenssynpunkten. Jag tror mig minnas, att herr Trygger själv icke i kammaren drivit den, men vi veta alla, att den drivits så, att alldeles bortsett från huruvida detta är rättvist eller icke, och bortsett från hur man eljest skulle vilja göra, dock konsekvenserna skulle bli sådana, att — o. s. v. Det var mot detta, som jag först vände mig.

Vidare anförde herr Trygger, att det var jag, som var beviskyldig — som jag tror, att han uttryckte sig — det var jag, som borde visa, att de kommuner, som nu icke ha förbud, verkligen behöva förbud. Om herr Trygger vill modifiera sitt yttrande därhän, att detta behöver visas, innan förbudet skall inträda, så är jag icke allenast villig att instämma med honom nu, utan har till och med redan på förhand gjort det, ty hela mitt resonemang gick ut på och slutade just med den spetsen, att jag uttryckligen betonade såsom definitiv den frågan, hur man på säk-

Sammanjäkningsförslag ang. brännvins- samt vinn- och ölhandelsordnande m. m.
(Forts.)

Sammanjämkningsförslag ang. brännvins- samt vinn- och ölhandelsordnande m. m.

(Forts.)

raste, klokaste och rättfärdigaste sätt skall få veta, huruvida förbud behöves eller icke i en kommun. Men om herr Trygger uppfordrar mig personligen att här på stående fot visa upp, att det behövs i så och så många kommuner, då begär han en orimlighet — det kan jag icke. Svaret på den frågan måste avgas genom en kommunal omröstning, vare sig nu det skall vara en graderad omröstning eller den här föreslagna folkomröstningen. Mitt råd, som jag ju utförligt motiverat, är detta: var god och vädja till alla vuxna män och icke minst till alla vuxna kvinnor, kommun för kommun, och låt dem säga, om de anse, att kommunen bör ha brännvinsförbud eller icke. Det, menar jag, är det rätta sättet att utrona svaret. Om herr Trygger replikerar, att då blandar sig deras partiskhet med; då tages icke tillräcklig hänsyn till andras vanor o. s. v., så erkänner jag detta, såsom jag hela tiden erkänt det, men här såsom alltid ha vi då en intressekollision, som icke kan lösas på annat sätt än genom att låta *båda* intressena med vederbörlig styrka komma till tals.

Herr Trygger ville finna, att den yttersta konsekvensen av mitt resonemang skulle bli allmänt förbud. Han sade, att man aldrig kommer till rätta med detta annat än genom ett allmänt förbud för hela riket. Det förvånar mig, att herr Trygger i så fall är mera extrem nykterhetsman än jag, ty jag ser verkligen saken så, att som förhållandena äro beskaffade i våra kommuner, det otvivelaktigt finns många kommuner, där i nuvarande läge åtminstone antingen något förbud icke behöves, eller, om det behöves, det icke torde vara för närvarande praktiskt genomförbart. Och om man har den uppfattningen, vet jag icke, varför man för en del kommuners skull bör anse sig tvungen att direkt införa totalförbud. Det tycker jag, att man skulle kunna vara överens om att, om det är olika ställt i rikets olika kommuner, den frågan man har att avgöra är: hur skall man på bästa och klokaste sätt få veta, hur det är ställt i kommunen nr 1, kommunen nr 2, nr 3, o. s. v.? Skulle därav följa, att samma åtgärd måste företagas i alla kommuner? Nej, absolut inte. Det rätta sättet är trots allt, att vi låta alla vuxna människor ha lika mycket att säga, ty därigenom komma alla de motsatta intressena att kompensera varandra. Men på denna tankegång ville herr Trygger på inga villkor gå in. Han ville hellre ge utomstående vitsord i frågan och tänkte väl då på Konungens befallningshavande. Men han leddes även på den vägen till direkt totalförbud.

Vad det hänger på är dock detta: huru talrika äro i en given kommun alla dessa så att säga mera underjordiska fall, vilka inga restriktioner kunna drabba? Vore det bara fråga om klara alkoholister, så ha vi motbok och andra restriktioner. Men alla dessa fall, som ingen människa kan komma åt, om man icke vill bedriva spionage i familjernas inre; alla fall, där det förekommer ekonomiskt missbruk, utan att det är utåt så i ögo-

nen fallande, att man kan göra någonting åt det; alla fall, där familjelyckan förstöres, utan att det märks utåt på sådant sätt, att man kan göra någonting åt det? Allt vad vi här vilja ha besked om, hur skola *utomstående* kunna giva besked om det? Det kunna icke ens de egna kommunala myndigheterna göra, det kan endast ske genom att låta varje familj för sig avgiva svaret och in specie kvinnorna, hustrurna.

Sammanjämningsförslag ang. brännvins- samt vin- och ölhandelsordnande m. m.

(Forts.)

Vidare uppehöll sig herr Trygger vid vad han ansåg vara den farligaste inkonsekvensen hos mig: han bestred, att det var någon mening i att skilja på öl och vin å ena sidan och brännvin å den andra. Jag skulle kunna nöja mig med att åberopa förhållanden i utlandet. Varför ha t. ex. ryssarna endast förbud för vodka? I Norge finnes det också dels åtgärder i den vägen, som redan äro genomförda, och dels syftar man vidare åt det hållet. Nog finns det således på dessa håll de, som se en mening däri, och det är nog icke svårt att förstå. Om man först ser på vinet, så är det tydligt, att vinet aldrig kan få samma betydelse för de fattigare klasserna som brännvinet. Det blir där ett mycket starkt plus på den intressesida, som representerar vanorna och friheterna, under det å den andra sidan störda familjeförhållanden m. m. för de fattiga icke gärna kunna i vårt land uppstå på samma sätt genom vinförsäljning som genom brännvinsförsäljning, åtminstone om lagen inför en förnuftig definition av begreppet vin. Vad beträffar ölet, kan där icke sägas detsamma som om vinet. Däremot kan man säga, att vi här få ett vida envisare intresse att kämpa emot än i fråga om brännvinet, emedan det finns ofantligt många människor i medelklassen, vilka, som det heter i tidningarna, icke rimligen anse sig kunna förmenas sin flaska öl till middagarna. Jag medger, att om man även kunde taga bort det alkoholstarka ölet, det naturligtvis vore mera konsekvent från min ståndpunkt, men man måste taga hänsyn till de praktiska svårigheterna. Motståndet bleve så ofantligt mycket starkare i fråga om ölet än i fråga om brännvinet. Därtill vill jag lägga ännu en sak, som kanske är än mera avgörande än dessa förhållanden, och det är att krogarna, enligt min tro, äro de huvudsakliga uppfostrarna till alkoholister av sådana människor, som icke förut äro vana vid alkoholbruk. Denna krogarnas uppfostrande roll är, så vitt jag kan finna av min erfarenhet, mycket starkare, då krogarna förfoga över dessa koncentrerade drycker, som hastigt framkalla rus. För att fullt berusa sig av öl får man sätta i sig, allt efter omständigheterna, doser av en tjugu, trettio, fyrtio halvor, och det är icke allom givet att beträda denna ganska törnbeströdda väg till alkoholismen. Men att bli alkoholist genom brännvin är ofantligt mycket bekvämare. Jag tror därför, att ryssarna veta vad de gjort, och att de i Norge, som vilja gå åt samma håll, också veta vad de vilja göra.

Herr Trygger nämnde icke något därom, men eftersom detta kommit på tal, vill jag tillägga också det, att man icke rätt gärna

Sammanjämningsförslag ang. brännvins- samt vin- och ölhandelsordnande m. m.

(Forts.)

kan betvivla, att det skall vara möjligt för bryggerihanteringen, om den pressas genom sådana restriktioner som de här i dag om-talade, att framställa en dryck, som kan vara fullt tillräckligt smaklig för att ersätta ölet, på samma gång som den är alkohol-svag. Och då bör det ej vara omöjligt att balansera sig över-till den. Det tjänar icke mycket till att tala om egen erfarenhet, men jag vill nämna, att under det ryska ordet kvass, som inne-sluter ofantligt många ting, däribland även många odrickbara, man kan träffa utmärkt välsmakande drycker och däribland även mycket alkoholsvaga, som nog skulle kunna undantränga det alkoholstarka ölet.

Hur som helst, om man handskas försiktigt med frågan och bara håller undan den koncentrerade frestaren, som ligger i den starka spriten, och sedan med restriktioner försöker hjälpa sig med de svårare fallen, torde man ha en praktisk *möjlighet* att uppnå en tillräcklig verkan. Skall jag bekänna min innersta stånd-punkt i saken, är den, att jag i motsats till herrarna, som stritt på den motsatta sidan, icke anser uteslutet, att, om detta nu går igenom, med så stränga restriktioner och med lokalt brännvins-förbud, det skulle kunna bliva definitivt, d. v. s. att olägenheterna icke bleve större, än att man skulle kunna hjälpa sig därmed. Särskilt tror jag, att man mycket underskattar den betydelse, som jag talat om, av de koncentrerade dryckernas förmåga att *hastigt* framkalla rus, att hastigt försätta i stämning, att hastigt sätta arbetaren i den situationen, att han glömmer att gå hem o. s. v. Det kan icke ölet göra på samma sätt.

Vad herr Trygger yttrade om tidsläget skulle det väl icke mycket löna sig att upptaga till besvarande, ty här äro vi ifrån de rena argumenten, och inne på instinktens område. Men då herr Trygger slutade med att det var den första och främsta regeln för en lagstiftare att absolut *följa sin övertygelse*, så vill jag säga, att denna regel, liksom alla andra regler, huru för-träffliga de än må vara, dock icke tål att frestas utöver en viss punkt, ty då slår den över i orimlighet. Om vi här aldrig ens i sammanjämningsfrågor skulle ha gått in på annat och röstat för annat än vad som till punkt och pricka stämt med vår över-tygelse, så vet jag knappast, höll jag på att säga, om vi skulle ha beslutat någon lag alls. Var och en skulle haft *någon* betänk-lighet mot *någon* punkt, och resultatet skulle blivit enhälligt bifall till varje proposition på avslag. Det är alldeles klart, att man måste taga detta cum grano salis. Människorna måste i sitt enskilda liv som i det offentliga bereda sig på det absolut ofrånkomliga nödtvånget att allt emellan pruta på sin överty-gelse — hur illa detta än låter. D. v. s. man får avgöra med för-stånd och försiktighet, och man får icke pruta så mycket på sin övertygelse, att samvetet säger, att man prutat mera än som behöfts. Men finner man, att andra människor ha en positiv över-tygelse, som skiljer sig från ens egen, är det för framkomligheten i världen, för fortgångens skull, oundgängligen nödvändigt för oss

alla att mer eller mindre pruta något. Detta gäller icke minst för ett politiskt parti, ty vart skulle det taga vägen, om icke något parti någonsin ville vara med om annat än vad det i sitt program hade upphöjt till den fulla, absoluta sanningen?

Sammanjämningsförslag ang. brännvins- samt vins- och ölhandelns ordnande m. m.

(Forts.)

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7,30 e. m.

Herr Hedenlund: Herr greve och talman! Jag tar för alldeles givet, att herr Thyréns glänsande och medryckande anförande icke kunnat undgå att göra intryck på kammarens ledamöter, men jag vågar dock uttala den förhoppningen, att denna inverkan icke kunnat förändra majoritetens principiella ståndpunkt, nämligen att det lokala vetot icke är en nykterhets-, utan en rösträttsfråga, en rösträttsfråga, som skulle innebära en reform, vilken denna kammars majoritet tillkännagivit, att den icke kan godtaga.

Jag har emellertid icke begärt ordet, herr talman, för att säga detta, ty denna fråga om det lokala vetot är ju alldeles tillräckligt utdebatterad, och ej heller har jag velat giva mig in på någon detaljkritik, vilket herr Hammarström redan gjort. Men då jag genom omständigheternas makt haft mycket att syssla med nykterhetsfrågan, anser jag mig våga göra ett uttalande, och detta uttalande går i den bestämda riktningen, att det icke vore lyckligt, om nykterhetsfrågan nu till sist löstes så, att intet parti vore tillfredsställt med lösningen och knappast i grund och botten någon av kammarens enskilda ledamöter. En sådan lösning anser jag för min del det föreliggande förslaget innebära. Nykterhetsfrågan är i och för sig så svår, och ju mer man sysselsätter sig med den, dess klarare står detta för en, att det icke går att knäcka den genom att draga upp en aritmetisk linje mellan olika ståndpunkter, utan skall denna fråga lösas på ett för vårt land tillfredsställande sätt, så måste det ske på grundvalen av riktlinjer, som äro bärande för vårt folks flertal, och helst om möjligt i samförstånd mellan olika partier. Mer än en gång har jag frågat mig själv, om det på det hela taget är möjligt att få ett dylikt samförstånd till stånd, men jag har tyvärr måst medgiva, att det ingalunda har sett ljus ut, ty så länge som den ena proklamerar, att den enda vägen går genom det lokala vetot till det absoluta förbudet, medan den andra icke vill underkasta sig det minsta tvång eller den minsta försakelse, så länge den ena icke tar någon som helst hänsyn till århundradens vanor och levnadsförhållanden och den andra icke vill lyssna till tidens tecken, så länge måste jag erkänna, att det åtminstone ytligt betraktat ser bra mörkt ut. Men för var och en, som närmare följt nykterhetsarbetet i vårt land och även motståndet mot detsamma, för var och en, som gjort detta, måste det vara visst och klart, att den stora viljan att uträtta något likvisst har vuxit sig allt starkare och starkare, och han kan

likaledes konstatera, att redan mycket har blivit gjort, detta icke minst genom denna kammares medverkan. Med detta sista har jag ingalunda velat ha sagt, att allt är bra som det är, och ingalunda heller velat söka göra gällande, att det förslag, som av denna kammare tre år å rad har antagits, är det bästa eller enda möjliga, men jag har velat varna för antagandet av ett kompromissförslag — vilket jag anser detta sammanjämningsförslag vara — som kanske var och en i grund och botten ogillar, och jag har velat varna för att antaga ett förslag, som sönderbryter de linjer, som äro framkomna från såväl den ena som den andra sidan.

(Forts.)

Till sist har jag, herr greve och talman, velat uttala den förhoppningen, att det likvisst ur de erfarenheter, som redan gjorts, och de erfarenheter, som med säkerhet komma att byggas på verkningarna av de förordningar vi för närvarande ha, och även av ett fortsatt nykterhetsarbete, skall framkristallisera ett förslag, som kan tillgodose icke allenast ett, utan många intressen och lända vårt folk till gagn och välsignelse.

Herr greve och talman! Jag ber att få yrka avslag på bevillningsutskottets föreliggande memorial.

Herr Trygger: Herr greve och talman! Endast några ord med anledning av herr Thyréns sista anförande. Han sade, att jag gick längre än han däri, att jag alldeles likställde öl och vin med brännvin. Det är ett fullständigt misstag. Jag måtte ha uttryckt mig oklart, men min mening var, att herr Thyréns argumentation var av den beskaffenhet, att, om den vore riktig, den skulle draga med sig samma konsekvenser med avseende på öl och vin, framför allt öl, som med avseende på brännvin. Detta var vad jag sade och icke något annat. I samband därmed påpekade jag, att ifall man antog detta sammanjämningsförslag på grund av herr Thyréns anförda skäl, man skulle få svårt att vid en kommande riksdag avvisa en fordran på lokalt veto även med avseende på andra alkoholhaltiga drycker än spritdryckerna.

Slutligen anmärkte herr Thyrén mot mig, att min uppfattning, att man borde följa sin övertygelse, måste tillämpas med en viss försiktighet, ty annars vore allt samarbete inom representationen omöjliggjort. Ja, det är alldeles uppenbart, att jag för min del icke kan vilja, att man skall hålla på sin uppfattning i särskilda punkter så hårt, att man därmed äventyrar viktiga och nyttiga lagar. Men å andra sidan, om man har den uppfattningen, att ett lagförslag icke blott skadar det mål, som man genom den ifrågasatta lagstiftningen vill vinna, utan även drar med sig skadliga konsekvenser i andra viktiga avseenden, då är det väl alldeles uppenbart, att man måste följa sin övertygelse och rösta i överensstämmelse därmed, även ifall detta skulle missuppfattas från deras sida, som ha en annan uppfattning.

Herr Thyren: Endast ett ord i anledning av vad herr Trygger nu sade. Jag tror, att herr Trygger hört fel eller missminner sig, då han vill göra gällande, att det var på tal om öl och vin som jag skulle ha anklagat herr Trygger för att vara mer nykterhetsvänlig än jag. Det var icke där, tror jag, utan i den punkten, där herr Trygger sade, att man icke kan stanna vid att låta var kommun för sig avgöra, om den behöver förbud, utan att den enda möjliga konsekvensen vore att införa förbud i dem allihop.

Sammanjämningsförslag ang. brännvins- samt vin- och ölhandelns ordnande m. m.
(Forts.)

Herr Karlsson, K. G.: Herr Hedenlund karakteriserade det föreliggande förslaget som ett sönderbrytande av de linjer, som förut äro lagda. Jag förmodar, att han därmed menade, att det icke fullt följer vare sig nykterhetskommitténs förslag eller Kungl. Maj:ts förslag vid 1914 års riksdag. Om man skall gå den väg, som det förefaller mig, att herr Hedenlund härmed antydde, då undrar jag, när man egentligen skall komma till målet. Tror verkligen herr Hedenlund, att andra kammaren går med på Kungl. Maj:ts förslag oförändrat, och tror herr Hedenlund — det har åtminstone icke visat sig så hittills — att denna kammare vill gå med på det förslag, som nykterhetskommittén har utarbetat? Mig har det synt, som om en sammanjämkning av ett lagförslag med ett annat i och för sig innebär, att man omlägger vissa delar av så väl det ena som det andra förslaget, och det är det, som utskottet här försökt.

Jag ber, herr talman, att fortfarande få vidhålla mitt yrkande.

Herr von Mentzer: Herr greve och talman, mina her- rar! Så vitt jag förstod herr Thyrens glänsande anförande rätt, var den innersta kärnan, att om man vill komma till det bästa resultatet i denna fråga och det sannaste och bästa uttrycket för folkmeningen, man måste anlita den allmänna folkomröstningen. Han framhöll därvid med skärpa, huru arbetarhustrurna här stå emot de förmögnare klasserna, men då han gjorde det, kunde jag för min del icke undgå att få det intrycket, att hans framställning var felaktig. Den nuvarande röstskalan på det kommunala området ger nämligen icke makten åt den del av samhället, som av honom betecknades med ordet de förmögnare klasserna. Om vi tänka på vilka det är som med denna röstskala ha makten i samhället, så utgöres pluraliteten av dem ingalunda av den samhällsklass, som herr Thyren antydde stå i hög grad främmande för deras önskemål, vilka med den allmänna folkomröstningen skulle få rösträtt.

Det är det ena. När han sedan starkt betonade vikten av arbetarhustrurnas deltagande, så kan jag icke låta bli att erinra om att han själv talade om att hustrurna i de förmögnare klasserna följa sina mäns åsikter. Jag tror för min del, att samma regel gör sig gällande i stor skala även bland arbetarhust-

Sammanjämkningsförslag ang. brännvins- samt vins- och ölhandelsordnande m. m.

rumna. Om man således sammanställer dessa bägge satser av herr Thyren, som jag har tillåtit mig anföra, så blir den slutledning, som herr Thyren tillät sig göra, ingalunda så säker, som han själv tycktes hålla före.

(Forts.) Vad beträffar de här ifrågasatta restriktionerna kan jag icke riktigt göra allt för stark skillnad mellan det lokala vetot och restriktioner, ty restriktioner äro ju förbud i ett visst avseende på ett visst område, och det lokala vetot är också ett förbud inom ett visst område, så att det är väl förbud som förbud. Om man försöker att alldeles förringa värdet av de nuvarande restriktionerna eller de restriktioner, som erbjudas i den kungl. kommitténs förslag, därför att de äro behäftade med vissa fel, tror jag, att man begår ett stort misstag. Såväl de ena som de andra restriktionerna ha sina fel, men om vi undersöka, vad de nu gällande restriktionerna verkat, och taga del av statistiken, så tror jag, att vi skola komma till det resultatet, att dessa restriktioner visst icke äro att förakta.

Som skäl emot det lokala vetot har av herr Trygger anförts, att det skulle vara så äventyrligt, därför att det som en ovillkorlig konsekvens för till allmänt förbud. Jag, som mycket länge, i tiotal av år, år efter år har arbetat för allmänt förbud, som har haft och vill ha det allmänna förbudet till mål, så länge som jag har den övertygelsen, som jag levt mig till — jag kan icke dela en sådan uppfattning, utan jag är mot det lokala vetot av en rakt motsatt anledning. Jag fruktar nämligen, att ifall det lokala vetot blir genomfört, detta kommer att lägga väsentliga hinder i vägen för det allmänna förbudet. Det lokala vetot har nu länge förklarats som en alldeles särskild och specifikt nykterhetsbefrämjande reform, och finge vi det verkligen genomfört, är jag säker på att det skulle höjas mycket starka röster, som det bleve svårt att tysta ned, som skulle säga, att när vi nu ha fått en sådan utomordentlig nykterhetsreform genomförd som det lokala vetot, så få vi stanna med all nykterhetslagstiftning i många år och undersöka, hur det verkar, innan vi taga något vidare steg framåt.

Inom parentes skulle jag vilja säga, att jag för min del ingalunda anser, att det skulle vara olyckligt för Stockholm, om det finge ett veto, vare sig inskränkt till staden eller utsträckt till större område. Det skulle bli lika välgörande i Stockholm som på någon annan plats.

Herr Thyren lämnade till sist såsom sitt testamente till nykterhetsvännerna den stora sanningen, att de skulle komma ihåg betydelsen av det logiska sammanhanget och icke inlåta sig på någon kompromiss. När jag hörde dessa hans ord, blev jag mycket förvånad över det slut, vartill han sedan kom, ty vad är det nu föreliggande sammanjämkningsförslaget annat än en kompromiss. Skulle man således följa herr Thyrens egna ord, så skulle man väl icke ge sin röst för detta sammanjämkningsförslag, detta så mycket mindre som herr Thyren i början av sitt anföran-

de hade ett efter min uppfattning mycket beaktansvärt och värdefullt betonande av det logiska sammanhanget.

Jag fruktar för min del, att resultatet av de förslag, som i år förelegat här i fråga om rusdryckslagstiftningen, i dag blir skäligen nedslående från ren nykterhetssynpunkt sett. Jag antar, att just till följd av beaktandet av det logiska sammanhanget detta sammanjämningsförslag icke kommer att vinna pluralitet i denna kammare. Men på samma gång som jag med smärta konstaterar detta, kan jag ändå icke underlåta att till sist bedja att få säga, att jag ändå i viss mån ser ljus på saken och hyser hopp om att den trots allt skall gå framåt, och en stråle som gör, att jag kan se ljus, ligger just i detta utlåtande. Ty detta utlåtande innehåller icke endast ett sammanjämningsförslag och en ganska stark minoritet för avslag, utan också ett särskilt yttrande av tvenne av bevillningsutskottets ledamöter herrar Ollas A. Ericsson och Jonsson i Hökhult. De ha sagt, att de ha tänkt sig ett annat sammanjämningsförslag, men då det icke tillhör den grundlagsenliga formen att framlägga det, ha de icke närmare angivit detta. Genom tidningarna har det ju kommit fram, att detta sammanjämningsförslag skulle legat på den linjen, att de varit benägna att hemställa, att andra kammaren skulle frånträda kravet på lokalt veto och första kammaren i huvudsak antaga nykterhetskommitténs förslag i övriga delar. Nu har det tyvärr inom riksdagen visat sig, att frågan om det lokala vetot i stort sett är en partifråga, och majoritetspartiet i första kammaren har gång efter annan med kraft tillbakavisat en lagstiftning, som innebär ett antagande av det lokala vetot. Med den erfarenhet vi sålunda ha, veta vi alltså, att om vänstern alltså skall ovillkorligen vidhålla detta krav, nykterhets-saken, såsom en ärad talare förut här har sagt, får stå och stampa på samma ställe. Men när två ledamöter av bevillningsutskottet ha förklarat sig villiga att gå på en annan linje, och när vi dessutom från den föregående diskussionen den 15 mars ha det uttryckliga uttalandet från herr Tryggers sida, att denna fråga aldrig har varit någon partifråga inom majoritetspartiet, och att såvitt han har något inflytande, den icke heller skall bli det för framtiden — när ställningen är denna, är det ju att hoppas, att vänstern, som har proklamerat sig som enigt nykterhetsvänlig, skall vid en kommande riksdag ha det intresset för nykterhets-saken enbart, att den försöker den linje, som är antydd av de båda nyss omnämnda reservanterna, och att vi på den vägen verkligen skola komma framåt på nykterhetslagstiftningens område, och det är det, som är min önskan och åstundan.

Herr Eklund, Oskar: Blott några få ord. Den siste ärade talaren ansåg, att man kunde hava god förhoppning, att denna mycket svärlösta fråga till ett annat år skulle kunna lösas enligt den sammanjämningsgrund, som två reservanter från denna kammare antytt, nämligen nykterhetskommitténs för-

Sammanjämningsförslag ang. brännvins- samt vinn- och ölhandelsordnande m. m.

(Forts.)

Sammanjämkningsförslag ang. brännvins- samt vinn- och ölhandelsordnande m. m.

(Forts.)

säljningsförfordning utan det lokala vetot. Jag kan icke underlåta att med anledning av den ärade talarens anförande i denna del uttala såsom min uppfattning, att ett sådant beslut i nykterhetsfrågan inom denna kammare icke gärna är tänkbart. Jag behöver endast peka på herr Hammarströms anförande i början av debatten. Herr Hammarström ägnade, jag kan säga en sjätte-del av sitt anförande just åt försäljningsreformen sådan den nu sammanjämningsvis är föreslagen, och han ansåg, att den, ehuru den icke upptagit allt som nykterhetskommittén föreslagit, går alldeles för långt. Hans anförande verkade åtminstone på mig, som om just försäljningsreformens radikalisering t. o. m. enligt det nu framlagda sammanjämningsförslaget för honom spelade en större roll vid avslagsyrkandet än det lokala vetot. Jag tror således icke — och jag stöder min uppfattning även på vad som sagts i bevillningsutskottet — att första kammarens majoritet någonsin går med på vad den siste talaren omnämnde såsom möjligt, nämligen ett antagande av nykterhetskommitténs försäljningslinje utan lokalt veto.

Herr von Mentzer: Jag ber att endast få fästa kammarens uppmärksamhet på de allra sista orden i den senaste ärade talarens anförande. Han sade, att han icke trodde, att första kammarens majoritet skulle komma att biträda ett förslag i den riktning, som är antydd av de båda reservanter vi här särskilt talat om. Jag vill då därtill säga, att jag aldrig påstått, att första kammarens majoritet skulle biträda något sådant, men håller för mycket möjligt, att så många av majoriteten härstädes äro beredda och färdiga att antaga en sådan sammanjämningslinje, att de tillsammans med vänstern, ifall denna verkligen vill samla sitt nykterhetsintresse på en sådan linje, skola bilda pluralitet här i kammaren.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Jag vill endast uttala den uppfattningen, att dagens debatt torde komma att utöva ett mycket stort inflytande på den framtida behandlingen av nykterhetsfrågan. Den har klarlagt situationen, den har visat innebörden av åtskilliga uppgifter, som lämnats rörande högerns ståndpunkt, och den kommer i vissa andra avseenden att vara vägledande. Jag förmodar, att även omröstningen kommer att erhålla samma innebörd.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu föredragna memorial hemställt samt vidare på avslag därå; och förklarade herr talmannen sig finna den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som avslår vad bevillningsutskottet hemställt i sitt memorial nr 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 82;

Nej — 54.

Föredrogos ånyo statsutskottets den 3 och 5 innevarande maj bordlagda utlåtande nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gottgörelse till aktuarien i Svea hovrätt Gustaf Liliequist och aktuarien i Göta hovrätt Edouard Klinghammer för minskade inkomster.

Ang. gottgörelse till aktuarien G. Liliequist m. m.

I en den 25 februari 1916 till riksdagen avlåten, till statsutskottets förberedande behandling överlämnad proposition (nr 148) hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementens ärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva, att till en var av aktuarien i Svea hovrätt Gustaf Liliequist och aktuarien i Göta hovrätt Edouard Klinghammer finge såsom gottgörelse för den minskning i med tjänsten förenade inkomster, som tillskyndades honom genom införandet av den nya lagen om rätt domstol i vissa mål och ärenden angående frälsemän, årligen från och med år 1917, så länge han kvarstode i sin befattning som aktuarie, av statsmedel utgå ett belopp, beräknat efter medeltalet av den inkomst han visade sig hava under åren 1912—1916 åtnjutit i provision å stämplor till bouppteckningar och testamenten efter frälsemän och ofrälse ledamöter i svenska akademien.

Då utskottet ansåg, att någon laglig rätt till erhållande av den föreslagna ersättningen icke beträffande vare sig Liliequist eller Klinghammer föreläge samt då ur synpunkten av billighet tillräckliga skäl för beredande åt nämnda tjänstemän av en sådan förmån icke, enligt utskottets mening, kunde åberopas, hade utskottet ansett sig böra avstyrka Kungl. Maj:ts förslag. Utskottet hade således hemställt, att Kungl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte av riksdagen bifallas.

Herr statsrådet Hasselrot: I den proposition, om vilken nu är fråga, har Kungl. Maj:t hemställt om gottgörelse till aktuarien i Svea hovrätt Gustaf Liliequist och aktuarien i Göta hovrätt Edouard Klinghammer för den minskning i med deras

Ang. gottgörelse till aktuarien G. Liliequist m. m.
(Forts.)

tjänster förenade inkomster, som vållats genom införandet av den nya lagen om rätt domstol i vissa mål och ärenden angående frälsemän. Utskottet har avstyrkt propositionen. Utskottet har nämligen funnit, att någon laglig rätt till erhållande av den föreslagna ersättningen icke föreligger beträffande vare sig Liliequist eller Klinghammer, och att ur synpunkten av *billighet* tillräckliga skäl för beredande åt nämnda tjänstemän av en sådan förmån icke kunna åberopas.

Då jag nu tillåter mig att trots detta enhälliga avstyrkande från utskottets sida säga några ord till försvar för Kungl. Maj:ts proposition, anser jag mig böra göra skillnad mellan fallet Liliequist och fallet Klinghammer, enär dessa båda fall icke äro ensartade.

Vad först angår Liliequist bör ihågkommas, att när den från och med år 1910 gällande nya avlöningsstaten för hovrätterna fastställdes av Kungl. Maj:t, tillika förklarades, att de förutvarande innehavare av befattningar inom hovrätterna, som icke inom viss tid anmälde, att de ville underkasta sig den nya lönestaten med därvid fästade villkor och bestämmelser, och som icke lagligen kunde därtill förbindas, skulle bibehållas vid dem dittills tillkommande löneförmåner. Bland de tjänstemän, som icke gingo in på den nya lönestaten och icke heller voro därtill skyldiga, var Liliequist. Han är sålunda enligt nyssnämnda uttalande av Kungl. Maj:t berättigad att åtnjuta honom dittills tillkommande löneförmåner, och i den fullmakt, som för honom den 17 december 1897 utfärdades, står utan något som helst förbehåll, att han skall äga rätt till den lön och de förmåner, som åtfölja aktuarietjänsten. Lönen med inberäkning av tjänstgöringspenningarna uppgår till endast 3,200 kronor jämte två ålderstillägg. Förmånerna bestå av sportler. Dessa utgöra huvudsaktliga delen av hans avlöning, och det var just för att få behålla dessa sportler oavkortade, för att icke riskera att berövas dem utan vederlag, som Liliequist icke ville ingå på den nya staten. Hans anspråk i detta hänseende har redan en gång respekterats av Kungl. Maj:t och riksdagen. I sammanhang med löneregleringen för hovrätterna beslöts nämligen att indraga en del sportler även för aktuarien i Svea hovrätt. Kungl. Maj:t föreslog och riksdagen beslöt, att vederlag skulle tillerkännas Liliequist för de sportler, som han gick miste om, och i överensstämmelse härmed har årligen ett visst belopp utbetalts till Liliequist. Då nu på grund av ändrad lagstiftning ytterligare sportler indragas, synes mig allt tala för att man denna gång förfar på samma sätt som förra gången. Att i det ena fallet, men icke i det andra kostnad tillskyndas statsverket, är naturligtvis en väsentlig skillnad i sak, men har icke någon betydelse för rättsfrågan. Det kan väl icke skäligen sägas, att Liliequist skulle bibehållas vid rätten till de med tjänsten förbundna avlöningsförmåner, om man nu utan vederlag berövar honom ungefär en fjärdedel av hans årsinkomster — så mycket ungefär är det här fråga om.. Ett sådant på-

stående kan vara riktigt endast under den förutsättning, att man anser sig kunna sätta likhetstecken mellan tvenne satsar, som icke hava likartat innehåll, med andra ord, att man anser, att den i Liliequists fullmakt inryckta meningen, att han äger åtnjuta de löneförmåner, som åtfölja tjänsten, är precis detsamma, som om det i stället stode: »äger åtnjuta de löneförmåner som åtfölja eller kunna komma att åtfölja tjänsten.»

I allmänhet är det mycket ovissat att förutspå utgången av en rättegång. Jag vill icke heller nu bestämt förutsäga, huru en rättegång, som Liliequist, därest detta förslag faller, eventuellt kunde framställa mot Kungl. Maj:t och kronan, skulle komma att utfalla, men jag tror emellertid, att jag icke säger för mycket, om jag förklarar mig hålla för rätt sannolikt, att Liliequist här skulle komma att avgå med segern.

Vid sådant förhållande synas dess starkare skäl föreligga att nu bifalla Kungl. Maj:ts förslag, som jag i motsats till statsutskottet vågar hålla före, att även billigheten står på samma sida. Då jag nyss var i andra kammaren, invände man mot detta, att då Liliequist nu befriats från en del av det honom åliggande arbete, rättvisan krävde, att man även tager från honom en del av hans lön, ty lönen skall ju motsvara arbetet. De, som så sade och så tänkte, förbisågo en väsentlig sak, nämligen att Liliequist oåtspord berövats rätten till detta arbete. Det arbete, varom här är fråga, är i och för sig ingalunda betydande och motsvarar icke sportlerna, som äro väsentliga. Sportlerna äro avsedda att utgöra ersättning för allt arbete på ämbetsrummet eller i hemmet, som Liliequist måste nedlägga för att kunna fullgöra sina åligganden. Jag anser sålunda, att även billighetshänsyn tala för bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Jag vill erinra om, att herr Liliequist är en lärd man. Han är icke allenast juris utriusque kandidat, utan också filosofie doktor. Han är en skarpsinnig jurist samt äger också många andra egenskaper, som utan tvivel skulle försäkrat honom om en framskjuten plats på den juridiska banan, därest han så velat. Den dåvarande presidenten i hovrätten förstod helt visst att till fullo uppskatta Liliequists alla förtjänster och goda egenskaper, men särskilt fäste han sig vid Liliequists utomordentliga ordningssinne och noggrannhet. För att tillmötesgå presidentens uttalade önskan sökte han den relativt blygsamma befattning han nu innehar, för vilken nyssnämnda egenskaper äro av allra största vikt. Han har sedan skött sin befattning på mönstergillt sätt.

Nu har såsom sagt utskottet anfört, att man icke kan åberopa billighetsskäl i detta avseende. Jag vill icke kritisera statsutskottets yttrande, åtminstone icke vidare än nu skett, och inskränker mig till en enkel fråga. Jag frågar eder, mina herrar: är det icke obilligt, är det icke orätt att beröva en förtjänt, synnerligen pliktrogen och nu ålderstigen man, som ännu icke lyckats att frigöra sig från studieårens skulder och har sju barn att

*Ang. gottgöras
se till aktua-
rien G. Lilie-
quist m. m.
(Forts.)*

Ang. gottgörelse till aktuarien G. Liljequist m. m.

(Forts.)

försörja, en så stor del av hans löneförmåner, som här är i fråga? Jag vågar hoppas, att svaret på denna min fråga skall bli tillfredsställande.

Vad angår Klinghammer föreligger, såsom redan är antytt, en annan situation. Det är alldeles ostridigt, att han icke lagligen är berättigad till detta vederlag. Själv har han emellertid förklarat, att han icke anser förenligt med billighet eller rättvisa, att han nu, så kort efter det löneregleringen genomfördes, berövas en så stor del av inkomsterna, som nu är i fråga, och jag har helt anslutit mig till hans uppfattning, men vågar med hänsyn till de föreliggande omständigheterna icke hoppas eller tro, att kammaren skall göra detsamma.

Herr Trygger: Kungl. Maj:t har föreslagit, att ersättning skulle tilldelas såväl aktuarien Liliequist i Svea hovrätt som aktuarien Klinghammer i Göta hovrätt för de sportler, som för dem gått förlorade genom bestämmelsen, att bouppteckningar efter frälsmän icke längre skola ingivas till hovrätterna. Statsutskottet har beträffande dem båda avstyrkt Kungl. Maj:ts proposition under förmenande att dessa tjänstemän icke ha laglig rätt till ersättning, och att billighetsskäl icke föreligga. Nu ha vi hört, huru herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet i avseende å Klinghammer förklarat, att det endast vore billighetsskäl, som skulle kunna giva anledning till ersättning åt honom, ty han hade underkastat sig den nya staten. Det är alldeles uppenbart, att detta är riktigt, och sålunda, då statsutskottet undersökt saken och funnit förefintliga billighetsskäl icke bärande, och då rättsskäl icke finnas, är det ju tydligt, att i denna punkt man måste bifalla statsutskottets utlåtande.

Vad åter aktuarien Liliequist beträffar, har herr statsrådet gjort gällande, att han skulle hava laglig rätt till ersättning, vilket emellertid statsutskottet synes hava förnekat. Jag kan icke hjälpa, att när jag läser den kungl. propositionen, jag mycket väl förstår, att statsutskottet kunnat komma till detta resultat. Mer eller mindre omedvetet har författaren av den kungl. propositionen tydligen icke velat betona Liliequists sak så skarpt, att han därigenom skulle slå ihjäl herr Klinghammers, varav följden i stället blivit, att billighetsskälen så kraftigt betonats, att man kan ifrågasätta, då man läser propositionen, om några andra skäl i själva verket föreligga. För min del har jag alldeles bestämt den uppfattningen, att här finnas verkliga rättsskäl. En tjänsteman, som har avlöning i lön och sportler och i sin fullmakt är tillförsäkrad att åtnjuta lön och övriga tjänsten åtföljande förmåner samt, såsom i detta fall, icke gått in på ny lönestat, bör, om sportlerna tagas bort, få ersättning. Han har juridisk rätt till detta. Och, mina herrar, det har betydelse icke blott i detta fall, att hans rätt ej kränkes. Det är en viktig grundsats, att en ämbetsman icke kan berövas någon del av den lön, vartill han fått rätt. Detta är ett moment i en ännu större

fråga, nämligen den rörande ämbetsmäns oavsätlighet. Skulle man kunna tumma på den lön, som blivit en ämbetsman tillerkänd, så skulle det, naturligtvis så vida han icke underkastat sig vissa villkor eller förbehåll, bliva ett sätt att rubba hans oavsätlighet. Vilken betydelse lagen tillmåter denna ställning, särskilt vad domarna angår, det veta herrarna, som känna regeeringsformen.

Ang. gottgörelse till aktuarien G. Liliequist m. m.
(Forts.)

Jag ber att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition i avseende å aktuarien Liliequist och i övrigt bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Jonsson, Olof: Vid behandlingen av propositionen i fråga var tredje avdelningen så gott som enig om att tillstyrka bifall till propositionen, men när frågan kom till utskottets plenum, gjordes invändningar mot avdelningens förslag. Det i propositionen återgivna yttrandet av Svea hovrätt uppfattades nämligen så, att hovrätten icke gjorde gällande, att man hade något rättsligt skäl att bevilja ersättning åt aktuarien Liliequist, utan att det syntys vara meningen i hovrätten, att man av billighets-skäl skulle tillstyrka den ersättning, som var i fråga. Jag fäste mig egentligen mest vid den omständigheten att, om aktuarien Liliequist måste anses hava rättsligt skäl att bliva tillerkänd ersättning, det kunde te sig tämligen egendomligt, om riksdagen såsom lagstiftare skulle hava gjort en tolkning beträffande hans rätt, som vid eventuell rättegång underkändes av vederbörande domstol. Det skulle icke vara att upprätthålla riksdagens anseende såsom väktare av opartiskhet och att söka förfäktas rätten, i vilken form den än kunde komma att föreligga. Emellertid var det särskilt från ett par utskottsledamöter, vilka anses vara kännare av lönerogleringsvillkor, som det gjordes bestämt och intensivt motstånd mot att herr Liliequist erhöles ersättning såsom Kungl. Maj:t föreslagit; och då jag för min del ansåg mig icke kunna sätta mig över deras omdöme, måste jag bliva något tveksam, och detta gjorde, att jag icke reserverade mig mot det beslut, som fattades. Men efter den förklaring, som vi här fått, skall jag mycket gärna instämma i det yrkande på bifall, som här framställts.

Herr Ekman, Karl Johan: Jag medgiver villigt den skillnad i rättsståndpunkt som föreligger i dessa bägge fall, men det är tydligt för var och en, som satt sig in i saken, att det föreligger starka billighetsskäl för att giva ersättning även åt aktuarien Klinghammer, och både statskontoret och Kungl. Maj:t hava behjärtat den sidan av saken och föreslagit ersättning åt dem bägge. Aktuarien Klinghammer är till följd av sin nya fullmakt visserligen förbunden att finna sig i minskade inkomster till följd därav, att bestyret med försäljningen av stämplar till bouppteckningar och testamenten efter fräsemän upphör att vara förenat med hans tjänst. Hans bestyr härmed

Ang. gottgörelse till aktuarien G. Liliequist m. m.
(Forts.)

upphör, men han förlorar också därmed den inkomst, som därmed följde. Nu är det tydligt att, när den nya lönestaten uppgjordes år 1910, det nya lönebeloppet beräknades med hänsyn till att aktuarien skulle hava dylik inkomst vid sidan av den egentliga lönen. Hade man kunnat förutse, att efter så kort tid denna inkomst skulle upphöra, hade lönen säkerligen satts högre, därför att den ersättning eller provision, som han fick på stämpelförsäljningen, icke så mycket var ersättning för arbetet som icke mera en gottgörelse för det stora ansvar, varuti han stod såsom uppbördsman. Det är klart att, när aktuarien Klinghammer bestämde sig för att ingå på den nya lönestaten, han tog i beräkning, att han skulle få bibehålla även de extra inkomsterna, och det vore i hög grad obilligt att efter så kort tid beröva honom själva grunden för den ståndpunkt han intog, då han ingick på den nya lönestaten.

Således finner jag, att starka billighetsskäl tala för att även aktuarien Klinghammer må få ersättning, och hemställer jag därför om bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr Swartz: Jag ber för min del att i allo få vitsorda uttalandet av den föregående talaren från statsutskottet. Det var en synnerligen stor tveksamhet, som rådde inom statsutskottet, angående hur man skulle behandla denna fråga, och de skäl som av honom anfördes för att man stannade vid detta beslut äro alldeles riktiga. Det hindrar icke, att hos åtskilliga medlemmar kvarlämnades en stark känsla av tveksamhet, och bland dessa — det erkänner jag — var även jag. Och efter de upplysningar, som lämnats från statsrådsbanken med avseende på herr Liliequist, har jag intet emot, att underlåta att göra yrkande på bifall till statsutskottets förslag i denna del.

Däremot kan jag icke vara med på den sista talarens förslag. Skillnaden emellan herr Liliequist och herr Klinghammer är så bestämd, att den måste taga sig uttryck i det beslut, som från riksdagens sida fattas, och jag kan icke annat än varna för att sträcka välviljan så långt som till bifall till den sista ärade talarens förslag. Jag befarar, att man i så fall mer än eljest skulle riskera bifallet även i fråga om herr Liliequist.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av därunder förekomna yrkanden propositioner komme att göras särskilt å utskottets hemställan så vitt den angick aktuarien Liliequist, och därefter beträffande vad utskottet i övrigt hemställt. Vidkommande utskottets hemställan angående Liliequist hade yrkats dels bifall, dels ock att kammaren, med avslag å utskottets hemställan, skulle bifalla Kungl. Maj:ts framställning i denna del.

Vid härpå gjorda propositioner enligt dessa yrkanden bifölls Kungl. Maj:ts framställning i fråga om Liliequist.

I avseende på vad utskottet i övrigt hemställt, yttrade herr tal-
mannen vidare, hade under överläggningen endast yrkats bifall.

På sedermera gjord proposition bifölls utskottets hemställan i
denna del.

Ang. gottgörel-
se till ahtua-
rien G. Lilie-
quist m. m.
(Forts.)

Vid ånyo skedd föredragning av andra sammansatta stats- och
lagutskottets den 2 och 3 denna månad bordlagda utlåtande nr 1, i
anledning av väckt motion om rätt för värnpliktig, vars hustru och
barn åtnjuta familjeunderstöd, att oavkortat lyfta honom tillkom-
mande penningbidrag, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets den 3 och 5 i denna må-
nad bordlagda utlåtande nr 15, i anledning av väckt motion om änd-
ring och tillägg i §§ 16 och 86 regeringsformen.

Ang. ändring
av §§ 16 och
86
regerings-
formen.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hän-
visad motion, nr 257, av herrar *Söderberg* i Stockholm, *Branting*,
Thorsson, *Lindqvist* i Stockholm, *Rydén*, *Persson* i Malmö, friherre
Palmstierna, *Larsson* i Västerås, *Eriksson* i Grängesberg och *Sand-
ler*, hemställdes,

att riksdagen måtte, såsom vilande i grundlagsenlig ordning, be-
sluta

dels följande nya lydelse av 16 § regeringsformen:

Konungen bör rätt och sanning styrka och befordra, vrångvisa
och orätt hindra och förbjuda, ingen fördärva eller fördärva låta, till
liv, ära, personlig frihet och välfärd, utan han lagligen förvunnen och
dömd är, och ingen avhända eller avhända låta något gods, löst eller
fast, utan rannsaking och dom, i den ordning Sveriges lag och laga
stadgar föreskriva; ingens fred i dess hus störa eller störa låta; ingen
från ort till annan förvisa; *ingen hindra i församlingsfrihetens ut-
övande*; ingens samvete tvinga eller tvinga låta, utan skydda var och
en vid en fri utövning av sin religion, såvitt han därigenom icke
störer samhällets lugn eller allmän förargelse åstadkommer. Konun-
gen låte en var bliva dömd av den domstol, varunder han rätteligen
hörer och lyder;

dels följande tillägg till 86 § regeringsformen:

*Med församlingsfrihet förstås svenska medborgares rättighet att
fritt sammankomma för överläggning om allmänt eller enskilt ärende.
ävensom att genom offentliga demonstrationståg under lagliga former
giva uttryck för sina uppfattningar i allmänna angelägenheter. När-
mare bestämmelser i avseende på denna rätts utövande meddelas ge-
nom lag, som stiftas i den ordning 87 § 1 mom. regeringsformen före-
skriver.*

Utskottet hade i förevarande utlåtande på angivna grunder
hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla,
det täcktes Kungl. Maj:t efter verkställd utredning framlägga förslag
till sådana ändringar i regeringsformen, genom vilka dels församlings-

Ang. ändring
av §§ 16 och
86 regerings-
formen.
(Forts.)

frihetens princip grundlagfästes, dels den närmare regleringen av denna princip i tillämpningen, ävensom de begränsningar, som därvid kunde prövas nödvändiga, hänvisades till av Konungen och riksdagen gemensamt stiftad lag.

Reservationer hade avgivits

1:o) av herrar *Clason*, *Bellinder*, *K. J. Ekman*, *von Mentzer*, *von Bahr* och *Beckman* i Linköping, som anfört: »Såsom utskottet framhållit, råder intet tvivel därom, att församlingsrätten redan är i svensk lag erkänd. Det väsentliga i de förändrade bestämmelser därom, som kunna befinnas av nöden, tillhör emellertid icke grundlagstiftningens område, och spørsmålet om införande i grundlagen av stadganden rörande församlingsrätt synes icke lämpligen kunna avgöras, förrän den civila lagstiftningen på området föreligger utarbetad och av statsmakterna godkänd. Om vad denna lagstiftning bör innehålla äro för närvarande dock icke några riktlinjer framlagda, än mindre av riksdagen prövade. Hela frågan om innehållet i denna lagstiftning har därtill icke ens kunnat av utskottet upptagas eller behandlas, då den ej tillhör utskottets kompetensområde. Att under sådana förhållanden föreslå en skrivelse till Kungl. Maj:t har synt oss i och för sig oriktigt och i detta fall så mycket mindre lämpligt, som motionärernas egen framställning icke är av beskaffenhet att inbjuda till åtgärder för grundlagstiftning i den av dem ifrågasatta riktningen»;

2:o) av herr *Räf*, vilken ej antytt sin åsikt; samt

3:o) av herrar *Hildebrand* och *Karlsson* i Mo beträffande utskottets motivering.

Herr Ekman, Karl Johan: Herr greve och talman, mina herrar! Den föreliggande frågan har åtskilliga gånger varit föremål för riksdagens prövning. Det har därvid alltid betonats, att församlingsfriheten, ehuru icke uttryckligen lagfäst, dock är i princip erkänd enligt svensk rätt. Och man har därvid särskilt hänvisat till stadgandena i 10 kap. 15 § srafflagen samt till ordningsstadgan för rikets städer 1868 § 13. Dessa stadganden förutsätta nämligen församlingsfriheten såsom given och föreskriva allenast vissa begränsningar av densamma i den allmänna ordningens intresse. Dessa inskränkningar bestå huvudsakligen i *anmälningsplikt* (i städer och en del andra samhällen), skyldighet att i vissa fall avvakta *polismyndighets tillstånd*, om nämligen sammankomsten skall hållas på gata, torg eller annan allmän plats, samt rätt för polismyndigheten att *närvara* vid allmän sammankomst och att *upplösa* densamma, om därvid företages något, som strider mot lag eller stör allmän ordning.

Frågan om församlingsrättens inskrivande i grundlagen väcktes första gången vid riksdagen år 1890 genom motion i andra kammaren av de bägge frisinnaade riksdagsmännen V. Vahlin och P. Andersson i Högkil, den senare ledamot i gamla lantmannapartiets niomannaråd. Det yrkades i motionen, att till § 16 regeringsformen

skulle göras ett tillägg till skydd för församlingsfriheten, och att de närmare begränsningarna av densamma skulle meddelas i lag, stiftad av konung och riksdag gemensamt. Såsom skäl för förändringen anfördes i motionen endast, att de ordningsföreskrifter, vilka medförde inskränkning i församlingsrättens utövning, voro av den vikt, att de icke borde bero av den administrativa regeringsmakten allenast, utan att de borde ordnas genom lagstiftning av konung och riksdag gemensamt. Konstitutionsutskottet yttrade i anledning av motionen, att bland de i § 16 regeringsformen genom uttryckligt stadgande bekräftade allmänt medborgerliga rättigheterna församlingsrätten ej funnes upptagen. Men detta oaktat hade det aldrig satts i fråga, att svenska medborgare icke ägde rätt att sammankomma för överläggning i allmänt eller enskilt ärende. Denna rätt hade alltid ansetts såsom i sakens natur given, och om hithörande ordningsstadganden i vissa avseenden skulle kräva en ny lagstiftning, så vore det genom ändring av dessa stadganden rättelse borde åstadskomas. Men en förändring i *grundlagen* för detta ändamål kunde ej anses nödig. Under debatten i andra kammaren betonades, att frågan framför allt gällde gränsen mellan konungens och riksdagens lagstiftningsmakt eller såsom motionären Vahlin uttrycke det: »gränsen mellan konungamakt och folkmakt». Motionen avslogs i första kammaren utan debatt, i andra kammaren med 108 röster mot 79.

Det sålunda uppkomna spörsmålet om den hithörande lagstiftningens natur av allmän lag eller av administrativt förfogande återkommer ständigt i senare gjorda yrkanden och återfinnes jämväl i det nu föreliggande förslaget.

Vid den därefter följande riksdagen år 1891 upptogs frågan ur en annan synpunkt i en motion i andra kammaren av J. Mankell. Han påyrkade en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om ändringar i de administrativa ordningsföreskrifterna till avlägsnande av särskilt den i ordningsstadgan för rikets städer stadgade anmälningsplikten, som förmenades utgöra en obehörig inskränkning i församlingsfriheten. Därmed skulle då också bortfalla skyldigheten att i vissa fall avvakta polismyndighetens tillstånd till sammankomst på allmän plats. Yrkandet gick sålunda ut på ett borttagande av allt det väsentliga i ordningsstadgans föreskrifter i ämnet; och vad som därefter återstode bleve huvudsakligen allenast strafflagens stadganden om rätt för polismyndigheten att *närvara* vid allmän sammankomst och att *upplösa* den, om därvid företages något, som strider mot lag eller stör allmän ordning.

Motionen avslogs, men därvid framhölls från frisinnat håll, att man ej ville begära ändring, som skulle verkställas i administrativ väg, i en lagstiftning, som man ansåg tillhöra konung och riksdag gemensamt.

Sedan förekom frågan ånyo vid 1892 och 1893 års riksdagar. Det yrkades nu — på enahanda sätt som i den vid innevarande riksdag föreliggande motionen — *dels* införande av ett allmänt uttalande om församlingsrätten i § 16 regeringsformen och

Ang. ändring
av §§ 16 och
86 regerings-
formen.

(Forts.)

Ang. ändring
av §§ 16 och
86 regerings-
formen.
(Forts.)

dels ett tillägg till § 86 regeringsformen, innehållande en förklaring angående vad med församlingsfrihet skulle förstås samt ett stadgande om att de närmare bestämmelserna i avseende å rättens utövande skulle meddelas genom lag, stiftad av konung och riksdag gemensamt. Därmed har yrkandet fått den gestaltning, som det sedermera alltjämt vid förnyat framförande bibehållit. Konstitutionsutskottet anmärkte, att »då varken anmälningsskyldighet eller tillstånd inhämtande skulle få ifrågakomma, borde åtminstone en antydan hava gjorts om vad de bestämmelser i avseende på församlingsrättens utövande tilläventyrs skulle komma att innehålla, vilka jämlikt förslaget skulle av konung och riksdag gemensamt stiftas».

På denna fråga saknas ännu i dag svar. Yrkandena biföllos emellertid bägge de nämnda åren i andra kammaren, men avsgos i första kammaren.

År 1911 framfördes i andra kammaren från socialdemokratiskt håll en motion av ungefär samma avfattning som den nu föreliggande, dock nämndes ej i lagtexten särskilt demonstrations- utan endast församlingsfriheten. Man vände sig i motiveringen med synnerlig skärpa särskilt mot de förbud rörande sammankomster å vägar och allmänna platser, som utfärdats under storstrejken 1909, och man påyrkade, att klara och bestämda former skulle givas, som de maktutövande myndigheterna skulle hava att ställa sig till efterrättelse vid handhavandet av ordningen i hithörande fall. Men något försök till formulering av de önskemål man sålunda uppställde i avseende å den nya lagstiftningens innehåll gjordes ej.

Konstitutionsutskottet yttrade också, att utskottet ansåge det vara olämpligt att i regeringsformen införa ett stadgande med hänvisning till en särskild lag, vars innehåll icke blivit närmare angivet. Förslaget avstyrktes därför. Utskottet tillade, att det lämpligaste sättet för vinnande av större stadga uti ifrågavarande avseende syntes utskottet vara, att genom en av konung och riksdag gemensamt stiftad lag de allmänna grunderna för församlingsrättens utövande angäves, under det att Kungl. Maj:t såsom högsta administrativa myndighet hade att giva de närmare föreskrifter, som i särskilda fall kunde finnas erforderliga för församlingsrättens utövande, så att allmän ordning och säkerhet ej stördes. Sex av utskottets ledamöter reserverade sig emellertid till förmån för en grundlagsändring. Kamrarna stannade i olika beslut, och frågan förföll således.

Motionen upprepades vid 1914 års senare riksdag. Under församlingsfriheten inlades nu uttryckligen även demonstrationsrätten. Yrkandet hade samma lydelse som i den nu föreliggande motionen, endast med den skillnad att 1914 ännu kvarstod den inskränkningen, att överläggningen vid en sammankomst skulle få fortfara allenast »så länge intet mot lag stridande förekomme». Denna inskränkning är nu borttagen. Konstitutionsutskottet tillstyrkte med 10 röster mot 10 ett tillägg till § 86 regeringsformen med *bibehållande* av nämnda inskränkning och med *uteslutande* av tillägget om demon-

strationsfrihet. Första kammaren avlog, men andra kammaren biföll denna konstitutionsutskottets hemställan.

Från debatten i andra kammaren vid nämnda riksdag förtjänar anmärkas, att herr Staaff i två särskilda anföranden riktade sig *mot* det av utskottets vänstermajoritet vidhållna stadgandet, att överläggningen skulle få fortfara allenast »så länge intet mot lag stridande förekommer». Han yttrade: »Om man tänker sig in uti vad som här menas, måste man väl erkänna, att en sådan församlingsfrihet dock blir mycket inskränkt. Man kan svårligen läsa denna formulering på annat sätt än att därmed skulle förstås, att om uti en stor församling, kanske på tusentals personer, *en* talare uppträder med ett yttrande, som står i strid med lag skulle därigenom de tusendes församlingsfrihet ha upphört och mötet kunna lagligen upplösas. Jag kan icke finna annat, än att däruti ligger en mycket stor betänklighet. Det är ju orimligt, att en enda talares brist på behärskning eller hans onda uppsåt skulle kunna göra, att ett helt möte, sammankommet kanske från långväga håll, kunde utan vidare av myndigheterna upplösas.» Han tillade, att uttrycket, »så länge intet mot lag stridande förekommer», enligt hans mening, måste anses syfta, icke på den blivande lagen om församlingsfrihetens utövning, utan på de *andra* lagbestämmelser, som reglera yttrandefriheten, t. ex. angående uppmaning till brott eller majestätsbrott eller dylikt.

Säkerligen har konstitutionsutskottet i det nu föreliggande betänkandet syftat, bland annat, på detta yttrande av herr Staaff, då utskottet på sid. 5 i betänkandet erinrar om, att under debatten i andra kammaren vid 1914 års senare riksdag vissa anmärkningar framställdes mot ordalagen i det då föreliggande grundlagsförslaget, samt med hänsyn, bland annat, till just denna omständighet tillstyrker, att även spörsmålet om grundlagsbudets avfattande underställes Kungl. Maj:ts prövning, och att riksdagen sålunda nu allenast avlåter en skrivelse i ärendet.

Sammanställer man vad sålunda hittills förekommit, finner man, att de strävanden, som ligga bakom ifrågavarande tid efter annan framkomna yrkanden åsyfta *dels* ett överflyttande i allt väsentligt av förevarande lagstiftning, även beträffande rena ordningsföreskrifter, från Kungl. Maj:ts administrativa lagstiftningsområde till grundlag och allmän av konung och riksdag gemensamt stiftad lag, och *dels* sådan ändring av innehållet i hithörande bestämmelser, att ordningsstadgans föreskrifter om skuldighet att i städer och en del andra samhällen *anmäla* föredrag och sammankomster och att i vissa fall avvakta *polismyndighetens tillstånd* upphäves, och att strafflagens stadgande om rätt för polismyndigheten att *upplösa* sammankomst, om därvid företages något som strider mot lag eller stör allmän ordning, väsentligen inskränkes. Dessa ändringsförslag hava dock aldrig uttryckligen formulerats, utan endast mera antydningvis framkommit. Det har nämligen rätt och råder säkerligen även inom den nuvarande utskottmajoriteten skiljaktiga meningar om hur långt man härvid bör gå, och det har hittills icke varit möjligt att

Ang. ändring
av §§ 16 och
86 rege-
rings-
formen.
(Forts.)

Ang. ändring
av §§ 16 och
86 regerings-
formen.
(Forts.)

härutinnan få klart besked. Så mycket angelägnare är det då, att man icke inskriver eller begär inskrivande i grundlagen av en till innehållet så oklar och omtvistad rätt som församlingsrätten, innan den ifrågasatta allmänna lagstiftningen på området föreligger utarbetad och av statsmakterna godkänd.

Den av utskottet föreslagna skrivelsen är dessutom ägnad att väcka starka betänkligheter, då enligt densamma såväl den närmare regleringen av församlingsfrihetens utövning som ock de begränsningar, som därvid kunna prövas nödvändiga, skulle i allt huvudsakligt hänvisas till av konung och riksdag gemensamt stiftad lag, utan någon befogenhet för Kungl. Maj:t att därutinnan ingripa reglerande genom administrativa ordningsföreskrifter. Visserligen har från vänsterhåll gjorts antydningar om att Kungl. Maj:ts administrativa befogenhet på området icke skulle alldeles upphävas. Men därom förekommer i *betänkandet* icke ett ord; och man är fullt berättigad antaga, att denna tystnad är *avsiktlig*.

Det är möjligt, att de nu gällande ordningsföreskrifterna kunna tarva någon omarbetning i en eller annan detalj; men även om man har denna uppfattning, kan det icke vara tillrådligt att biträda en skrivelse, vilken går ut på ett fullständigt upphävande av dessa ordningsföreskrifter och förhållandets reglerande allenast genom allmän lag. Ty det ligger i öppen dag, att de kortfattade och mera allmänt hållna stadgandena i en lag om församlingsfriheten icke kunna innebära tillräcklig trygghet för *ordningens behöriga handhavande* i alla de skiftande fall, som kunna inträffa vid utövningen av en rätt, vilken är så ömtålig och under brydsamma förhållanden så lätt frestar till missbruk som församlingsfriheten.

Liksom motionärerna mena, att de senare årens erfarenheter mana till åtgärder för ett starkare betryggande av församlingsfriheten, så menar jag å andra sidan, att den senare och icke minst den senaste tidens erfarenhet även manar till ett behörigt upprätthållande av *verkligt betryggande* garantier mot möjliga missbruk av denna frihet.

På grund av vad sålunda anförts tillåter jag mig yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den vid betänkandet fogade reservationen av herr *Clason* m. fl.

Herr Kjellén: Herr greve och talman! Jag har icke varit närvarande vid betänkandets justering i utskottet och har icke eljest haft tillfälle att bevaka min rätt att reservera mig, och jag skall därför tillåta mig att nu korteligen deklarerera min ståndpunkt. Den överensstämmer med den föregående ärade talarens och detta av skäl, som jag skall summariskt sammanfatta i fyra punkter.

För det första församlingsfrihetens princip är hos oss i lag eller fast hävd erkänd och av ingen förnekad, vadan förslaget ur den synpunkten är *onödigt*. För det andra: Församlingsfriheten är hos oss erkänd i en praktisk omfattning, som sannolikt är större än i något annat kulturland, vadan en reform på grund-

valen av den föreliggande motionen är omotiverad, för att icke säga *otillbörlig*. För det tredje: Församlingsfriheten måste regleras i den enda rätta riktningen, som är den »att bevara allmänt lugn utan att återhålla allmän upplysning», för att citera regeringsformens bestämmelse om tryckfriheten; denna reglering kräver förarbeten och ledlinjer, varav icke ett spår synes till i utskottets förslag, vadan detta förslag som grundval för en riksdagsskrivelse är *otillräckligt*. Och för det fjärde: Församlingsfrihetens reglering är ett ämne av ömtålig natur, direkt inbjudande till fientlig sammandrabbning mellan de bägge olika statsåskådningar, som brottas i vår tid; det saknas icke material för den striden ändå; att nu upptaga frågan i oträngt mål skulle endast vara att belasta vårt offentliga liv med ännu ett tvisteämne, som av ingen som helst praktisk synpunkt motiveras, och förslaget är således enligt min mening i närvarande ögonblick direkt *skadligt*.

Ang. ändring
av §§ 16 och
86 regerings-
formen.
(Forts.)

På dessa grunder, herr greve och talman, instämmer jag i reservanternas yrkande om avslag på motionen.

Herr Klefbeck: Herr talman! Då jag biträtt utskottsmajoritetens uppfattning, skall jag be att få svara för utskottet så gott jag kan på de anmärkningar, som blivit framställda.

Den förste ärade talaren började med att klaga över att denna fråga så många gånger varit före, och han gick mycket noga igenom alla dessa tillfällen. Jag skall icke våga att ge mig in på en sådan vidlyftig utredning. Jag vill bara helt enkelt och öppet förklara, att så länge icke församlingsfriheten — såsom medborgerlig rättighet redan nu allmänt erkänd — blivit fullt skyddad genom lagbestämmelser, så länge måste vi återkomma med vårt krav på sådant skydd. Om frågan därför också skulle falla i dag, får väl kammaren bereda sig på att återigen få den inför sig.

När den siste ärade talaren slutade med att säga, att frågan nu är upptagen i oträngt mål, så tror jag, att han därvid blottade själva utgångspunkten för det motstånd mot detta krav, som hittills rests från majoriteten inom denna kammare. Han tror, att allt är väl beställt. Vi återigen, som enat oss om utskottets hemställan, äro fullt övertygade om att det sannerligen icke är oträngt mål, utan rent av *nöd*.

De invändningar, som för övrigt ha framställts, ha varit av mera formell art. Då frågan förut varit före i form av ett bestämt lagförslag, har det sagts, att ett sådant förslag kunde icke antagas såsom vilande, men om man ville nöja sig med en skrivelse, kunde det vara någonting att tänka på. I den riktningen yttrade sig t. ex. högerpartiets ledare i andra kammaren för två år sedan. Han sade: »Enligt min uppfattning bör en sådan ändring föregås av en utredning, som endast kan komma från Kungl. Maj:t». Det är just en sådan utredning, som vi nu velat begära, att Kungl. Maj:t skall låta företaga.

Vidare har sagts, att det icke är möjligt att grundlagsfästa för-

Ang. ändring
av §§ 16 och
86 regerings-
formen.
(Forts.)

samlingsfriheten, så länge förslag till kompletterande bestämmelser icke samtidigt föreligger. Men vi ha ju just i vårt skrivelseförslag anhållit om förslag både till grundlagsparagrafens avfattning och till de närmare bestämmelser, som en sådan kompletterande lag skall innehålla.

Men det som den siste talaren mest tryckte på, tycktes vara, att denna rätt är given och självfallen, och han fann det otillbörligt att nu taga upp frågan. Gentemot honom vill jag då spela ut den förste ärade talaren, som rent av förklarade, att denna rätt var »oklar och omtvistad», även om han i början av sitt anförande förklarade, att den var självfallen.

Men det är nu icke bara sådana uttalanden, som jag fäster mig vid. Visserligen vet jag, att i teorien församlingsfriheten är erkänd, men verkligheten visar sig helt annorlunda. Det upplystes t. ex. inom utskottet, hurusom under den sist förflutna påsken på ett ställe ett offentligt nykterhetsföredrag varit utlyst inom en lokal, men av polismyndigheten på platsen blivit förbjudet. Det var alltså den gången fråga om ett offentligt föredrag inomhus. Annars bruka svårigheterna möta först, när det blir fråga om att *skaffa sig* lokal. Det hade man, som jag nämnde, i detta fall redan gjort. När man annars vill skaffa sig lokal och vill köpa en tomt, får man vanligen det svaret, att ingen tomt upplåtes till sådana lokaler. Begär man då att få exproprieras en tomt för att bygga en lokal, svaras, eller har åtminstone hittills svarats, att dylik expropriation vilja vi alls icke vara med om. Begär man då att få samlas i det fria, så har man ju visserligen »självfallen rätt» att göra det, men det har visat sig ligga i ordningsmyndigheternas makt att förbjuda medborgarne att samlas i det fria. Det upplystes inom utskottet, hurusom inom ett län länsstyrelsen utfärdat generell förbud mot varje sammankomst, som skulle, då ingen lokal öppnades, hållas ute på landsvägen. Och detta förbud upprätthölls till och med gentemot möten, som skulle förekomma på en väg, som *icke längre användes för trafik*. Under sådana förhållanden synes det mig, att man sannerligen icke kan stå för det påståendet, att vi komma i oträngt mål, när vi begära att få en sådan rätt grundlagsfäst.

Man har vidare vänt sig emot oss och sagt, att det ju är självklart, att man icke kan få obegränsad församlingsfrihet, lika litet som man kan få obegränsad tryckfrihet. Men därom råder ju ingen tvist. Därom äro ju alla ense. Det är ju alldeles självklart. Därför ha vi i utskottets kläm tydligt sagt ifrån, att vi vilja ha förslag även till de begränsande bestämmelser, som därvidlag kunna prövas nödvändiga, och vi mena också, att i själva grundlagens nuvarande lydelse de begränsningar angivas, som enligt vår mening böra komma i fråga vid meddelandet av sådan rätt. Det står nämligen, att rätten och friheten skall vara varje medborgare given, »såvitt han därigenom icke störer samhällets lugn eller allmän förargelse åstadkommer».

Jag tror för min del, att alla dessa formella betänkligheter

äro, om jag så får säga, icke stort annat än svepskäl. Grunden ligger nog djupare, i en motvilja mot hela saken, och det är nog icke första gången i Sveriges historia, som församlingsfriheten haft att kämpa med stora hinder för att komma fram till ett erkännande. Om jag som präst skall påminna om en sak, som legat kyrkan och religionen nära, så skulle jag kunna peka på, vilken lång strid, som inom vårt land har förts, innan man äntligen kom därhän, att människorna fingo komma samman för att gemensamt utöva sin andakt. Det är ju icke mer än 60 år sedan konventikelplakatet upphävdes, och förut var det icke tillåtet ens att komma samman för andaktsövning. Av det förbudets upphävande uppkom ingen av de förutspådda olägenheterna. Det visade sig i stället, att beslutet om upphävandet av konventikelplakatet endast och allenast tjänade *till befrämjande av det religiösa livet* i vårt land.

*Ang. ändring
av §§ 16 och
86 regerings-
formen.
(Forts.)*

Nu gäller det att göra denna frihet litet vidsträcktare på ett annat område, på det rent politiska området. Och det synes mig, att det från rent samhällsbevarande synpunkt icke är klokt att i längdan motsätta sig beviljandet av sådan frihet. Hur äro förhållandena faktiskt nu? Nu har högern församlingsfrihet utan den minsta inskränkning. Till och med kyrkor och bönhus stå öppna för högerns politiska föredrag, men för vårt parti finnes på många ställen ingen plats, där man kan få bygga sig ett hus, eller där man kan få samlas. Därtill kommer, att det sätt, varpå ordningsmakten handlar sin befogenhet att göra inskränkningar i fråga om församlingsfriheten är mycket olika på olika platser och även vid olika tider, så att det till och med inom utskottet från en representant för den borgerliga förvaltningen uttalades som ett önskemål, att man skulle få några bestämda bestämmelser att gå efter, för att ordningsmakten skulle veta, vad den hade att förbjuda och vad den hade att tillåta. Jag menar, att det är förenat med stor fara att på det sättet handla olika mot medborgarna, så att somliga ha full frihet att dryfta samhällsangelägenheter, men andra förmenas att göra det. Ett samhälles allra säkraste grund är väl lagarnas helgd och medborgarnas övertygelse, att dessa tillämpas utan våld. Men rubblas medborgarnes övertygelse i detta stycke, så tror jag, att vi äro inne på en väg, som sannerligen icke leder till något lyckligt mål.

Man kan fråga sig, vari åtskilligt av denna motvilja mot beviljandet av församlingsfrihet åt folket bottnar. Jag kunde svara, att den bottnar i två mycket nära med varandra besläktade känslor. Den ena känslan är, att man känner, att man själv har det så utomordentligt bra, som man har det. Man njuter de fördelar, man själv besitter, och vill icke störas i det lugn man åtnjuter. Man vill i stället söka förhindra och undertrycka allting som kan vara ägnat att störa detta lugn. Man vill icke ge rum till diskussion eller prövning av de nya idéer, som tränga sig fram, utan helt enkelt undertrycka dem. Man är rädd för de fläktar från nya idéer och nya strömningar, som gå genom världen. Den andra känslan, som är besläktad med denna, är att de andra, som man på

Ang. ändring
av §§ 16 och
86 regerings-
formen.
(Forts.)

detta sätt vill hålla undan från församlingsfrihet, utgöra en slags mindervärdig del av den svenska nationen. Jag för min del har gruvligt svårt att förlika mig med denna uppfattning, som jag många gånger mött i livet. Jag tror icke, att arbetarnas representanter på de olika områdena ha gjort sig förtjänta av ett sådant omdöme och icke heller de djupa arbetareleden själva. Jag vet väl, att misstag kunna göras, men de kunna göras inom alla partier, och jag tror icke, att högern får brösta sig för mycket i det stycket. Och dessa misstag kunna kanske vara mer förlåtliga inom arbetareleden än inom många andra kretsar, ty inom de förra har man icke haft förmånen att få den uppfostran och har icke heller den under långliga tider tillbaka fortlevande tradition av kultur och bildning, som stått andra partiets medlemmar till buds. Men därför att misstag ha begåtts, blir, menar jag, icke slutsatsen den, att dessa lager av folket alltjämt skola tryckas ned och hållas nere, utan slutsatsen synes mig bli den, att man bör se till, att allt som kan göras, också skall göras, för att upplysning i erforderlig grad skall komma dem till del, så att de skola kunna fördjupa sin uppfattning i de olika frågorna.

I dessa tider skära sig ju de nya tankarna så starkt mot varandra och folket har ju nu fått rösträtt och har således rätt att ge uttryck åt sin uppfattning i alla dessa frågor, och det är deras plikt att fatta ståndpunkt till dem. Är det då icke riktigt och billigt att ge dem så många möjligheter, som stå till buds för att bilda sig ett verkligt omdöme? Eller skola de bli, såsom det talades om här i dag, en hjord, stavat med hj, som följer en ledare, blinda redskap för slagordets makt? Skulle det icke tvärtom ligga i samhällets eget intresse att se till, att dessa människor, just genom att fritt få samlas och överlägga och diskutera, söka tränga in i frågorna och bilda sig en egen uppfattning? Man begär ju alla möjliga offer av dessa människor. Men när det blir fråga om att klargöra, av vilka grunder samhället fordrar dessa offer, då finnes på åtskilliga ställen ingen församlingsfrihet, så att man kan diskutera dessa frågor, och så blir resultatet endast, att det uppkommer ovilja mot alltsamman. Frågorna kunna icke penetreras, och man står där främmande och oförstående inför det hela.

Det synes mig således, att det enda, som är förenligt med en rent samhällsbevarande ståndpunkt, är att ge åt vårt land och vårt folk en fullt skyddad församlingsfrihet. Folket behöver, som jag framhållit, att få tillfälle att djupare och djupare tränga in i de olika frågorna, till vilka det har att fatta ståndpunkt. Jag fattar därför hela denna fråga som ett led i en mycket stor fråga, den att sprida så mycket ljus som möjligt över landet. Det gäller, huruvida vägarna för framtiden skola gå uppåt eller nedåt, om livet skall kvävas, och allt bli »öde och tomt med mörker över djupen», eller om ljustet skall få lysa och frihet få råda.

Det synes mig därför, att de formella betänkligheter, som framförts mot förslaget, genom dess nuvarande avfattning i det väsentliga äro undanröjda, och att saken i och för sig är så viktig och be-

tydelsefull, att det för det svenska folkets egen upplysning i de frågor, det skall avgöra, är snart sagt nödvändigt, att församlingsfriheten fullt skyddas och hävdas, och det är på dessa grunder, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Ang. ändring
av §§ 16 och
86 regerings-
formen.
(Forts.)

Herr Clason: Jag skall icke mycket förlänga debatten. Med anledning av den senaste ärade talarens anförande skulle jag dock vilja påpeka, att såvitt jag förstår, den ärade talaren under större delen av sitt anförande resonerat om en sak, med vilken detta utlåtande egentligen icke har något att göra. Det är nämligen nu icke fråga om att lagstifta om *hurudan* församlingsfrihet man skall hava här i vårt land, och det är icke heller fråga om att bedja Kungl. Maj:t att utarbete en lagstiftning i det avseendet. Därom har ingen motionerat. Därest en motion varit väckt om den saken, hade den gått icke till konstitutionsutskottet utan till lagutskottet eller eventuellt till ett tillfälligt utskott. Därför har konstitutionsutskottet icke heller kunnat giva sig in på den sidan av saken eller skriva därom.

Men vad är det man här motionerat om? Jo, man har motionerat om och utskottets förslag går ut på att man skall be Kungl. Maj:t att utarbete ett *grundlagsändringsförslag*, varigenom i grundlagen skulle införas ett allmänt stadgande om att församlingsfrihet skall finnas här i landet. Enligt min uppfattning är detta dock ett alldeles bakvänt sätt att gå tillväga, om man på detta område önskar en förändrad lagstiftning. Man bör då i stället gå tillväga så, att man först utreder, huruvida och vilka ändringar äro behöfliga i de nu rådande bestämmelserna om församlingsfriheten och söker få dessa ändringar genomförda. Först därefter kan det vara på sin plats att försöka i grundlagen få in ett stadgande i ämnet. Men skulle man förfara på det sätt, varpå föreliggande förslag går ut, nämligen så att man först skulle skriva in i grundlagen, att här skall finnas församlingsfrihet, och att de närmare bestämmelserna om densamma skola finnas i en särskild lag av allmän lags natur, då får man, ända till dess denna lag kommer till stånd, en grundlagsbestämmelse, som hänger i luften: och det är detta, som vi i utskottet velat motsätta oss.

Nu sade den ärade talaren, att man i utskottet också tänkt på den allmänna lagstiftningen, och han hänvisade såsom bevis därpå, såvitt jag förstod, till utskottsmajoritetens kläm. Men läser man denna kläm rätt, skall man finna, att han alldeles missförstått densamma. I klämman står endast, att man skall begära en grundlagsbestämmelse, som skall innehålla, dels att det finnes församlingsfrihet i vårt land, dels att de närmare bestämmelserna om denna församlingsfrihet skola hänvisas till den allmänna lagstiftningen. Men huru denna allmänna lagstiftning skall vara beskaffad, därom står i klämman ingenting, och med den saken ha vi i konstitutionsutskottet icke vare sig kunnat eller haft anledning att syssla.

Det förefaller mig alltså vara ganska självklart, att det är

Ang. ändring
av §§ 16 och
86 regerings-
formen.
(Forts.)

en oriktig princip att vid lagstiftning gå tillväga så, som här har föreslagits. Är det så, att man vill ha till stånd förändringar i de nuvarande bestämmelserna på församlingsfrihetens område, lägg då fram en motion om den saken, en motion, som försöker utveckla, vad man vill hava, och låt den motionen remitteras till vederbörligt utskott och pröva, om man kan komma fram på den vägen! Det är den riktiga vägen, och det är en helt annan väg, än den som här försökts.

Härav följer, att den ärade talarens alla yttranden och slutsatser om församlingsfrihetens nuvarande innebörd och om en förment ovilja från utskottsmajoritetens sida att vilja vara med på en närmare reglering av församlingsfriheten äro fullständigt gripna ur luften. Ty på den frågan ha vi, sådan som saken för närvarande ligger, icke kunnat ingå. Jag skall ej heller nu ingå därpå, men då den ärade talaren vid sin framställning av det nuvarande tillståndet använde så starka uttryck som det, att man ville lagstifta på ett sådant sätt, att »livet skulle kvävas», så vill jag verkligen fråga, om detta är någon rimlig skildring av de förhållanden, som för närvarande råda i vårt land. Jag tycker, att det finnes ganska mycket församlingsfrihet här i landet; i åtskilliga fall ser det ut, som om livet icke vore så synnerligen kvävt. Jämför man förhållandena i vårt land med förhållandena i andra kulturländer, tror jag ock, att man skall finna, att den förste ärade talaren hade rätt, då han förklarade, att vi i vårt land ha mera församlingsfrihet, än som finnes på de flesta andra håll.

Jag ber att få yrka avslag.

Herr Klefbeck: Herr talman! Jag ber om ursäkt, men jag är tvungen att svara på den replik, som vice ordföranden i utskottet framförde.

Vad det sista beträffar, som han sade, att jag talt om att »kväva livet», så framhöll jag detta som det mål, vartill utvecklingen leder, om man förhindrar församlingsfriheten, och jag har anfört bevis för att tendenser i den riktningen förefinnas. Jag hoppades nu, att en sådan skrivelse som denna skulle kunna bifallas för att förhindra, att detta mål, som jag fruktade, nås.

Vad sedan beträffar att jag skulle ha missförstått utskottets kläm, har jag verkligen inbillat mig, att jag förstått den rätt, ty där anhålles om en skrivelse — visserligen på grund av motionen om grundlagsändring — men en skrivelse, i vilken begäres icke blott grundlagsändring, utan också en utredning om den kompletterande lagstiftning, som skulle hänga samman med grundlagsändringen.

Vidare vill jag säga, att den metod, som man har kritiserat, nämligen att först genomföra en grundlagsändring och sedan komma med den kompletterande lagstiftningen, icke har varit utan föregående exempel. Så har t. ex. varit förhållandet i fråga om lagstiftningen om militieombudsman, och så har också

skett i fråga om lagstiftningen rörande kvinnas rätt att utnännas till tjänster. Det fanns en sådan bestämmelse om kvinnornas rätt att utnännas till tjänster införd i grundlagen, innan några bestämmelser som kompletterade detta funnos. Men dessa formella anmärkningar kunna icke, menar jag, nu med samma fog framföras som förut, när utskottet har begärt att få en skrivelse rörande båda sakerna.

Ang. ändring
av §§ 16 och
86 regerings-
formen.
(Forts.)

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren måtte besluta att med godkännande av den utav herr Clason m. fl. vid utlåtandet avgivna reservation avslå utskottets hemställan, och förklarade herr talmannen sig finna den senare propositionen vara med övertvägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som med godkännande av den utav herr Clason m. fl. vid konstitutionsutskottets utlåtande nr 15 avgivna reservation avslår vad utskottet i berörda utlåtande hemställt, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 76;

Nej — 43.

Föredrogos ånyo statsutskottets den 3 och 5 i denna månad bordlagda utlåtanden:

nr 68, angående anslagen till tullverket m. m.;

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vidtagande av vissa eldsäkerhetsanordningar i lantmäteristyrelsens hus till skydd för därvarande arkiv; och

nr 71, i anledning av väckt motion om ersättning åt kommuner för vissa av värnpliktiges inkallande till rikets försvar föranledda utgifter.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid ånyo skedd föredragning av bevillningsutskottets den 3 och 5 innevarande månad bordlagda betänkanden:

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse av § 13 mom. 1 i förordningen den 9 juni 1911 med tulltaxa för inkommande varor, och

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att meddela befrielse från vissa tull- och andra avgifter för gåvor och understöd in natura till krigsfångar m. m.,

biföll kammaren vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

Vid förnyad föredragning av lagutskottets den 3 och 5 i denna månad bordlagda utlåtanden:

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 och 9 §§ i lagen den 24 juli 1903 om utländsk försäkringsanstalts rätt att driva försäkringsrörelse här i riket, och

nr 29, i anledning av återremiss av lagutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder till förebyggande av simulation bland inskrivningsskyldiga och värnpliktiga,

biföll kammaren vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

*Ang. de med
medlemskap i
svenska kyrkan
förenade rätt-
tigheter och
skyldigheter.*

Föredrogs ånyo lagutskottets den 3 och 5 innevarande maj bordlagda utlåtande nr 30, i anledning av väckt motion angående skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och förslag i fråga om de med medlemskap i svenska kyrkan förenade rättigheter och skyldigheter.

Lagutskottet hade till behandling förehaft en till utskottet hänvisad motion, nr 16, i första kammaren av herr *Karl Johan Ekman*, däri motionären hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t — i samband med den i riksdagens skrivelse den 9 mars 1909 begärda undersökning angående villkoren för vidgad rätt till utträde ur svenska kyrkan m. m. — låta verkställa utredning angående de med medlemskapet i svenska kyrkan i olika avseenden förenade rättigheter och skyldigheter samt framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottet hade i förevarande utlåtande på åberopade skäl hemställt, att herr *Ekman*s ifrågavarande motion icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Herr *Ekman*, *Karl Johan*: Herr greve och talman! Det är ju bekant, att frågan om medlemskap i svenska kyrkan och därav följande rättigheter och skyldigheter är synnerligen oklar, beroende på att man i lagstiftningen utgår från den fiktionen, att varje medlem av svenska staten också är medlem av den evangelisk-luterska kyrkan. Det förhöll sig så under gångna århundraden, men det förhåller sig numera icke så. Hos

oss råder i stället det egendomliga förhållandet, att t. ex. omkring 40,000 baptister och omkring 12,000 metodister med flera dylika främmare trosbekännare kvarstå inom kyrkan och officiellt betraktas såsom luteraner, trots att de faktiskt hysa en helt annan trosåskådning. Därav följa åtskilliga förhållanden, som åstadkomma svårigheter och strider.

*Ang. de med
medlemskap i
svenska kyrkan
förenade rat-
tigheter och
skyldigheter.
(Forts.)*

Då nu emellertid, såsom lagutskottet påpekat, kyrkomötet redan har avlåtit en skrivelse till Kungl. Maj:t i denna fråga, skall jag icke upptaga tiden med att framställa något yrkande, utan finner mig i den hemställda utskottet kommit till.

Herr Stadener: Herr talman! Då motionären icke har framställt något från lagutskottet avvikande yrkande, kan det synas vara överflödigt att upptaga kammarens tid med något yttrande i denna fråga. Men jag har icke velat låta herr Ek-mans motion passera utan att säga några ord om densamma.

Motionen är liksom lagutskottets utlåtande ganska kortfattad, och jag föreställer mig, att många läsare av dessa två aktstycken har litet svårt att förstå, vad saken egentligen gäller. Motionären har just icke för sin del yttrat sig med någon större klarhet, och hans önskemål framträda icke i form av påtagliga och bestämda yrkanden. Emellertid tror jag, att man gör motionären rättvisa, om man säger, att han har givit akt på det missförhållandet, låtom oss gärna medge det, att vissa kyrkliga förtroendeposter och tjänster äro tillgängliga för personer, som kunna anses vara från kyrklig synpunkt mindre kvalificerade. Så t. ex. har det hänt, att en och annan medlem av något kyrkoråd befunnits vara medlem av en friförsamling, eller att en person, som anslutit sig till en friförsamling, trots detta kunnat kvarstå i sin innehavande tjänst såsom lärare eller lärarinna. Därtill har motionären sett, att Kungl. Maj:t i seminariestadgan fastslagit såsom villkor för inträde i seminarium endast att eleven skall vara medlem av svenska kyrkan, i stället för att förut en uttrycklig bestämmelse fanns, att seminarieelev skulle vara döpt och nattvardsberättigad. Allra sist har motionären varit med om att riksdagen och kyrkomötet funnit lämpligt att tillåta kyrklig vigsel även för odöpta personer. Jag tror, att jag förstär motionärens tankegång rätt, om jag säger, att allt detta hos honom framkallat ett missnöje, som nu sökt sig ett utlopp. Att döma av vissa uttryck har han även tänkt sig kunna vrida saken till rätta.

Låt oss nu se, vilka åtgärder motionären föreslår. Enligt mitt förmenande söker han dessa åtgärder i längesedan gångna tider. Han önskade att vrida utvecklingen tillbaka. Han vill förmå riksdagen att gå in på en utredning och därefter en lagstiftning, som skulle uppdelade medlemmarna av den svenska kyrkan i två grupper, varav den ena gruppen skulle omfatta — jag använder nu motionärens eget uttryck, som jag finner var mycket bristfälligt och rent av oriktigt — de människor, som

Ang. de med
medlemskap i
svenska kyrkan
förenade rät-
tigheter och
skyldigheter.

(Forts.)

stå i ett yttre rättsligt förhållande till kyrkan, och den andra gruppen skulle utgöras av de personer, som genom dop och konfirmation och begagnande av sakramentet stå i ett närmare förhållande till kyrkan. Uppenbarligen är det hans tankegång, att man åt denna, om jag så får säga, inre krets skulle förbehålla de nämnda förtroendeposterna av mer eller mindre kyrklig art, och till äventyrs skulle endast denna inre krets vara berättigad att besluta på stämmorna om kyrkliga angelägenheter.

Jag tror icke, att man behöver skissera denna tankegång vidare för att göra begripligt, hur omöjligt det är att få ett dylikt förslag genomfört. Kan man verkligen tänka sig en riksdag eller ens ett kyrkomöte, som skulle vara hågat att juridiskt och administrativt uppdelat den svenska kyrkans medlemmar på nämnda sätt? Och om man också på sådant håll skulle vara hågad därför, skulle det likväl vara möjligt? Låt oss tänka på dessa strider om dopet och dess antecknande, vilka ju herrarna ha i minnet sedan några år tillbaka; skulle det verkligen vara önskligt, att man på nytt reve upp sådana strider? Och skulle man nu kunna enas om dopfrågans lösning?

För övrigt, vem garanterar oss, att vi genom att på detta sätt skilja på olika slags medlemmar av den svenska kyrkan skulle få reda på var de så att säga aktiva medlemmarna finnas och var de så att säga passiva medlemmarna finnas? Jag förmodar att det är dit motionären egentligen vill. Mig åtminstone förefaller det emellertid alls icke säkert, att en person, som är odöpt, eller en person, som förblivit okonfirmerad, eller en person, som mera sällan begagnar sig av sakramentet, att en sådan person också nödvändigt skall vara en religiöst eller kyrkligt ointresserad person. Jag tror tvärtom, att en sådan person mer än en gång kan vara varmare till sin religiositet och även äga kyrkligt intresse i större omfattning än många, som äro aldrig så korrekt döpta eller konfirmerade.

Därtill kommer, att det icke synes mig vara religiöst värdigt att göra dop, konfirmation och nattvardsgång till juridiska villkor för befogenheter inom det kyrkliga samfundet. Det synes mig, att en sådan åtgärd innebure en tillbakagång till äldre tiders missbruk av dessa institutioner. Vi ha bortarbetat detta missbruk ur vårt kyrkliga liv och det synes mig verkligen, att en någorlunda genomförd finkänslighet i religiösa ting förbjuder att på nytt uppställa dessa handlingar såsom juridiskt användbara villkor.

Nu förstår jag, att den ärade motionären vill mot detta invända: Hur önskar ni då, att vi skola skapa några garantier, hur vill ni åstadkomma, att dessa kyrkliga förtroendeuppdrag och tjänster förses med lämpliga och värdiga personer? Därpå svarar jag, att det finns inga sådana garantier av juridisk art, och att det helt enkelt icke är lämpligt från en *evangelisk* kyrkas sida att begära sådana garantier. Ju mer man lever sig in i, vad en evangelisk kyrka till sitt väsen är, desto mer kommer

man underfund med, att en sådan kyrka måste till sin läggning vara, om jag så får säga, slösande, optimistisk och besjälad en fast förvissning om att den religiösa kraft, som kyrkan innesluter och som till sin oförgångliga kärna utgöres av evangeliet, själv skall sörja för framkallandet av de personligheter, som behövas. En evangelisk kyrka skall veta, att hon har evangeliet och att evangeliet självt erövrar sin plats och sin respekt. Hon sätter sin tro till att det finnes rättfärdighet i historien, och hon är viss, att en sådan successiv seger är trots tidvisa missförhållanden mera värdefull än en seger som vinnes genom en hastig kupp.

*Ang. de med
medlemskap i
svenska kyrkan
förenade rätt-
tigheter och
skyldigheter.*

(Forts.)

Herr talman! Jag skall icke alltför länge fördröja mig vid detta för mig betydelsefulla och intressanta ämne, utan då jag anser, att motionären — vars intentioner i detta stycke jag sätter högt och uppskattar till deras fulla värde — befinner sig på en alldeles felaktig väg, därvid han icke bör på något sätt understödjas, vill jag även däri söka ett skäl att tillstyrka lagutskottets hemställan om avslag å hans motion.

Herr Ekman, Karl Johan: Herr greve och talman, mina herrar! Jag nödgas begära ordet för att säga ett par ord såsom genmäle till vad den näst föregående ärade talaren yttrade.

Han betecknade det såsom något oriktigt, att jag försökt göra en skillnad mellan å ena sidan sådana personer, som endast i yttre rättslig mening tillhörde kyrkan, och å andra sidan sådana, som stode i ett närmare förhållande till henne. Jag nämnde nyss, att skillnaden beror därpå, att i vårt land — där man icke har ett civilregister i vanlig mening, utan där prästerskapet för ett sådant register — alla, som äro bokförda såsom medlemmar av staten, officiellt räknas, så snart intet särskilt undantagsförhållande är konstaterat, såsom också tillhörande den evangeliska kyrkan i vårt land.

Nu är det så, att medlemskapet i kyrkan konstitueras genom dopet, och jag vet icke, att det i hela världen finns någon enda kristen kyrka utom den svenska, som icke erkänner, att inträdet i kyrkan sker genom dopet. Den svenska kyrkan däremot låter medlemskapet i kyrkan konstitueras på annat sätt, nämligen utslutande genom en civil bokföringsåtgärd. Detta kunde gå för sig, så länge det verkligen förhöll sig så, att stat och kyrka sammanföll, och detta var ju här i Sverige fallet i äldre tider. Men efter år 1860, då det blev tillåtet att ur den svenska kyrkan utträda till främmande trossamfund, förhåller det sig på annat sätt; och ju mer utvecklingen skrider framåt, desto mera skilja sig staten och kyrkan åt.

Härav följer ett oklart förhållande mellan kyrkan och staten, vilket giver upphov till många tvister, som vi ha att dragas med vid varje riksdag. Så är fallet beträffande t. ex. lärarplatserna i kristendom. I avseende å dessa stadgas i grundlagen en verklig skillnad. Där står nämligen, att lärarplatser i kris-

Ang. de med
medlemskap i
svenska kyrkan
föreande rät-
tigheter och
skyldigheter.
(Forts.)

tendom skola beklädas endast av dem, som bekänna den rena evangeliska läran. Nå, då har man velat göra gällande, att var och en som är kyrkoskriven såsom svensk medborgare måste anses bekänna den rena evangeliska läran och i följd därav vara kompetent till dessa lärarplatser, även om han är baptist eller metodist.

Vidare är det frågan om kyrkoråd och skolråd. Nu är det så, att de icke så få främmande trosbekännare, som finnas i vårt land, helt naturligt äro intresserade av skolväsendet men däremot mindre intresserade av kyrkoväsendet. Såvida de icke utträtt ur kyrkan, få de deltaga i stämmorna och kunna taga del även i beslut, som angå kyrkan. Jag har hört åtskilliga baptister säga, att vad som vid stämmorna intresserar dem är framför allt skolväsendet. Här om dagen förelåg nu en motion, som gick ut därpå, att man icke vidare skulle få ha gemensamt kyrko- och skolråd, såsom man nu har det mångenstädes på landet, utan att kyrkoråd och skolråd alltid skulle vara skilda åt. Denna motion var avstyrkt av konstitutionsutskottet, men hade jag varit i utskottet närvarande, då denna fråga avgjordes, skulle jag hava tillstyrkt motionen, ty genom ett bifall till densamma skulle nämnda missförhållande ha blivit avhjälpt. Då kunde baptister ha sökt inträde i skolrådet men kunnat låta kyrkorådet vara i fred.

På samma sätt förhåller det sig beträffande valbarhet till kyrkomötet. Kyrkomötet är ju den svenska kyrkans representation i egentlig mening. Där besluter man angående de allra viktigaste förhållanden inom den svenska kyrkan. Där fastställes den svenska evangelisk-luterska kyrkans bekännelse. Men till detta kyrkomöte äro valbara även främmande trosbekännare, som finnas kvar bokförda inom svenska kyrkan. Jag undrar, vad baptisterna eller metodisterna skulle säga, om på deras religiösa konferenser svensk-luterska kyrkans medlemmar ville vara tillstädes och deltaga i besluten. Det tror jag skulle förefalla alla orimligt, och på samma sätt förefaller det mig orimligt, att på ett svenska kyrkans möte främmande trosbekännare, baptister och metodister, skola ha säte och stämma. Hittills har visserligen icke någon främmande trosbekännare, varom här är fråga, suttit i kyrkomötet, men vägen är öppen. I kyrko- och skolråd däremot har det förekommit, att baptister erhållit plats.

En annan sak som jag vill påpeka är prästvalen. Vid dessa val hava de svenska kyrkans medlemmar, som i själva verket äro av annan religiös tro, rösträtt. Tänk om svenska kyrkans medlemmar hade rätt att välja präster åt baptister eller metodister! Det vore ju orimligt. Jag menar, att dessa förhållanden äro sådana, att de förr eller senare måste uppklaras. För närvarande har skillnaden mellan stat och kyrka icke kommit så långt, men för varje riksdag kan man säga vidgar sig klyftan, och vi komma slutligen till den punkt, där det är nödvändigt att göra en sådan skillnad, som jag påpekat. Riktigast vore naturligtvis, att de främmande trosbekännarna icke på något sätt

räknades tillhöra svenska kyrkan, men jag har i allt fall pekat på den utvägen, att man skulle kalla dem bokförda medlemmar, d. v. s. låta dem ha en till det yttre orubbad ställning i förhållande till kyrkan men med vissa inskränkta rättigheter och skyldigheter till skillnad från sådana, som egentligen äro medlemmar av svenska kyrkan, däri inlemmade genom dopet.

*Ang. de med
medlemskap i
svenska kyrkan
förenade rät-
tigheter och
skyldigheter.
(Forts.)*

Herr Staden er: Herr greve och talman! Det kan ju vara skäl, att jag tackar den ärade motionären, därför att han nu har i någon mån antytt sin tankegång utöver vad som kommit till synes i själva motionen. Jag beklagar emellertid på det livligaste, att han i sitt anförande begått vissa misstag. Det mest framträdande bland dessa är möjligen påståendet att medlemskap i den kristna kyrkan städse varit och är knutet till dopet. Det torde icke vara obekant att det dock i den äldsta kristna kyrkan var en utbredd sedvänja, att man mottog dopet först mot slutet av sin levnad. Vi ha på vissa ställen i världen alltfört, såväl inom den luterska som inom den reformerta kyrkan, exempel på möjligheten av medlemskap utan att vara döpt. Jag skall emellertid icke ingå närmare på detta.

Hos vårt folk är medlemskapet i svenska kyrkan bundet vid medborgarskapet, d. v. s. att liksom man födes in i svenska folket, så födes man in i den svenska kyrkan, vilket också mycket riktigt har med sig, såsom den ärade talaren torde få erkänna, att exempelvis baptister, vissa metodister samt waldenströmare, som bilda enskilda föreningar men ej anmält sitt utträde ur vår kyrka, äro medlemmar av densamma. Vår svenska kyrka är alltså ett nationellt organ för evangelii verksamhet och icke ett slutet eller avsköndrat samfund, i vilket man söker sitt inträde efter presterande av vissa prov samt under iakttagande av vissa juridiskt bestämda former. Svenska kyrkan är själva det svenska folket såsom en del av den stora kristenheten på jorden.

Jag påstår att detta är genuint lutersk tankegång. Den luterska uppfattningen av kyrkan är nämligen en helt annan än den katolska eller kalvinska uppfattningen. Enligt vårt luterska sätt att se är kyrkan ett samfund, där evangeliet är verksamt, och om nu staten eller folket utgör ett sådant samfund, som inom sig ordnar och upprätthåller evangeliets verksamhet, så blir denna stat och detta folk eo ipso en evangelisk kyrka. Den ärade talaren utgår från ett annat kyrkobegrepp. Om hans uppfattning är mest katolsk eller mest kalvinsk, lämnar jag åsido. Särdeles stor luterdom torde i varie fall icke finnas däri. Det är nämligen tydligt och klart att han vill upprätta ett kyrkosamfund, som är sidoställt med staten, en kyrka som undrager skarpa gränser mellan sig och staten. Mellan dessa två skilda och fristående samfund skall sedan träffas juridiska och ekonomiska överenskommelser. Man skall, såsom i katolska länder, laborera med konkordat mellan stat och kyrka. Mina herrar! Detta vore att på allvar införa de svåraste kyrkonolitiska strider. Det är tydligt, att motionärens förslag går i en för våra nationella och kyrkliga traditioner främmande och ödesdiger linje. På den linjen

*Ang. de med
medlemskap i
svenska kyrkan
förenade rätt-
igheter och
skyldigheter.* vill jag icke föra den svenska kyrkan, allra minst i dessa tider, då man sannerligen icke bör splittra vårt folk mer än vad nödigt är.

(Forts.)

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

*Sammanjämk-
ningsförslag
i fråga om
lag om skydds-
koppypmpning
m. m.*

Föredrogs ånyo lagutskottets den 3 och 5 denna månad bordlagda memorial nr 33, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande lagutskottets utlåtande nr 22 i anledning av *dels* Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skyddskoppypmpning, *dels* Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 127 och 128 §§ i strafflagen för krigsmakten den 23 oktober 1914, *dels* ock åtta i förstnämnda ämne väckta motioner.

I utlåtande, nr 22, i anledning av *dels* Kungl. Maj:ts proposition, nr 32, med förslag till lag om skyddskoppypmpning, *dels* Kungl. Maj:ts proposition, nr 33, med förslag till lag om ändrad lydelse av 127 och 128 §§ i strafflagen för krigsmakten den 23 oktober 1914 *dels* ock med anledning av förstnämnda proposition väckta motioner, hemställde lagutskottet 1:o) att riksdagen måtte antaga förslag till lag om skyddskoppypmpning med den lydelse, utskottets berörda utlåtande innehölle, 2:o) att Kungl. Maj:ts proposition, nr 33, måtte av riksdagen bifallas, samt 3:o) att de i ärendet väckta motionerna, därest de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet sålunda hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag hade första kammaren bifallit utskottets hemställan, varemot andra kammaren, med bifall till samma hemställan i övriga delar, för sin del beslutat visst tillägg till 2 § av utskottets förslag till lag om skyddskoppypmpning.

Utskottet hade i förevarande memorial hemställt, att kamrarna, med frånträdande av sina förut fattade beslut, första kammaren i fråga om 5 § och andra kammaren i fråga om 2 och 5 §§ i lagen om skyddskoppypmpning, måtte antaga följande lydelse av dessa paragrafer:

2 §.

Barn skall undergå skyddskoppypmpning senast under det kalenderår, då det fyller sex år.

5 §.

1 mom. Ympningsplikt enligt denna lag föreligger icke beträffande den, som förut haft smittkoppor eller som tre gånger eller någon gång efter början av de närmast föregående fem kalenderåren här i riket undergått vederbörlig skyddskoppypmpning.

2 mom. Från skyddskoppypmpning skall den undantagas, som vederbörande ympare å ympnings- eller besiktningmöte eller eljest

vid av honom företagen undersökning finner till följd av sjukdom eller sjukdomsanlag eller allmän svaghet kunna komma att erhålla men av ympningen eller beträffande vilken i sådant hänseende företes intyg av tjänsteläkare.

Sammanjäkningsförslag i fråga om lag om skyddskoppympling m. m.

(Forts.)

Undantagande från ympning gäller för ett år i sänder. Om efter nämnda tid ympningsplikt föreligger och förlängt undantagande från ympning sökes, skall undersökning ånyo ske eller nytt läkarintyg företes om förhållande, som förut nämnts.

Undantagande medges i fråga om ympningsplikt enligt 3 § a), b) eller c) eller 4 § tredje stycket av vederbörande chef, i fråga om ympningsplikt enligt 3 § e) av direktören för anstalten samt eljes av vederbörande ympare.

3 mom. Säger sig någon, som är ansvarig för barns befordran till ympning enligt 2 §, hysa farhåga för, att ympningen skall för barnet medföra ohälsa, som ej är blott tillfällig, och måste det med hänsyn till av sökanden förebragta omständigheter antagas, att sådan farhåga har sin grund i personlig erfarenhet om något fall av dylik ohälsa, som inträffat i samband med ympning av barn, må, i den ordning nedan sägs, barnet undantagas från ympning enligt nämnda §.

Den, som av nu nämnd anledning vill hava barn undantaget från ympning, göra skriftligen ansökning därom hos medicinalstyrelsen senast under det kalenderår, då barnet fyller 5 år. Innan ansökningen göres, åligger det sökanden att personligen inställa sig i Stockholm inför överståthållarämbetet, i annan stad inför magistraten och på landet hos kronofogden eller länsmannen i orten samt förebringa utredning angående skälen för sina betänkligheter mot ympningen. Protokoll skall föras över vad vid sökandens inställelse förekommit, och har sökanden att vid sin ansökning foga utdrag av detta protokoll.

Finner medicinalstyrelsen vid prövning av ansökning, som rätteligen skett, sådana skäl icke vara förebragta, att undantagande från ympning må meddelas, har styrelsen att underställa ärendet Kungl. Maj:ts prövning.

Reservation hade avgivits av herrar *Gezelius, Dahl, von Sydow, Permansson* och *Holmdahl*, vilka på anförda skäl förmålt sig icke hava kunnat biträda utskottets förslag.

Herr Dahl: Herr talman! Utskottets ifrågavarande förslag till sammanjäkning har jag och mina medreservanter icke kunnat biträda, och jag skall be att, utöver vad som anförts i vår reservation, helt kort med hänsyn till den framskridna tiden, få giva några ytterligare skäl för min ståndpunkt.

Det protokollsutdrag från andra kammaren, som delgavs utskottet i denna fråga, innehöll visserligen, att andra kammaren hade gjort ett visst tillägg, den s. k. samvetsklausulen i 2 §, men detta protokollsutdrag utmärkte tillika, att den kammaren hade — efter en ingående principdebatt — godkänt 1 §,

Sammanjäkningsförslag i fråga om lag om skyddskoppymning m. m.
(Forts.)

och sammanstående vitsordades från alla tre partiernas ledare, att den omröstning, som godkänd denna lag i princip, måste anses ha omflattat även frågan om samvetsklausulen. Således om också den formella förutsättningen för en sammanjäknings förelåg, så förhöll det sig likväl icke annorlunda, än att den sakliga förutsättningen endast genom en osedvanlig åtgärd kunnat åstadkommas, och jag hemställer till var och en, om icke detta mycket osedvanliga förhållande är ägnat att skärpa de sakliga betänkligheter, som man kan ha beträffande själva sammanjäknningen.

Beträffande dennas innebörd föreställer jag mig, att mycket sakliga betänkligheter verkligen måste resa sig. Det gäller här i själva verket icke någon jämkning i avseende på skyddskoppymningens omfattning, utan det gäller ett val mellan uppgivande av principen om obligatorisk skyddskoppymning eller ett fasthållande av den principen. En av lagutskottets medlemmar yttrade under debatten i andra kammaren, att i händelse av en sådan utgång av frågan, som den verkligen sedermera erhöi, skulle en sammanjämkning mellan första kammarens beslut och andra kammarens beslut icke vara möjlig, enär besluten voro karaktärsskilda. Jag kan icke finna annat, än att denne talare har haft fullkomligt rätt, och när man nu i allt fall enat sig från de mest skilda håll, från håll med för övrigt i frågan motsatta åsikter, på denna sammanjäkningsbrygga, som Kungl. Maj:ts samvetsklausul anses kunna utgöra, så kan jag icke finna förklaringen härtill vara en annan, än att Kungl. Maj:ts samvetsklausul är i saknad av karaktär eller i varje fall har en ganska mångtydig karaktär. Denna Kungl. Maj:ts samvetsklausul utger sig för att giva utrymme åt samvetsfriheten, men på samma gång uttalar man oförtäckt den säkra förvisningen, att detta utrymme skall bli knappast. Inte annat än jag kan finna, saknar därför denna lagbestämmelse det första villkoret för en god lag, nämligen den egenskapen att ge ett uttryck för en ärlig avsikt hos lagstiftaren. Denna brist torde det väl vara, som föranlett, att knappast något lagförslag, åtminstone under min riksdagstid, mötts av en så enhällig förkastelse från för övrigt skilda åskådningar. Denna Kungl. Maj:ts s. k. samvetsklausul har underkänts och utdömts av de två särskilt sakkunniga medlemmarna i medicinalstyrelsen, den har underkänts av en nära nog enhällig opinion under de föregående enskilda överläggningarna i denna fråga, den har underkänts i samtliga motioner, och den har underkänts av ett enhälligt lagutskott av en i denna del, såvitt jag fattat rätt, enhällig första kammare. Om man nu spörjer, hur det i allt fall kunnat vara möjligt, att sammanjämkning kunnat åstadkommas med hjälp väsentligen av dem, som förut betecknat Kungl. Maj:ts förslag, såsom herr Stårner gjort i sin motion, som »i ingen mån tillfredsställande» och avvisat den såsom ett valhänt och rent av ovärdigt försök att driva igenom

denna fråga, så kan jag icke se svaret annorlunda än uti en förhoppning hos vaccinationstvängets motståndare, att genom denna lilla glänta, som Kungl. Maj:t och många ansett, att samvetsklausulen i själva verket är, ett träget och intensivt arbete skall kunna åstadkomma en stor murbräcka i denna byggnad, som man velat uppföra genom denna lag, och jag befarar visserligen, att man härvidlag skall lyckas. Ty det intensiva och samhällsvådliga arbete, som vaccinationstvängets motståndare redan visat sig kunna driva, går tydligen ut på att tröttköra myndigheterna och att på så sätt av medicinalstyrelsen och Kungl. Maj:t tilltvinga sig vad man eljest velat vägra dem.

Jag har ett mycket kraftigt vittnesbörd att åberopa från en kamrat i kammaren, som enskilt förklarar — han är motionär mot den kungl. propositionen och kommer väl, såvitt jag tror, sedermera att yttra sig här, men han har icke förmenat mig att redan i denna ordning åberopa honom — att han ansåg, att man kunde från hans synpunkt acceptera sammanjämningsförslaget endast i förhoppning om ett sådant resultat av samvetsklausulen. Jag har en ändå kraftigare auktoritet för de farhågor, som i denna sak kunna hysas. Det yttrades under debatten i fjol i andra kammaren: »Rent praktiskt taget torde det vara synnerligen svårt att konstruera en samvetsklausul på sådant sätt, att den endast träffar den verkliga samvetsömme och icke samtidigt öppnar väg för godtycket, liknöjdheten och bekvämligheten.» Den avgörande auktoritet, som yttrade dessa ord, var herr civilministern.

Nu säger man, att om icke riksdagen tar denna lag, så stå vi inför faran att nödgas använda den nuvarande lagen. Ja, det är riktigt, men då har man att tillse vad denna fara innebär. Klart måste vi göra för oss, att de praktiska förbättringarna i vaccinationens handhavande såsom dess utövande genom läkare och det obligatoriska användandet av animal lymfa kan man ernå på administrativ väg samt genom anslag från riksdagen, och jag föreställer mig, att icke någon, icke ens den argaste motståndare till vaccinationen, skall vägra sin röst för det anslaget. Således, alla dessa praktiska vinster, som man skulle ernå genom lagen, kan man ernå den förutan.

Men det finnes verkligen en öm punkt, nämligen revaccinationstvänget. Vad beträffar revaccinationstvängets betydelse vid en farsot, så tror jag, att det är en sak, som löser sig mycket lätt. Vi veta, hur det gick år 1913, då man gick snart sagt man ur huse och lät revaccinera sig inför den hotande koppepidemien. Den ömma punkten i lagen är nog de värnpliktiges revaccination, och det är den, som kommit att skjutas fram såsom det avgörande momentet. Jag skall medgiva, att här föreligger en viss risk, men jag vill å andra sidan påstå, att denna risk torde vara överdriven. Jag har studerat några läkarrapporter från vederbörande regementsläkare angående revaccinationer av värnpliktige, och det har slagit mig, att ett par regementsläkare framhållit,

Sammanjämningsförslag i fråga om lag om skydds-koppympning m. m.
(Forts.)

Sammanjäkningsförslag i fråga om lag om skyddskoppymning m. m.

(Forts.)

vilken avgörande betydelse för det lyckliga utfallet av revaccinationen, ordningen för vaccinationens företagande inneburit. En regementsläkare i Stockholm berättar, att under år 1913—1914 så gott som ingen enda man vid regementet hade undanhållit sig vaccinationen. Varför? Jo, därför att vaccinationen företogs omedelbart efter inryckningen, innan agitationen hade hunnit sätta sig fast. En annan regementsläkare, nämligen vid Dalregementet — mina herrar, jag ber er observera vad detta betyder! — har i sin berättelse för 1913 yttrat sig sålunda, att han företog icke då först den sedvanliga utvecklingen av vaccinationens nytta, utan kompanierna inställdes omedelbart efter inryckningen för revaccination, och rekryterna underkastade sig i stor skala revaccinationen. Korteligen, man lät icke några dagar förflyta, under vilken tid agitationen fick tid att bära frukt. Jag tror således, att även om denna del av vaccinationen handhaves med tillbörlig omtanke och tillbörlig energi, skall man nog kunna förebygga även de största vådorna.

Första kammaren har för tre veckor sedan utan meningsskiljaktighet i denna punkt godtagit vad lagutskottet yttrat. Lagutskottet har sagt beträffande Kungl. Maj:ts samvetsklausul följande: »Finner man upprätthållandet av tvångsprincipen vara ur allmän hälsovårdssynpunkt nödvändig, men det oaktat tror sig böra låta en subjektiv uppfattning om vaccinationens skadlighet hos dem för ympningspliktens fullgörande ansvarige grunda rätt till befrielse, så drives man antingen till en lösning, enligt vilken villkoren för befrielse i sakligt och formellt avseende ställas så stränga, att medgivandet ter sig såsom dels orättvist, dels skäligen värdelöst, eller till en lösning, som allvarligen sätter själva syftet med lagstadgat ympningstvång i fara att förfelas.» Detta uttalande gjorde alltså första kammaren till sitt för tre veckor sedan. För min del vet jag icke, hur det skulle vara möjligt för denna kammare att under tiden ha skaffat sig den större klarhet i frågan, som skulle berättiga ett fränfallande av detta uttalande. Men däremot är jag rädd för, att möjligen tvivel skulle uppstå angående det berättigade i första kammarens anspråk på att vara den stabila faktorn i svenskt lagstiftningsarbete, om första kammaren genom ett fränfallande av detta uttalande skulle acceptera sammanjäkningsförslaget.

Jag ber i varje fall, herr talman, att få säga, att jag icke kommer att låta övertyga mig om önskvärheten av att antaga sammanjäkningsförslaget, och att jag yrkar avslag på detsamma.

Herr Stjärner: Herr greve och talman! Ehuru jag icke är reservant, såsom då denna fråga förut behandlades i kammaren, har jag begärt ordet för att tillkännagiva mitt missnöje med utskottets förslag, som det här föreligger.

Man kommer ju ofta in i ett sådant läge i riksdagen och särskilt under utskottsarbetet, att man ibland nödgas rösta för ett otillfredsställande förslag, som är ställt emot andra förslag, vilka man

anser vara ännu mera omöjliga. Efter min tidigare hållning såsom motionär och genom uttalanden såväl i utskottet som i kammaren hade det ställt sig naturligtast, om jag i dag befunnit mig på deras sida, som reserverat sig för avslag. Men dit kunde jag helt enkelt icke under frågans behandling i utskottet komma. Ty om den mening, som i dag fått form av ett avslagsyrkande, i utskottet vunnit majoritet, så hade den kommit att gå ut på ett bifall till första kammarens beslut, sådant som detta var fattat, med anmodan till andra kammaren att biträda detsamma. Fyra olika förslag förelågo i utskottet. Det ena var av den innebörd jag nyss relaterat. Det andra var, att första kammaren skulle anmodas biträda andra kammarens beslut. Man betraktade andra kammarens beslut som ett *villkor* för godkännande av vaccinationslagen, för vilket skäl visserligen kunde anföras. Det tredje ändringsförslaget avsåg, att vinna något i samma syfte som genom denna klausul, fastän på en annan väg. Och slutligen förelåg yrkande i anslutning till Kungl. Maj:ts förevarande förslag till samvetsklausul med vissa små modifikationer. Så kom slutligen avgörandet att ligga mellan framgång för ett yrkande från utskottets sida på bifall till lagen utan samvetsklausul å ena sidan och å andra sidan bifall till den reservation, som innebar en samvetsklausul, vilken man visserligen icke ansåg vara tillfredsställande men som likväl öppnade möjlighet för några att i vissa fall kunna bli befriade från barnvaccination. I detta läge måste icke blott jag utan även andra utskottets ledamöter, som äro motståndare till vaccinationstvånget, övergå till den ståndpunkt, som utskottets beslut visar.

Det är klart, att detta sammanjämningsförslag, liksom andra dylika, särskilt under dessa förhållanden måste få alla kriterier på att vara ett förslag, varmed *ingen* part är riktigt belåten. Det otrevliga kan ju också därigenom inträffa — det är icke någon sällsynthet — att sedan ett förslag från ömse håll blivit kritiserat, det lika väl kommer att bli enighetslinjen. Här har verkligen, såsom en föregående talare påpekat, regeringsförslaget mötts av ett bestämt motstånd såväl från deras sida, kanske framför allt från dem, vilka varit motståndare till vaccinationstvånget, som från dem, som vilja ha ett mera rigoröst vaccinationstvång genomfört, så att kritiken i det avseendet mötts.

Sedan nu, såvitt jag erfarit, andra krafter än läkarnitet och andra krafter än de principtrogna anhängarna av vaccinationstvånget från utskottet ha trätt i aktion för att genomföra detta förslag, så torde det vara klart, att även första kammaren kommer att, trots sitt föregående beslut, lösa denna fråga genom ett antagande av vaccinationslagen med den föreslagna lilla »samvetsklausulen» om befrielsemöjlighet för dem, som icke vilja underkasta sig vaccinationen. Då ha vi, som äro och alltid varit motståndare till vaccinationstvånget, satt vårt hopp till, att denna klausul skall kunna vidgas. *Principen* om befrielse rätt från vaccination är erkänd, och fortsättning av befrielsen måste ske. I det fallet ha vi ett ganska gott föredöme från England, där den första samvets-

Sammanjämningsförslag
i fråga om
lag om skydds-
koppympning
m. m.

(Forts.)

Sammanjämkningsförslag i fråga om lag om skyddskoppymåpning m. m.

(Forts.)

klausulen var betydligt trängre än den nu gällande, men där snart nog på grund av folkopinionen en mera oinskränkt samvetsklausul genomfördes, som bättre släppte fram dem, vilka icke ville underkasta sig tvånget. Detta är förklaringen till, att vi, som äro motståndare till vaccinationstvånget, då vi ställdes inför dessa eventualiteter, slutligen ha röstat för den tränga och oegentliga samvetsklausulen. Och så få vi väl förvänta, att det skall gå så, som den föregående talaren förespeglade.

Jag kan ju erkänna, att jag tror, att de medicinska myndigheternas rigorösa tillämpning av den tränga stadga, som här upptagits, vilken vi också i och för sig frukta, skall skapa ett *folkmissnöje*, som påskyndar en reform, vilken bättre än här tillgodoser kravet på befrielse från vaccinationstvånget. Det är i den förhoppningen, att en sådan folkopinions upparbetande skall bryta det tvång, som fortfarande finnes i mycket hög grad även med denna samvetsklausuls antagande, och således spränga denna tränga samvetsklausul, som vi i valet mellan två dåliga ting, efter vårt sätt att se, valt det minst dåliga.

Herr talman! Jag har med dessa ord velat klarlägga min ställning till denna sak, på grund av att jag varit motionär och tidigare uppträtt vid frågans behandling. Men jag har intet yrkande.

Herr *Alexanderson*: Andra kammaren har nyss med 109 röster mot 82 bifallit sammanjämningsförslaget. Situationen föreligger alltså klar. Det är på denna kammares hållning uteslutande det kommer att bero huruvida vi skola få en tillfredsställande vaccinationslag eller fortfarande vilja leva under de otillfredsställande förhållanden, som hittills varit för handen. De båda föregående talarna ha ju, var och en för sig på mycket skilda vägar, sökt göra vad de kunnat för att övertyga kammaren, att vi icke borde godtaga detta sammanjämningsförslag, herr *Dahl* genom att yrka avslag och herr *Stärner* genom det sätt, varpå han yrkat bifall till detsamma. Innan jag går att framlägga min syn på det nuvarande läget och de följder, som väntas kunna bliva av ett bifall eller av ett avslag på sammanjämningsförslaget, så tror jag mig böra redogöra för, hur saksäkläget ställde sig för lagutskottet, då det hade att ta ställning till frågan. Första kammaren hade bifallit förslaget helt och hållet. Andra kammaren hade bifallit det i allo med en enda men mycket väsentlig ändring, ity den antog den av två motionärer föreslagna samvetsklausulen, enligt vilken envar, som på heder och samvete förklarade sig anse vaccinationen skadlig, skulle kunna undslippa. Nu kan naturligtvis en sammanjämnning enligt 63 § riksdagsordningen verkställas på det sätt, att en kammare helt enkelt inbjudes att biträda den andra kammarens beslut, och det finns situationer, då det är den enda möjligheten att åstadkomma en sammanjämnning. Om man ej vill helt och hållet förklara försöket omöjligt, så måste man gå den vägen, ifall det står ett enkelt ja mot ett enkelt nej i en fråga, som endast kan besvaras med ja eller nej. Även om så ej är förhållandet så kan det naturligtvis ändå vara det riktiga att inbjuda den ena

kammaren att biträda den andras beslut, men innan ett utskott går att lägga sin sammanjämningslinje så, så måste det ju på det noggrannaste betänka sig på grund av den uppenbara risk det utsätter hela lagärendet för genom att så förfara. Det är nu en gång ganska mänskligt, och det bestyrkes av en rik erfarenhet, att det gäller även i förhållandet mellan riksdagens båda kamrar, att ett medlingsförslag, som inbjuder den ena kammaren att helt och hållet uppgiva sin ståndpunkt till förmån för motsidan, ständigt bär ganska starkt emot. I det avseendet äro de båda kamrarna varandra rätt lika. Man har litet var erfarenhet av, då man från ett utskott kommer tillbaka med en sammanjämningslinje, att det mötes av den missnöjda frågan: »Vad ha vi egentligen fått i det här sammanjämningsförslaget?» Det är ju som sagt mycket naturligt, och det måste föranleda ett utskott att vid sammanjämningslinjen söka se till, huruvida det verkliga föreligger en omöjlighet eller alldeles avgörande skäl mot att välja en mellanlinje. Hur står nu saken i förevarande fall? Jo så, att mellan de båda besluten står en mellanlinje, vilken från rent formell synpunkt har det karakteristiska innehållet i Kungl. Maj:ts framlagda proposition framlagd på grund av tillstyrkande av kungl. medicinalstyrelsens chef. Det är ju ganska klart, att om ett sammanjämningsutskott utan vidare vrakar en sådan sammanjämningslinje, så ökas risken för ett olyckligt slutresultat på detta lagarbete på det allra starkaste, även om det mot den linjen kan göras starka invändningar, och det är ganska sannolikt, att det skall kunna göras starka invändningar, eftersom ingendera kammaren förut kunnat godtaga densamma. Det är ju själva förutsättningen för sammanjämningsutskottet. Nu måste det, som sagt, i kompromissförslaget uppgörande tagas den största hänsyn till ett sådant förhållande. Nu kan man — och vederbörande har tryckt därpå i det här fallet — säga, att särskilda förhållanden ha ställt de båda kamrarnas beslut i rätt olika plan. Särskilda förhållanden ha gjort, att man här hade kunnat inbjuda andra kammaren att biträda första kammarens beslut trots de förhållanden, jag nyss anmärkte. Jag kan ej neka till, att det kunde föreligga särskilda skäl för utskottet att gå ifrån den formella ståndpunkten och det rent formella faktum, vad den ena eller andra kammaren har slutligen beslutat, och försöka se efter vad som låg bakom detta slutligen fattade beslut, men om man så gör nu, kommer man nog till ett annat resultat än vad de ärade reservanterna ha velat peka på. Det förhöll sig ju så, att under principdebatten om 1 § i andra kammaren pekades det även från statsrådsbanken på möjligheten av att om man antog 1 §, man sedan dock skulle vid 5 § kunna tillvinna sig bifall till en samvetsklausul sådan som den Kungl. Maj:ts proposition innehåller. En av kammarens ledamöter, en läkare, förklarade uttryckligen, att han ärnade vid 5 § väcka det yrkandet. Då kammarens principbeslut fattades med 95 röster mot 93 — åtta sedlar voro utåtrullade — så förklarade denne läkare och kammarledamot att han ärnade väcka förslaget ej av direkt sympati därför utan därför, att det var honom bekant, att ett antal kammarledamöter velat bifalla förslaget i princip endast under förutsättning av, att de bleve

Sammanjämningsförslag i fråga om lag om skyddskoppypning m. m.

(Forts.)

Sammanjämningsförslag i fråga om lag om skyddskoppymning m. m.

(Forts.)

i tillfälle att sedermera rösta för ett sådant beslut. Det är vidare bekant, att det fanns starka sympatier inom kammaren för att icke godtaga revaccinationstvånget i fredstid för värnpliktiga. Det fanns motioner om den saken. Det fanns också motioner mot vaccinationstvång för sjömän och tulltjänstemän — motionärer, som hade förklarat, att de i princip vore för vaccinationstvånget. Det fanns slutligen talare, som under principdebatten nämnde, att det var deras avsikt att, ehuru i princip vänner av förslaget och av vaccinationstvång, sedermera ansluta sig till ett yrkande — ifall något förslag därom bleve väckt — om en lindrig straffbestämmelse. Hade frågan således fått förlöpa fullt normalt i andra kammaren, så tror jag för min del, att vi hade kommit att stå inför en hel rad av skiljaktigheter mellan kamrarnas beslut, vilka det ingalunda hade blivit så lätt att sammanjämka, och allraminst hade det varit lätt att få en förmånligare sammanjämningslinje än den, som nu blivit föreslagen. Att denna sammanjämningslinje har kunnat väljas, det beror som bekant därpå, att sedan bifall varit yrkat till samvetsklausul under 2 § och det i andra kammaren visat sig väcka stark ovilja, att ett sådant yrkande väcktes, så avstode under trycket av den väckta oviljan motståndarna från att väcka några ytterligare yrkanden med den påföljd, att följande paragrafer, där eljest sådana yrkanden utan tvivel både väckts och bifallits — detta i syfte att möjliggöra en sammanjämkning, om vilken vi då visserligen hoppades, att den skulle bli vida förmånligare än den, som föreligger — rent godkändes. Jag tror, att även om man vill se på saken rent reallt, så skall man finna, att det för lagutskottet icke förelåg tillräckliga skäl att gå hårdare fram gent emot andra kammarens ståndpunkt än vad som skett i det här nyss framlagda förslaget.

Här har nu herr Dahl gjort gällande å ena sidan, att detta förslag ej är riktigt ärligt, så till vida, att det låtsas giva utrymme för s. k. samvetsbetänkligheter, vilket utrymme det i själva verket icke ger, och dels å andra sidan har han kommit med den rent motsatta anmärkningen, att här skulle bli en port, som kunde vidgas och slutligen hota att spränga lagen, och denna sista synpunkt har även herr Stårner tryckt på från sin ståndpunkt sett under förhoppning att så måtte bli fallet. Jag vill nu säga, att det synes mig som om man ej med rätta kan påstå, att här vinkas med några förmåner ifråga om frihetsvägen, om vilka icke vederbörande böra ha fullt klart för sig hur pass begränsade de äro. En rad av olika motioner har väckts, varuti beslutet har varit föremål för den skarpaste kritik. Det har tydligt utpekats både av vänner och motståndare, hur smal den porten verkligen är, som här bjudes, och då nu i allt fall förslaget har vunnit bifall även från en hel del vänner av samvetsklausulen, så synes det mig, att ur den synpunkten borde vännerna av ett förslag utan varje sådan här klausul kunna med fullkomligt lugnt samvete alltså giva sin röst åt förslaget. Återstår således frågan, om man icke här verkligen öppnar en smal springa, som sedan kan bändas upp till en för tvånget farlig öppning. För min del får jag säga, att jag är övertygad om att så ej är fallet, såsom denna fråga har

legat till sig under riksdagen och för övrigt under en lång följd av år. Och med den utgång den nu slutligen fått, så måste det sägas, att man slutligen har betvingat det egentliga motståndet, så att de som yrkat en egentlig samvetsklausul, ha måst uppgiva detta motstånd. Det har dock förklarats både från statsrådsbanken och från annat håll, att en dylik samvetsklausul kunde man under inga villkor vara med om, och för min del är jag övertygad om, att den omständigheten att den nya vaccinationslagen tillgodoser det önskemålet, att ympningen skall verkställas av väl kvalificerade ympare och med god lymfa, kommer att göra, att den nuvarande antivaccinationsrörelsen skall så småningom dö bort. I varje fall tror jag, att man måste säga, att frågan för närvarande ligger i ett alldeles ovanligt gynnsamt läge för en lösning, ett läge, som ej så lätt återkommer. Och de förhoppningar, med vilka herr Dahl vinkade, mot dem måste man väl dock ställa sig ganska tvivlande. Att man, sedan det blivit en erkänd sak, att vaccinationsangelägenheten endast kan ordnas genom en av konung och riksdag stiftad lag, skulle tänka sig, att man kunde vända på hela saken och säga, att det här skola vi ordna administrativt och begära, att eventuellt på den gemensamma voterings väg få de erforderliga anslagen för omordnande av vaccinationsinstitutet — det är väl ändå en utväg, om vilken man måste säga sig, att den har mycket stora svårigheter att kunna användas. I varje fall finge man ju på denna väg ej till stånd det synnerligen viktiga vaccinationstvång, som ju är en av den nya lagens allra betydelsefullaste landvinningar, och mot de enstaka erfarenheter från vissa regementen, som herr Dahl omnämnde, kan ju uppräknas de mycket ogynnsamma erfarenheterna från en rad av regementen, där flertalet eller åtminstone hälften av rekryterna vägrat att låta vaccinera sig, och man kan vara övertygad om, att om man ett år lyckats med metoden att kommandera uppställning till ympning, så är den metoden framgångsrik för ett år, men nästa år har naturligtvis agitationen lagat, att den fått vara framme i tid, så att den risken, som föreligger med den nuvarande friheten ifråga om beväringmännens vaccination, den risken kommer nog säkerligen att kvarstå och visa sig ödesdiger.

På grund av vad jag anfört, herr talman, ber jag att få yrka bifall till det framlagda förslaget.

Herr Nilson, Karl August: Herr talman, mina herrar! Jag skall ej under denna sena timma taga kammarens tid så mycket i anspråk. Bara ett enda ord!

Jag kan helt ansluta mig till den förste ärade talaren herr Dahl, då han yrkade avslag. Och det gläder mig, att han i denna sak står på samma ståndpunkt som jag. Men jag har också ett helt annat skäl därför, och det är det otillfredsställande sätt varpå lösningen skett. Jag erkänner villigt utskottets goda vilja att göra det bästa, men det är en enda punkt, som jag måste fästa uppmärksamheten på. Jag utgår från, att det är erkänt, att det skall kunna bli befrielse för personer, som ha samvetsbetänkligheter, och som kunna på heder

Sammanjämningsförslag i fråga om lag om skyddskoppymning m. m.

(Forts.)

Sammanjämningsförslag i fråga om lag om skyddskoppvaxning m. m.
(Forts.)

och samvete uppgiva skäl, som av medicinalstyrelsen och Kungl. Maj:t godtagits. Alltså får man då möjlighet att tänka sig befrielse, om man har ett barn, som är under 5 år, men om man har barn som är över 6 år, hur skall man då bära sig åt? Det finnes ingen befrielse för sådana. Här saknas det allra väsentligaste, nämligen ett tydligt övergångsstadgande, som, om det funnits i detta sammanjämningsförslag, skulle ha givit Kungl. Maj:t rätt att befria även sådana i äldre åldrar, som kunna anföra skäl nog vägande att av medicinalstyrelsen och Kungl. Maj:t godkännas. Om det varit fallet, så torde man ha nöjt sig med lagen, men som den nu är formulerad, kan jag försäkra kammaren, att den ljusa framtidsutsikt, som herr Alexanderson nyss förespeglade kammaren, nämligen att agitationen mot vaccinationsvänget skall upphöra, alldeles icke blir verklighet. Jag är viss, att det i stället kommer att resa sig en mycket stark ovilja mot denna lag, som är så rigorös och hänsynslös, och jag ber därför, herr talman, att, som förslaget nu ligger, helt enkelt få yrka avslag.

Herr Gezelius: Herr greve och talman! Jag har anslutit mig till den reservation, som är vidfogad utlåtandet och vilken den förste ärade talaren har till det väsentliga motiverat utöver vad reservationen själv angiver såsom grunden för den ståndpunkt, reservanterna intagit. Jag ber emellertid att med några ord i anledning av den förda debatten söka ytterligare klargöra vad som har gjort det omöjligt för oss att ansluta oss till utskottets förslag.

Här har angivits den rätta karaktären av den föreslagna s. k. samvetsklausulen med pregnant och enligt min mening sanna ord, och vad den har för betydelse för en lag som denna borde kammaren göra klart för sig, innan den går att acceptera en dylik lagstiftning. Jag förstår väl, att här finnes starka sympatier för att godtaga detta utskottets förslag, särskilt med hänsyn till den nuvarande situationen, den alldeles särskilda fara, i vilken vårt land kan anses sväva med hänsyn till en koppepidemi och ej minst för vår värnpliktiga ungdom, men om man söker ordna denna sak med hänsyn till samvetsbetänkligheter, så gör man sig skyldig till ett mycket betänkligt fel. Denna lag har att gälla även framdeles. Vad betydelse ett antagande av lagen har för den nuvarande situationen skall jag sedermera med några ord be att få vidröra, men man måste dock se till, vilka vådor den har i framtiden och för en upprivande strid om vaccinationslagens tillämpning redan under den närmaste tiden.

Det är enligt min mening också ofrånkomligt — jag kan därvid inskränka mig till att hänvisa till det enhälliga utskotts-
betänkandet i ärendet — att en samvetsklausul av den lydelse och innebörd, som Kungl. Maj:ts förslag har, den kan icke undgå den kritiken, att den från ena sidan synes lämna rum för en relativt mycket inskränkt tillämpning men från andra sidan anses komma att med nödvändighet framvinga en relativt myc-

ket vidsträckt sådan. Det är mycket naturligt, vad man här fått se, att utpräglade motståndare till en samvetsklausul gått hand i hand med dess bestämda anhängare. Antipoderna ha mötts av det naturliga skäl — som fått ett så klart uttryck i den förda debatten — att man från olika håll väntar sig en diametralt motsatt tillämpning av lagen. Å ena sidan säger man, att det ej skall bli några avsevärda undantag, å den andra sidan säger man: vi skola hoppas, att folkmissnöjet kommer att skapa den situationen, att den till synes trånge samvetsklausulen skall vinna en vidsträckt tillämpning. Ja, det sistnämnda blir enligt min mening med all säkerhet resultatet, och i första rummet blir det fallet därför, att lagen själv direkt inbjuder därtill, och detta är desto betänkligare, som det här gäller en fråga av så utomordentligt ömtålig natur, som samhällets skyldighet att taga hänsyn till samvetsömheten. Och i fråga om en lag, som man menar skall vinna tillämpning med hänsyn till samvetsömheten, gäller det att giva en sådan form, att man ej frammanar brist på respekt för lagen själv. Och bristen på respekt för lagen själv är på detta område av en utomordentligt stor betydelse, medför en utomordentligt stor fara för lagens tillämpning. Denna kritik lär man ej kunna komma ifrån efter den sakkunskapens enhälliga förkastelse om lagförslaget i denna del, som har kommit till synes, och som Kungl. Maj:t själv, vederbörande departementschef, icke stuckit under stolen med, att den i grund och botten är hans egen, ehuru man av det angivna skälet, att man måste komma fram till ett resultat, fått böja sig för att acceptera någonting, som man anser vara i och för sig betänkligt. Vad tror ni, mina herrar, blir följderna av en lag sådan som denna? En agitation, som kan åberopa sig på bland annat att det ej i längden går för sig att taga hänsyn till endast av egen erfarenhet vunnna uppfattningar angående riskerna av en vaccination och lämna åsido en lika brinnande och objektivt lika välgrundad övertygelse, som ej har detta så att säga rent fysiska särmärke, att den är vunnna genom personlig erfarenhet. Enligt min mening är det en fullkomligt ohållbar åskådning, att man skall söka reglera lagens hänsynstagande till samvetsömheten genom rent fysiska medel. Man har i detta förslag uppställt fysiska svårigheter för den, som vill åberopa samvetsbetänkligheter mot vaccinationstvånget. Man låter honom underkasta sig kostnaderna och obehaget att få gå till en administrativ tjänsteman. Man låter honom vidkännas den ekonomiska outhärdnaden — och för många blir det en ekonomisk omöjlighet — för att citera ett yttrande, som jag hört här i dag, att lösa en 20-kronors resolution hos Kungl. Maj:t. En sådan form av hänsynstagande från lagstiftarens sida till samvetsömheten har jag icke med min röst kunnat deltaga i, varken inom utskottet eller här i kammaren.

Sammanjämkningsförslag i fråga om lag om skyddskoppvampning m. m.
(Forts.)

Sammanjämkningsförslag i fråga om skydds-koppypning m. m.
(Forts.)

Ja, men vi få lov att se bort från denna sak, vi skola tänka på vår värnpliktiga ungdom, tänka på den situation, i vilken vi stå. Tror ni, mina herrar, att om man ordnar förhållandena efter de linjer, efter vilka det här föreliggande förslaget är byggt — eller de, som enligt min mening utvecklingen kommer att föra till — man kan övertyga den allmänhet, som man här har att taga hänsyn till, att för barn må det vara tillåtet, men när det gäller andra får man icke taga hänsyn till samvetsömhet. Ett sådant slags hänsynstagande är ofattbart för den allmänhet, som man här har att räkna med. Bara man öppnar denna lilla glänta, så har man i perspektiv en agitation, som kommer att gå utöver hela lagen. Enligt min mening kommer det att gå så, att lagen kommer att skörda sina gärningars lön, sådan som den är byggd. Tvivlar ni, mina herrar, på vad jag i det fallet har sagt, så ber jag att få vädja till vad en representativ och ärlig taleman för antivaccinationsrörelsen, herr Stårner, yttrade. Och herr Stårner pekade på England, på den lag, som man där lyckats genomdriva: giv oss fingret, och vi skola taga hela handen. Man skall få till stånd en agitation, betydligt allvarssammare än nu, ty denna agitation har fått av lagstiftaren en alldeles utomordentligt värdefull hjälp i denna samvetsklausul. Nu åberopar man — och jag hörde till mitt nöje herr Alexandersson åberopa det skälet för att välja Kungl. Maj:ts förslag till samvetsklausul såsom sammanjämningslinje — att på denna punkt har Kungl. Maj:ts förslag stöd av vederbörande auktoriteter, ja, därom kunna herr Alexandersson och jag ej vara ense, och jag tror ej, att man, särskilt då det gäller en man med herr Alexanderssons åskådning, bör falla för frestelsen att tillerkänna det av honom anförda skälet så synnerligen stort värde ens i hans egen mun efter den sakliga kritik av såväl Kungl. Maj:t som av de åberopade auktoriteterna, till vilken herr Alexandersson förut anslutit sig. Man behöver ej påminna om, att medicinalstyrelsens utlåtande är dikterat av dess chef, men att de i denna fråga speciellt sakkunniga ledamöterna hava haft diametralt motsatt mening, och jag tror, att en sådan auktoritetstro vore betänklig för riksdagen ur lagstiftningssynpunkt.

Jag skall endast med en kort skissering påpeka, vad herr Alexandersson i övrigt anförde som motivering för det sammanjämningsförslag, som kammaren nu inbjudes att acceptera. Det var den politiska hänsynen till andra kammaren, det var den politiska hänsynen, att båda kamrarna borde ha något, eljest skulle sakskaalen få vika och de parlamentariska synpunkterna bliva bestämmande med den utgång, att vi ej kunde få någon lag till stånd.

Det är andra huvudskälet för att acceptera detta förslag. Man säger, att vi i allt fall ej kunna bedöma medkammarens ståndpunkt annorledes. Ja, då ber jag endast att få erinra om — utan att påminna om historien om detta ärendes behandling där — att vid den omröstning, då § 2 i förslaget antogs i en-

lighet med herr Erikssons med meningsfränder förslag, så voro 63 av kammarens ledamöter frånvarande.

Jag har hört ända till leda upprepas detta skäl för att gå till mötes sammanjämningskravet, att andra kammaren icke kommer att gå med på något annat. Men annars böra vi kanske kunna vara ense om, att andra kammarens uppfattning, såvitt man kan läsa av den i voteringssiffrorna, icke lämnar något stöd för detta påstående, och då lär man vara skyldig andra kammaren den respekt, att man räknar med att andra kammaren tager hänsyn till sakskal. Den uppfattning, som är uttalad av en föregående riksdags andra kammare vid behandlingen av motsvarande förslag, visade, att motståndare och anhängare av samvetsklausulen i stort sett balansera varandra. Det förslag, som här har bjudits, är av helt annan valör, särskilt i det hänseende, att det sökt gå på linjen att mera objektivt garantera i största möjliga utsträckning, att icke vaccinationen handhaves på ett sådant sätt, att den bringar ofall.

I det hänseendet har det synts mig som en sammanjämnning mellan kamrarna i den nuvarande situationen hade varit möjlig att åvägabringa genom att ytterligare stärka garantierna för att alla skyddas från ohälsa i följd av vaccination, oavsett om de hava personlig erfarenhet om dylikt fall eller ej. Och i det hänseendet är jag personligen av den uppfattningen, att där är mycket att göra, oavsett hur vaccinationslagen lyder. Det är mycket att göra både i fråga om utförandet av och kontrollen över hur vaccinationen och vaccinämnet handhaves. Vi skola icke vara blinda för den statistik, som — för att taga ett exempel — giver vid handen, att vaccinering av värnpliktige även under senare år på flera håll slagit ut och givit ett resultat, som varken lekmän eller klerk lär kunna förklara på annat sätt, än att det vaccinationsämne, som tillhandahålles, icke hållit måttet. Där är mycket att bota, och detta kan i enlighet med herr Dahls redan uttalade uppfattning, oavsett hur lagen lyder, i mycket väsentlig grad rättas till.

Av skäl jag redan anfört aldeles för vidlyftigt — då jag nu först kommer att tänka på tiden — ber jag att få ansluta mig till det av herr Dahl framställda yrkandet, förvissad som jag är där- om, att jag därmed bäst tillgodoser samhällets berättigade krav på en anordning, som skyddar, såvitt möjligt, för risken av en folkepidemi och på samma gång bevarar vårt folk till den respekt för lagstiftarens vilja och hans arbete, som ett antagande av det föreliggande förslaget enligt min uppfattning icke rimligen gör.

Herr Eklundh, Carl: Min uppfattning är, att den så kallade samvetsklausulen är fullständigt onödig och endast utgör en vetenskapens kompromiss med det politiskt möjliga. Rätten till befrielse mot läkarbetyg för ett år i sänder och den framflyttade vaccinationsåldern samt de säkra hygieniska former under vilka

Sammanjämningsförslag
i fråga om
lag om skydds-
koppympning
m. m.
(Forts.)

Sammanjäkningsförslag i fråga om lag om skydds-koppypmpning m. m.

(Forts.)

vaccinationen komme att äga rum, äro en tillräcklig garanti mot de förmenta faror, som vaccinationen skulle innebära.

Om denna kammare i dag tar förslaget om samvetsklausulen, så undrar jag, om det finns någon som tvivlar på att antivaccinationisterna icke komma att lägga sig till ro, förrän de utverkat alla möjliga lättnader den ena efter den andra. Jag vågar förspå — och jag tror att jag skall bliva sannspådd — att vi icke skola komma längre än till nästa års riksdag, innan det skall föreligga en mängd motioner i detta syfte, därom har herr Stårner helt öppen hjärtligt givit oss besked.

Man behöver förresten icke anförä några som helst sakskaäl, när man kommer med dessa motioner, utan endast framhålla, att när riksdagen i princip godkänt samvetsklausulen, så kan det icke vara någon mening i att ställa formella hinder i vägen för dess tillämpning. Här kommer striden att föras på samma sätt som i England och med samma resultat. Där började man med en sträng samvetsklausul, och efter 9 års agitation fick man den nu gällande pappersklausulen, där var och en bara skickar in ett papper efter givet formulär till vaccinationsföreståndaren. Det kommer att gå precis på samma sätt här, att samvetsömheten blir en gottköpsövertygelse, som kommer att spridas lika epidemiskt som smittkopporna själva.

Sedan har jag hört angivas såsom skäl till att man nu skulle gå in på kompromissen, att det är ett regeringsförslag. Då erinrar jag, att redan den 13 april, denna fråga avslogs i denna kammare och bifölls i andra kammaren genom den kända manövern. Då frågar jag, är det rimligt att första kammaren skall krafsa kastanjerna ur elden för att andra kammaren, genom vars åtgöranden vi hava kommit i denna återvändsgränd.

Vidare vill jag säga dem, som möjligtvis framhålla, att vi måste taga denna kompromiss under trycket av de nuvarande förhållandena, att min bestämda åsikt är att det ligger ingen landsolycka i att detta lagförslag faller, och att det gamla reglementet måste bibehållas, förutsatt att vi få god animal vaccin gratis, och att reglementets efterlevnad övervakas, ty lika litet som med den gamla lagen komma vi någonstans med den nya lagen, om dess efterlevnad icke övervakas.

Under sådana förhållanden kan jag icke vara med om denna sammanjämkning. Jag ber att i likhet med övriga talare få uttala min förvåning över att lagutskottet kunnat komma med detta förslag, när man på alldeles bestämda skäl sagt ifrån, att det går icke att antaga någon samvetsklausul.

Jag ber, herr talman, att få förena mig i avslagsyrkandet.

Herr statsrådet von Sydow: Herr greve och talman, mina herrar! Det behövs sannerligen icke många ord för att överbevisa mig om det principiellt ohållbara i fordran på en samvetsklausul i egentlig mening uti en lag om obligatorisk skyddskoppypmpning. I det stycket tror jag, att jag har uttalat mig tillräckligt tydligt både

till statsrådsprotokollet och i riksdagens båda kamrar. Jag är, det vill jag försäkra, i detta avseende fullkomligt lika övertygelsetrogen som herrar reservanter.

Om jag det oaktat har sökt medverka till att skapa, icke en samvetsklausul enligt det engelska mönstret — det ber jag att få kraftigt understryka — utan en bestämmelse, som, utan att på något sätt äventyra lagens allmänna syfte, dock bereder möjlighet att i de *allra mest* ömmande fallen skänka befrielse från barnvaccinering, då har detta sin grund däri, att jag trott, att man härigenom skulle kunna vinna ökade utsikter att komma till ett positivt resultat i denna lagstiftningsfråga. Jag har därjämte varit genomträngd av en stark känsla därav, att det föreligger ett synnerligen trängande behov av förbättrad lagstiftning på detta område. De nu gällande bestämmelserna, vilka som bekant innefattas i en administrativ förordning från 1850-talet, äro i hög grad otidsenliga och skänka endast ett mycket bristfälligt skydd vid en utbruten epidemi. Det förslag, som nu åter ligger på kammarens bord, är en fullt modern lagstiftning. Den ger statsmyndigheterna ett verksamt medel i händerna till värn emot smittkoppsfaran. Den föreskriver revaccinering vid utbruten epidemi, den stadgar ovillkorlig vaccinering av värnpliktiga, den stadgar revaccinering vid mobilisering. Särskilt dessa synpunkter kunna icke komma till tillämpning enligt nu gällande författning.

Synnerligast den förste ärade talaren gick mycket hårt till rätta med Kungl. Maj:ts förslag. Han förklarade, att det var i saknad av karaktär, och han fann t. o. m. lämpligt att säga, att han däri saknade uttryck för en ärlig avsikt hos lagstiftaren! För min del finner jag för ögonblicket icke det fullt parlamentariska uttrycket för att karakterisera denna del av den ärade talarens anförande; jag skall därför inskränka mig till att inlägga en hövlig men bestämd protest däremot.

Övriga talare hava menat, att man genom bifall till förslaget gör ett principiellt avsteg från den obligatoriska vaccineringen, att det skulle vara en fara för den allmänna tvångsvaccineringen. Man har sökt hämta stöd för sitt påstående genom uppgiften att de egentliga auktoriteterna inom medicinalstyrelsen hava avstyrkt förslaget. Man har därvid begagnat den lilla trollkonsten att söka fränkänna medicinalstyrelsens chef, som dock är fackman och medicine doktor, egenskapen av auktoritet på detta område. Jag ber därjämte att få påpeka att en läkare i andra kammaren för sin del, innan det var fråga om sammanjämkning, yrkade bifall till Kungl. Maj:ts förslag i denna punkt.

Detta sammanjämkningsförslag, som första kammaren nu inbjudes antaga, är konstruerat på sådant sätt att det icke i någon mån, det vågar jag påstå, utgör en fara för den allmänna tvångsvaccineringen. Det kan omöjlig äventyra lagens allmänna syfte. Den första ärade talaren citerade ett mitt yttrande i andra kammaren i föl, där jag förklarade det vara synnerligen svårt att konstruera en samvetsklausul, som icke beredde rum för godtycke, likgiltighet eller bekvämlighet. Ja, svårt är det, men enligt min mening har jag däri

Sammanjämkningsförslag i fråga om lag om skyddskoppympning m. m.

(Forts.)

Sammanjäkningsförslag i fråga om lag om skyddskoppymning
m. m.

(Forts.)

lyckats. Det förslag som här föreligger lämnar icke något rum, vare sig för lättsinne, likgiltighet eller för en tillfälligt uppagiterad stämning. »Säningsmannen» och dylika populära agitationsskrifter kunna här absolut intet uträtta. Jag ber att få påpeka, att det endast är under omständigheter, som med visst skäl kunna betecknas såsom verkligt ömmande, som befrielse kan ifrågakomma, nämligen då vederbörande kan ur sin egen personliga erfarenhet peka på ett fall, då en sjukdom eller ett sjukdomstillstånd, som icke får vara blott tillfälligt, har uppkommit och med en viss grad av sannolikhet kan ledas tillbaka till vaccinationen. Den lämnar icke heller något utrymme för bekvämligheten, då det enligt förslaget blir både besvärligare och kostsammare att göra ansökan om befrielse från vaccination än att underkasta barnen vaccination.

Om jag skulle våga mig på en gissning angående det antal fall om året, då befrielse skulle kunna ifrågakomma på grund av denna klausul, tror jag att jag befinner mig på den säkra sidan, om jag säger, att siffran måste stanna under tiotalet. Om man å andra sidan vet, att det antal barn, som är underkastat tvångsvaccinering, årligen vida överstiger etthundratusentalet, då tror jag icke att man med någon som helst grad av berättigande kan påstå att denna klausul är av farlig beskaffenhet.

Vad angår herr Stjärners anförande, ber jag för min del få uttryckligen förklara, att han icke bör hängiva sig åt någon som helst förhoppning om utvidgning av denna klausul. Man har med vissa skäl kunnat i den mån som skett låta sakskaalen något vika för verkliga känslökäl. Men längre kan man omöjligt gå. Om man sålunda vill utvidga stadgandet, vill icke jag vara med, och jag tror icke heller att denna kammare vill vara med därom. För övrigt är jag fullkomligt övertygad om att statsmyndigheterna komma att tillämpa detta stadgande enligt ordalydelsen, som överensstämmer med dess innebörd.

Om man således i likhet med mig hyser den uppfattningen att förslaget är oskadligt — och jag har mycket svårt att förstå att en annan uppfattning med framgång kan göras gällande — tror jag, att man tar på sig ett stort ansvar, om man avslår sammanjäkningsförslaget och därmed faller hela lagen. Det kan icke nog ofta upprepas att för vårt land inträder särskilt efter krigets slut en väsentligt ökad fara för smittkoppsepidemier. När den allmänna rörelsen ånyo börjar från de trakter, där kriget nu härjar och där samtidigt, enligt vad vi känna, smittkoppsfarsot också grasserar, då kommer den stora faran för oss. Jag ber att i detta sammanhang få erinra att just de paragrafer i förslaget som i det hänseendet äro mest skyddade, frågan om revaccinering, äro avsedda att träda i kraft omedelbart efter lagens utfärdande.

För min del tror jag således att första kammaren icke på något sätt ger sig in på äventyrligheter, om den godkänner detta sammanjäkningsförslag, tvärtom kommer kammaren därigenom att bidra till att på ett mycket viktigt område ytterligare öka landets försvarsberedskap.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande memorial hemställt samt vidare på avslag därå; och förklarade herr talmannen sig finna den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Sammanjämningsförslag i fråga om lag om skydds-koppymning m. m.
(Forts.)

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad lagutskottet hemställt i sitt memorial nr 33, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 38.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts den 3 och 5 innevarande månad bordlagda utlåtande nr 13, i anledning av väckt motion om vidtagande av åtgärder för att bereda mottagare av efterkravs- och postförskottsgods effektiv möjlighet att skydda sin rätt.

Om skydd mot illojal handelsverksamhet vid s. k. efterkravsköp.

I en inom första kammaren väckt motion, nr 10, som hänvisats till behandling av nämnda kammarers första tillfälliga utskott hade herr *Karl August Nilson* hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa, det täcktes Kungl. Maj:t låta *dels* utreda, i vad mån och på vad villkor mottagare av med efterkrav eller postförskott belagt gods kunde antingen medgivas behörighet att utan godsets utlösande besiktiga och avvisa detsamma eller och annan bekväm och effektiv möjlighet att vid s. k. efterkravsköp skydda sin rätt, *dels* vitaga de åtgärder, som under sådan utredning prövades lämpliga för beredande av sådan behörighet eller möjlighet för mottagare av efterkravs- och postförskottsgods.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på angivna grunder hemställt, att ifrågavarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr Nilson, Karl August: Jag borde kanske icke ha tagit kammarens uppmärksamhet i anspråk nu vid en tid då man ju ej kan påräkna kammarens öra, och jag skall icke heller göra det mer än ett par sekunder. Jag kan emellertid icke låta denna

Om skydd mot
illoyal handels-
verksamhet vid
s. k. efter-
kransköp.
(Forts.)

motion begravas i fullkomlig tysthet, utan måste på det livligaste beklaga det sätt, varpå den blivit behandlad.

Jag förstår mycket väl, att det kan finnas skäl för järnvägsstyrelsen och poststyrelsen att avstyrka förslaget på grund av det arbete, som vore förenat med en sådan åtgärd, som jag föreslagit. Men här har utskottet sagt bestämt ifrån att det förslag, som är framställt, har icke något som helst värde, och i flera fall icke skulle gagna utan skada syftet i fråga. Jag ber få hänvisa till att samma motion blivit väckt inom andra kammaren, att dess utskott infordrat utlåtande från två handelskorporationer och att båda dessa utlåtanden utgå ifrån att en sådan åtgärd vore synnerligt nödig och nyttig till främjande av sunda affärsförhållanden. Jag hade hoppats att även utskottet i första kammaren skulle hava anslutit sig till denna åskådning och därmed öppnat möjligheterna att finna en utväg, på vilken de praktiska svårigheterna, som jag visst icke underskattar, kunnat övervinnas.

Jag hoppas emellertid, att handelskorporationerna nu själva skola taga saken om hand för att framvisa eller åstadkomma lämpliga och möjliga åtgärder för att hindra det myckna oegentliga, som nu äger rum beträffande efterkravsaffärerna.

Då jag alltså, herr talman, icke önskat något annat än att få avgiva min protest emot utskottets motivering, skall jag icke göra något yrkande.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet i nu föredragna utlåtande hemställt.

Herr talmannen hemställde, att som alla på dagens föredragningslista uppförda ärenden nu var genomgångna, de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Förerogos och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts under dagen avlämnade nädiga propositioner:

nr 229, med förslag till förordning angående skattefrihet för ersättning eller understöd, som av staten utgives enligt förordningen den 15 december 1914 om vad iakttagas skall i avseende å införande av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket m. m.;

nr 238, med förslag till förordning om spirituosaaccis m. m.; samt

nr 240, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 § 1 mom., 3 § 1 mom., 8 och 23 §§ samt 25 § 2 mom. i förordningen den 7 augusti 1907 angående tillverkning och beskattning av malt-drycker m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet följande under sammanträdet avlämnade nådiga propositioner:

nr 233, angående höjning av räntan å lån från fonden för rederinäringens understödjande;

nr 234, angående ändrade bestämmelser för lån från fonden för befrämjande av hantverk och därmed jämförlig mindre industri; samt

nr 239, angående beräkning av vissa inkomster i 1917 års rikstat m. m.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade nådiga propositioner:

nr 230, angående årligt understöd till förra korpralen A. Persson; och

nr 237, angående tillfälliga understöd åt vissa f. d. befattningshavare vid lotsverket.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts under dagen avlämnade nådiga proposition nr 235, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar.

Föredrogs Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade nådiga skrivelse nr 236, med tillkännagivande att i statsverkspropositionen under sjunde huvudtiteln bebådad framställning till riksdagen angående inredningsarbeten i det s. k. gamla kungshusets källarvåning icke kommer att föreläggas riksdagen.

Kammaren beslöt, att denna skrivelses innehåll skulle meddelas statsutskottet och skrivelsen läggas till handlingarna.

Föredrogs men bordlades på begäran Kungl. Maj:ts vid detta sammanträde avlämnade proposition nr 241, med förslag till förordning om krigskonjunkturskatt.

Avlämnades följande motioner:

nr 118, av herr *Bellinder* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående eventuell inlösen för statens räkning av järnvägen Torved—Gullspång m. m., och

nr 119, av herr *Ekman, Karl Johan*, m. fl., angående skrivelse till Konungen i fråga om anläggande av järnväg från Mjölby över Hästholmen och Gränna till Jönköping.

Dessa motioner blevo var sig hänvisade till statsutskottet.

Herr *von Koch* avlämnade en av honom och herr *Pers* under-
tecknad motion nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition
angående förvaltningen av pensionsförsäkringsfonden.

Denna motion hänvisades till särskilda utskottet.

Anmälades och godkändes lagutskottets förslag till riksdagens
skrivelser till Konungen:

nr 97, i anledning av väckt motion angående utredning och
förslag i fråga om lag rörande kontroll av handeln med metall,
järnskrot m. m.; och

nr 98, i anledning av väckta motioner om ändrad lydelse av
§ i lagen den 16 oktober 1914 om förbud i vissa fall mot värn-
pliktings skiljande från tjänst eller arbete.

Vid föredragning av ett från andra kammaren ankommet pro-
tokollsutdrag, nr 413, med delgivning av nämnda kammares beslut
över dess fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 11, i anledning av
herr Ingvarsons motion, nr 109, om skrivelse till Kungl. Maj:t an-
gående frigivande av laxfisket i Mörrumsbukten, beslöt första kam-
maren hänvisa detta ärende till sitt andra tillfälliga utskott.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp
av övre och nedre klosterträdgården i Vadstena;

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytter-
ligare anslag till folkskoleseminariets i Lund nybyggnad;

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag
för ordnande av tomtområdet vid folkskoleseminariet i Uppsala;

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag
för undervisning i entomologi m. m. vid universitetet i Lund;

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående un-
derstöd till aktiebolaget svenska ostasiatiska kompaniet för fortsatt
uppehållande av regelbunden ångfartygsförbindelse mellan Sverige
och Ostasien;

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag
till ersättning åt förlikningsmän för medling i arbetstvister;

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag
till underlättande av medellösa arbetssökandes resor;

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efter-
skänkande av kronans rätt till danaarv efter banvakten Martin An-
dersson Andrén från Smedsbo i Holms församling m. m.;

nr 80 i anledning av Kungl. Maj:ts i punkt 89 under sjätte hu-
vudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag
till utredning angående inre vattenvägar;

nr 81, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om det under riksstatens femte huvudtitel uppförda ordinarie anslaget till marinförvaltningen; och

nr 82, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till svenska freds- och skiljedomsföreningen;

bevillningsutskottets betänkande nr 22 i anledning av väckta motioner angående tillägg till bestämmelserna om ersättning till följd av statsmonopol å tobakstillverkningen;

lagutskottets utlåtanden:

nr 31 i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till lag om sammanläggning i vissa fall av fastigheter å landet; och

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till lag om ändrad lydelse av 18 § i förordningen den 16 juni 1875 angående lagfart å fång till fast egendom;

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 14, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder för underlättande av vintertrafiken utmed norrlandskusten och på de norrländska hamnarna; ävensom

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 13, i anledning av väckt motion angående skrivelse till Konungen om inrättande av allmänna organ för ordnande av frågor om tillhandahållande av livsmedel, bränsle m. m.

Justerades tjugutvå protokollsutdrag för denna dag, varefter sammanträdet avslutades kl. 5,41 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna
